Co-funded by
the European Union

RECONECTING EDUCATION WITH HOMELESS

Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΑΣΤΕΓΩΝ ΕΝΗΛΙΚΩΝ ΝΕΩΝ

ΜΕΛΕΤΗ

redREE making projects
smallcodes
"IN-SITU" SOCIAL C-LM
LESVOS SOLIDARITY
RÉPUBLIQUE FRANÇAISE
greta
UNDACIÓN espacio Público

Συντονιστής:
Redtree Making Projects Coop.V.

Γράφτηκε από:
Lourdes Lucía
Ignacio Muro
Irene Bassanezi Tosi

συν-συγγραφείς:
Raquel Navarro Cerveró
Laura Gómez Estrada
Luis Gómez Estrada
Ramón Mendoza Marcos
Christina Fani
Pierre carrolaggi
Carlo Zoli

Το παρόν έγγραφο είναι αποτέλεσμα του έργου Erasmus Plus «Επανασύνδεση της εκπαίδευσης με τους άστεγους». Το έργο αυτό χρηματοδοτήθηκε με την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η παρούσα δημοσίευση αντικατοπτρίζει μόνο τις απόψεις του συγγραφέα και η Επιτροπή δεν φέρει καμία ευθύνη για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτήν.

Co-funded by
the European Union

Όλες οι εικόνες που χρησιμοποιούνται είναι χωρίς δικαιώματα.

Άδεια Creative Commons: Το παρόν έγγραφο διατίθεται με άδεια Creative Commons

BY NC SA

Δείκτης

Εισαγωγή 3

1. Η στεγαστική κρίση στην Ευρώπη 4

2. Αιτίες της αύξησης της αστεγίας 16

3. Δεδομένα ανά χώρα 21

4. Έλλειψη στέγης και μετανάστευση..... 29

5. Έλλειψη στέγης και φτώχεια και κοινωνική υποβάθμιση 35

6. Άστεγοι και γυναίκες 41

7. Είδη και ανεπάρκεια της βοήθειας 48

8. Αορατότητα και Ποινικοποίηση 60

Συμπεράσματα ..... 63 Βιβλιογραφία

..... 64

Εισαγωγή

Η αστεγία είναι ένα από τα πιο τα σοβαρά προβλήματα του κοινωνικού αποκλεισμού στις σύγχρονες κοινωνίες απέχουν πολύ από το να αποτελούν ένα περιθωριακό ή μεμονωμένο φαινόμενο. Η αύξησή τους σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες αντανακλά οικονομικούς, κοινωνικούς και πολιτικούς μετασχηματισμούς που έχουν εμποδίσει την πρόσβαση σε βασικά δικαιώματα, ιδίως στο δικαίωμα σε αξιοπρεπή στέγαση. Η αύξηση των τιμών των κατοικιών, η εργασιακή ανασφάλεια, οι κοινωνικές ανισότητες και οι ελλείψεις των συστημάτων κοινωνικής προστασίας έχουν συμβάλει στο να βρεθεί ένας αυξανόμενος αριθμός ανθρώπων σε καταστάσεις στέγασης ευάλωτων ή ακόμη και αστέγων.

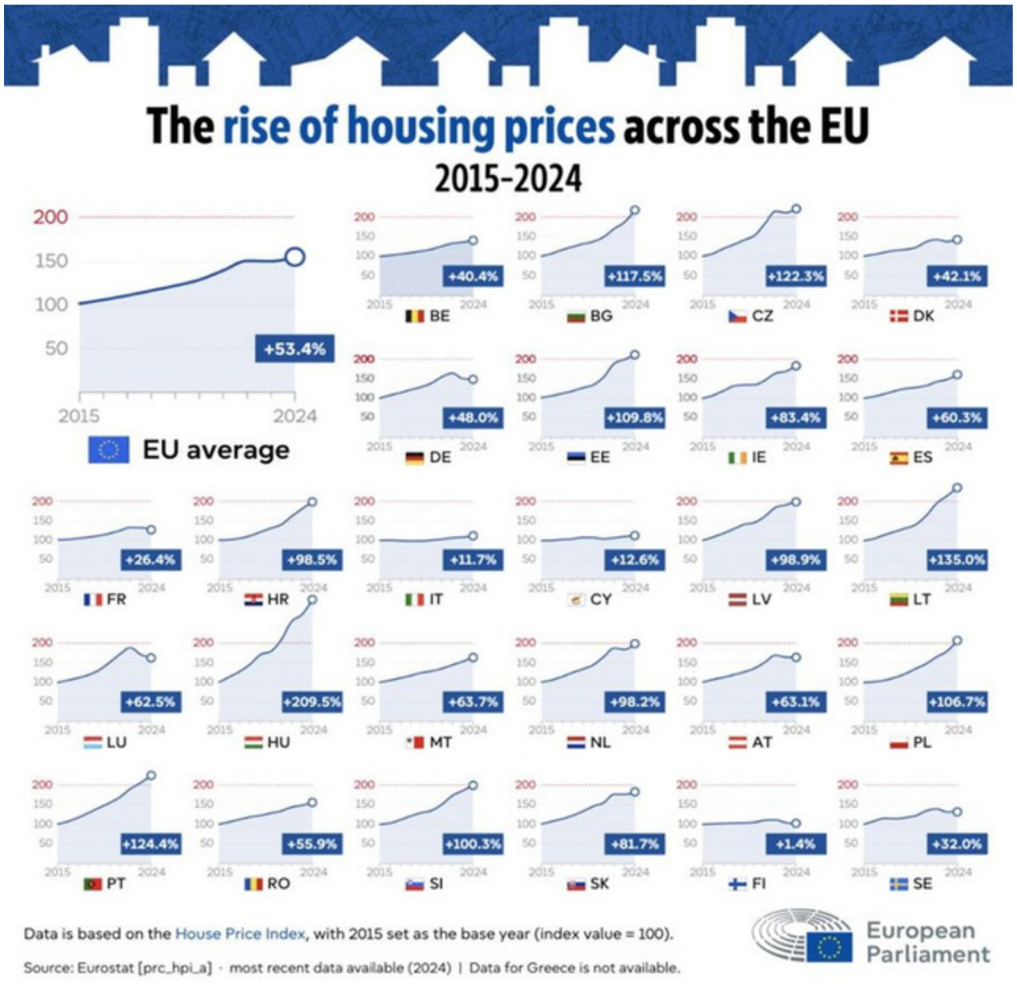
> *Το δικαίωμα σε αξιοπρεπή στέγαση έχει γίνει το κεντρικό θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ευρώπη.*

Η παρούσα έκθεση αναλύει την εξέλιξη της αστεγίας στην Ευρώπη από μια πολυδιάστατη οπτική γωνία. Πρώτον, εξετάζει την κρίση στέγασης και τη σχέση της με την αύξηση της αστεγίας. Στη συνέχεια, μελετά τις κύριες αιτίες αυτού του φαινομένου και παρουσιάζει συγκριτικά δεδομένα από διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης, εξετάζει τη σχέση μεταξύ αστεγίας και μετανάστευσης, φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην ειδική κατάσταση των γυναικών. Τέλος, αναλύει τις υπάρχουσες πολιτικές και τα προγράμματα υποστήριξης, καθώς και τις διαδικασίες αορατότητας και ποινικοποίησης που επηρεάζουν τους άστεγους. Στόχος είναι να προσφέρει μια ολοκληρωμένη επισκόπηση που επιτρέπει την κατανόηση της πολυπλοκότητας του φαινομένου και των προκλήσεων που θέτει για τις σύγχρονες ευρωπαϊκές κοινωνίες.

1. Η στεγαστική κρίση στην Ευρώπη

Η στέγαση έχει γίνει ένα από τα κύρια Παράγοντες κοινωνικής ανισότητας στην Ευρώπη. Αυτό που ξεκίνησε ως πρόβλημα πρόσβασης για τους νέους και τις μεσαίες τάξεις των πόλεων έχει μετατραπεί σε μια διαρθρωτική κρίση που πλήττει ιδιαίτερα τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος, σε σημείο που να τροφοδοτεί την αύξηση της αστεγίας, του υπερπληθυσμού και διαφόρων μορφών αποκλεισμού από την κατοικία.

Μελέτες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου τοποθετούν την προέλευση του προβλήματος στο 2015, όταν το πρόβλημα εντάθηκε.

Πίνακας 1. Πηγή: Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Η σύγκριση του εισοδήματος των νοικοκυριών με τις τιμές ενοικίασης και αγοράς αποκαλύπτει μια γενική μείωση των τιμών αγοράς, αλλά σε μικρότερο βαθμό στις τιμές ενοικίασης. Αυτά τα στοιχεία είναι μέσοι όροι και δεν λαμβάνουν υπόψη την ποικίλη ένταση των πιέσεων που επηρεάζουν διαφορετικές χώρες, τον μοναδικό αντίκτυπο στις μεγάλες πόλεις ή τα διαφορετικά επίπεδα δεινών που υφίστανται τα διαφορετικά κοινωνικά στρώματα, ιδίως οι μισθωτοί.

Comparación sintética 2015-2025

(Índice aproximado 2015=100)

País	Precio vivienda	Alquileres	Renta hogares	Resultado
UE	165	122	135	Deterioro moderado-fuerte
España	145-155	115-125	125-130	Deterioro fuerte
Alemania	170-180	120-130	130-140	Deterioro fuerte
Francia	120-130	110-120	125-135	Relativamente estable
Países Bajos	180-200	130-140	130-140	Deterioro muy fuerte

Πίνακας 2. Συντάχθηκε από τον συγγραφέα. Πηγή: Eurostat. Τιμές κατοικιών και συγκριτικό εισόδημα κατά το τρίτο τρίμηνο του 2025

Η ανάπτυξη στην Ολλανδία ξεχωρίζει μεταξύ των χωρών του πυρήνα της ΕΕ. Ο συνδυασμός της ισχυρής μετανάστευσης, η πίεση που αντιμετωπίζει το Άμστερνταμ ως σημαντική τουριστική πόλη και η ανεπαρκής προσφορά νέων κατασκευών αναφέρονται ως οι λόγοι. Άλλες βόρειες χώρες, όπως τα κράτη της Βαλτικής Εσθονία, Λετονία και Λιθουανία, και κεντρικές χώρες όπως η Ουγγαρία, έχουν επίσης βιώσει διαρκείς αυξήσεις στις τιμές ενοικίασης και αγοράς κατά τη διάρκεια αυτής της δεκαετίας.

Η Γαλλία έχει σχετικά γλιτώσει χάρη στην ισχύ της κοινωνικής στέγασης και την αυστηρή ρύθμιση της αγοράς ακινήτων. Ωστόσο, αυτά είναι κατά μέσο όρο στοιχεία που δεν αλλάζουν το γεγονός ότι το Παρίσι, η Μασσαλία, η Λυών και το Μπορντό ξεχωρίζουν για τα σοβαρά προβλήματά τους.

Η Νότια Ευρώπη (Ελλάδα, Ιταλία, Ισπανία και Πορτογαλία), η οποία, μαζί με την Ιρλανδία, υπέφερε ιδιαίτερα από την ύφεση στον τομέα των ακινήτων που προκλήθηκε από την κρίση του 2008, έχει καθυστερήσει

Μέχρι το 2020 η τιμή αυξανόταν, αν και έκτοτε οι εντάσεις έχουν επιταχυνθεί.

Συνολικά, βρισκόμαστε αντιμέτωποι με μια παράδοξη κατάσταση: αν και η Ευρώπη παραμένει μια από τις πλουσιότερες περιοχές στον κόσμο, όλο και περισσότεροι Ευρωπαίοι εργαζόμενοι δυσκολεύονται να αποκτήσουν σταθερή στέγαση.
Τα αίτια αυτής της κρίσης είναι ποικίλα και θα πρέπει να αναλυθούν ξεχωριστά. Αφενός, υπάρχει η αυξανόμενη αντίληψη της στέγασης ως χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου· αφετέρου, η αναζωπύρωση των μεγαλουπόλεων και οι εσωτερικές μετακινήσεις πληθυσμού που δημιουργούν αντικειμενική έλλειψη στέγασης. Μελέτες υπογραμμίζουν επίσης μια σημαντική υστέρηση στην κατασκευή νέων κατοικιών, εν μέρει λόγω της παράλυσης που προκλήθηκε από τις κρίσεις του 2008 και της Covid-19. Αυτό επηρέασε επίσης την κατασκευή κοινωνικών κατοικιών, η οποία έχει πληγεί από μια αυξανόμενη σχετική έλλειψη από τότε. Τέλος, η αγορά ακινήτων έχει δει την εμφάνιση νέων μοντέλων, που συνδέονται σε μεγάλο βαθμό με τις τουριστικές ενοικιάσεις, οι οποίες μειώνουν τις περιόδους ενοικίασης.
Ας αναλύσουμε αυτούς τους παράγοντες έναν προς έναν.

1.1. Μια διαρθρωτική αλλαγή: από την αξία χρήσης σε χρηματοοικονομικό περιουσιακό στοιχείο

Αν συγκρίνουμε τον τυπικό αγοραστή κατοικίας πριν από 40 χρόνια με τον τυπικό αγοραστή το 2026, βλέπουμε μια ουσιαστική διαφορά. Τότε, τα σπίτια αγοράζονταν κυρίως για προσωπική χρήση και ο τυπικός αγοραστής ήταν μια οικογένεια με παιδιά ή ένα νεαρό ζευγάρι, συνήθως μισθωτοί εργαζόμενοι. Οι τιμές εξαρτώνταν κυρίως από πολύ συγκεκριμένες μεταβλητές όπως η αύξηση του πληθυσμού, τα επίπεδα απασχόλησης και οι μισθοί, καθώς και η αποταμίευση ή η ικανότητα δανεισμού της οικογένειας.

Αυτός ο αγοραστής εξακολουθεί να υπάρχει, αλλά ανταγωνίζεται διεθνείς θεσμικούς επενδυτές (επενδυτικά και συνταξιοδοτικά ταμεία, ασφαλιστικές εταιρείες) ή εθνικούς επενδυτές που χρησιμοποιούν την κατοικία ως ασφαλές επενδυτικό καταφύγιο.

Αυτός ο δεύτερος τύπος ιδιώτη επενδυτή, που μερικές φορές υποτιμάται ή λανθασμένα ομαδοποιείται κάτω από την ομπρέλα των επενδυτικών κεφαλαίων, είναι ιδιαίτερα σημαντικός. Σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, οικογένειες με σημαντικό πλούτο κατανεμημένο σε διάφορους τομείς, συνταξιούχοι με συσσωρευμένες αποταμιεύσεις ή επενδυτές από τη μεσαία τάξη αγοράζουν σπίτια όχι για να ζήσουν σε αυτά, αλλά για να διατηρήσουν τον πλούτο τους (ασφάλεια συνταξιοδότησης, προστασία από τον πληθωρισμό) ή για να συμπληρώσουν το εισόδημά τους.

Μια εκτίμηση σχετικά με τη χρηματιστικοποίηση της στέγασης από τον Ευρωπαϊκό Συνεταιρισμό Στέγασης (Gabor D., Kohl S., 2022) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι πριν από 40 χρόνια, οι θεσμικές επενδύσεις ήταν πρακτικά ανύπαρκτες, ενώ οι ιδιωτικές επενδύσεις αντιπροσώπευαν μόνο το 10-20%, με τις αγορές από ιδιοκτήτες κατοικιών να αντιπροσωπεύουν το 80-90% όλων των αγορών. Ωστόσο, έως το 2025, η ιδιοκατοίκηση θα αντιπροσωπεύει το 55-70%, ενώ οι αγορές ως επενδύσεις αυξάνονται χρόνο με το χρόνο. Οι ιδιωτικές επενδύσεις έχουν αυξηθεί σε ποσοστό μεταξύ 20-35% του συνόλου και οι θεσμικές επενδύσεις σε ποσοστό μεταξύ 5-15%.

Το αποτέλεσμα είναι ότι η ζήτηση δεν εξαρτάται πλέον αποκλειστικά από τις ανάγκες στέγασης. Ένα αυξανόμενο τμήμα ανταποκρίνεται σε αγοραστές που καθοδηγούνται από επενδυτικά κριτήρια που διαμορφώνουν τις διεθνείς χρηματοοικονομικές ροές και αξιολογήσεις της παγκόσμιας οικονομικής κατάστασης, της νομισματικής πολιτικής των κεντρικών τραπεζών ή των στρατηγικών διαχείρισης πλούτου των επενδυτικών κεφαλαίων και των συνταξιοδοτικών ταμείων.

Τα στοιχεία ποικίλλουν σημαντικά ανάλογα με τη χώρα και την πόλη, αλλά η γενική τάση είναι σαφής: τα σπίτια εξακολουθούν να αγοράζονται ως επί το πλείστον για προσωπική χρήση, αλλά ένα αυξανόμενο μέρος της διαμόρφωσης των τιμών προέρχεται από αγοραστές που αγοράζουν ως επένδυση ή προστασία περιουσιακών στοιχείων. Αυτό το φαινόμενο είναι ιδιαίτερα ορατό στην Ισπανία, την Πορτογαλία, την Ιρλανδία, τη Γαλλία, την Ολλανδία και τη Γερμανία.
Αυτός ο μετασχηματισμός είναι ακριβώς αυτό που πολλοί οικονομολόγοι και κοινωνιολόγοι αποκαλούν χρηματιστικοποίηση της στέγασης.

Αναλυόμενο ανά περίοδο, το φαινόμενο αυτό ξεκίνησε και αυξήθηκε έντονα από το 1995 και μετά, τροφοδοτούμενο από την απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού τομέα, την τιτλοποίηση στεγαστικών δανείων και την επακόλουθη επέκταση των στεγαστικών δανείων. Αυτή η επέκταση σταμάτησε απότομα με την κρίση του 2008, μια περίοδο που χαρακτηρίστηκε από την εμφάνιση ευκαιριακών κεφαλαίων και τη ρύθμιση των επαγγελματικών εταιρειών διαχείρισης περιουσιακών στοιχείων, αντικατοπτρίζοντας τη λογική των αμερικανικών επενδυτικών trusts ακινήτων (REITs στην Ισπανία). Μεταξύ 2013 και 2020, οι θεσμικές επενδύσεις επιταχύνθηκαν και εδραιώθηκαν, παράλληλα με τις ιδιωτικές επενδύσεις, σε σημείο απόκτησης ακινήτων υψηλής ποιότητας σε επιλεγμένες γειτονιές στην καρδιά των μεγαλουπόλεων.

Παρόλο που οι ευρωπαϊκές στατιστικές εξακολουθούν να έχουν περιορισμούς στην ακριβή διάκριση όλων των αγορών που προορίζονται για προσωπική χρήση από διαφορετικά είδη επενδύσεων, τα στοιχεία που έχουν συσσωρευτεί από τη δεκαετία του 1990 δείχνουν μια μεταμόρφωση.

Πολύ σαφές: η στέγαση έχει σταδιακά μετατραπεί από ένα διαρκές καταναλωτικό αγαθό που αποκτάται από τα νοικοκυριά σε ένα παγκόσμιο χρηματοοικονομικό περιουσιακό στοιχείο.

Σύμφωνα με την ΕΚΤ, ο συνολικός όγκος των αγορών κατοικιών από θεσμικούς επενδυτές έχει υπερτριπλασιαστεί από το 2013. Συγκεντρώνουν τις προσπάθειές τους σε μεγάλες πόλεις: η Μαδρίτη, το Παρίσι, το Δουβλίνο, το Βερολίνο και το Άμστερνταμ είναι από τις πιο εκτεθειμένες αγορές. Το βασικό σημείο δεν είναι ότι αυτά τα funds αποτελούν την πλειοψηφία —δεν την αποτελούν— αλλά μάλλον ότι η οικονομική τους ικανότητα τους επιτρέπει να επηρεάζουν τις τιμές της αγοράς πολύ περισσότερο από ό,τι υποδηλώνει το αριθμητικό τους μερίδιο.

1.2. Έλλειψη εφοδιασμού

Τα θεσμικά όργανα της ΕΕ επισημαίνουν την έλλειψη προσφοράς ως έναν από τους κύριους παράγοντες που οδηγούν στην κρίση στέγασης. Καθώς δεν υπάρχουν αρκετές νέες κατοικίες για να καλύψουν τη ζήτηση, οι τιμές τείνουν να αυξάνονται.

Η ζήτηση αυξάνεται λόγω πολλών παραγόντων. Σε εθνικό επίπεδο, η κύρια αιτία είναι η αύξηση του πληθυσμού, ιδίως μεταξύ των ατόμων σε ηλικία εργασίας. Καθώς το ποσοστό γεννήσεων μειώνεται, η μετανάστευση συνδέεται άμεσα με αυτή τη νέα ζήτηση, κυρίως μέσω των πιέσεων στις τιμές των ενοικίων. Οι χώρες που αντιμετωπίζουν ισχυρή αύξηση του πληθυσμού λόγω της μετανάστευσης και σημαντικών πιέσεων στις τιμές των κατοικιών περιλαμβάνουν την Ιρλανδία, την Ισπανία, την Ολλανδία, τη Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο, αν και δεν έχουν διεξαχθεί μελέτες για τον προσδιορισμό του άμεσου ή έμμεσου αντίκτυπου της μετανάστευσης.

Ωστόσο, άλλοι παράγοντες δημιουργούν ζήτηση χωρίς αύξηση του πληθυσμού. Αφενός, οι οικογένειες κάνουν λιγότερα παιδιά και επομένως απαιτούν μικρότερα διαμερίσματα· αφετέρου, τα διαζύγια, η γήρανση του πληθυσμού και οι μεταβαλλόμενες κοινωνικές συνήθειες οδηγούν σε αύξηση των μονογονεϊκών νοικοκυριών, που σημαίνει ότι περισσότεροι άνθρωποι ζουν μόνοι. Πρόκειται για μια αργή, διαρθρωτική αλλαγή, αλλά με σημαντικό αντίκτυπο. Το μέσο μέγεθος νοικοκυριού στην Ισπανία έχει μειωθεί δραστικά, από σχεδόν τέσσερα μέλη το 1970 σε 2,5 άτομα σήμερα, και προβλέπεται να μειωθεί σε 2,3 σε 12 χρόνια.

Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, η αγορά επιβεβαιώνει ότι οι πιέσεις στις τιμές οφείλονται, σε κάθε περίπτωση, σε καθυστέρηση στην προσφορά κατοικιών που δεν έχει συμβαδίσει με τη ζήτηση. Και σε ανισορροπίες στους τύπους προσφοράς και ζήτησης, με λιγότερα κοινωνικά ή οικονομικά προσιτά ενοικιαζόμενα ακίνητα.

Αυτό έχει επηρεαστεί από τις δύο πρόσφατες κρίσεις που συγκλόνισαν τον κόσμο. Η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση του 2008 οδήγησε σε σημαντική μείωση των επενδύσεων σε νέες κατοικίες, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων κοινωνικών κατοικιών προς ενοικίαση. Η πανδημία COVID-19 επιβράδυνε περαιτέρω την κατασκευή κατοικιών διαταράσσοντας τις διαδικασίες αδειοδότησης, καθυστερώντας τις παραδόσεις υλικών και προκαλώντας ελλείψεις εργατικού δυναμικού.

Η πιο σχετική εκτίμηση του συνολικού ελλείμματος στέγασης στην ΕΕ προέρχεται από το Ευρωπαϊκό Σχέδιο για Προσιτή Στέγαση (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2026) που πραγματοποιήθηκε από την ίδια την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η οποία αποφάσισε να αναλάβει την ευθύνη του προβλήματος δεδομένης της έκτασής του.

Εκτιμά ότι η Ευρώπη χρειάζεται να κατασκευάζει περισσότερα από 2,2 εκατομμύρια κατοικίες ετησίως για να καλύψει την τρέχουσα ζήτηση, ενώ περίπου 1,6 εκατομμύρια βρίσκονται υπό κατασκευή. Αυτό συνεπάγεται έλλειμμα παραγωγής περίπου 650.000 κατοικιών ετησίως.

Η Επιτροπή, παραδόξως, επισημαίνει ένα εκπληκτικό γεγονός: περίπου το 20% των ευρωπαϊκών κατοικιών είναι άδεια, ενώ εξακολουθεί να υπάρχει τεράστια έλλειψη οικονομικά προσιτής στέγασης. Έτσι, υπάρχει μια διαρθρωτική και χωρική αναντιστοιχία που συνδυάζει διάφορα φαινόμενα.

Η έκθεση εντοπίζει τρία ταυτόχρονα προβλήματα: την έλλειψη κατασκευών σε περιοχές υψηλής ανάπτυξης, την κακή εδαφική κατανομή των υφιστάμενων κατοικιών και την ακραία έλλειψη οικονομικά προσιτών κατοικιών για οικογένειες χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος. Το σημαντικότερο συμπέρασμά της είναι ότι η Ευρώπη αντιμετωπίζει ταυτόχρονα ένα έλλειμμα κατασκευών και ένα πολύ μεγαλύτερο έλλειμμα οικονομικά προσιτών κατοικιών. Το πρώτο ανέρχεται σε μερικά εκατομμύρια κατοικίες, ενώ το δεύτερο επηρεάζει ένα σημαντικό μέρος της αστικής εργατικής και μεσαίας τάξης, ακόμη και σε χώρες όπου το συνολικό απόθεμα κατοικιών φαίνεται επαρκές.

Ενώ η έλλειψη στέγης επικεντρώνεται στις μεγάλες πόλεις, πολλές αγροτικές περιοχές αντιμετωπίζουν συνεχή μείωση του πληθυσμού. Αυτό εντείνει την αντίθεση μεταξύ της αυξανόμενης ζήτησης για στέγαση και του υπερπληθυσμού στις πόλεις, αφενός, και του αυξανόμενου αριθμού άδειων κατοικιών στην ύπαιθρο, αφετέρου.

Αυτό συμβαίνει επειδή η προσφορά κοινωνικής στέγασης στα αστικά κέντρα δεν έχει συμβαδίσει με την αύξηση του πληθυσμού τα τελευταία χρόνια. Το 2021, υπήρχαν περίπου 14 εκατομμύρια μονάδες κοινωνικής στέγασης σε όλη την ΕΕ, που αντιπροσωπεύουν μόνο το 8% του συνολικού αποθέματος κατοικιών (σε σύγκριση με 11% το 2010). Επί του παρόντος, το ποσοστό αυτό έχει μειωθεί. Μόνο το 6%.

Το 7% του οικιστικού αποθέματος της ΕΕ αντιστοιχεί σε κοινωνικές κατοικίες, ένας μέσος όρος με τεράστιες διαφορές μεταξύ των χωρών.

1.3. Μείωση της περιόδου ενοικίασης

Η έλλειψη στέγης έχει οδηγήσει σε ένα νέο φαινόμενο: τις «περιοχές που βρίσκονται σε πίεση», οι οποίες είναι ιδιαίτερα εμφανείς στις μεγάλες πόλεις. Καθώς οι πόλεις συνεχίζουν να προσελκύουν ανθρώπους για εργασία και σπουδές, ο πληθυσμός συγκεντρώνεται ολοένα και περισσότερο σε μεγάλα και μεσαίου μεγέθους αστικά κέντρα. Ο αστικός τουρισμός γίνεται επίσης ένας σημαντικός μοχλός ζήτησης για διαμονή, ιδίως μέσω των «τουριστικών καταλυμάτων». Όλα αυτά δίνουν κίνητρα σε ιδιώτες και θεσμικούς επενδυτές να εισέλθουν στην αγορά ακινήτων.

Η χρηματιστικοποίηση της στέγασης δεν συνδέεται συνήθως με στρατηγικές που διατηρούν τα ακίνητα μακροπρόθεσμα. Σε περιόδους έντασης στην αγορά, όπως αυτές που χαρακτήρισαν τα τελευταία πέντε χρόνια και αναμένεται να συνεχιστούν και την επόμενη δεκαετία, οι υψηλότερες αποδόσεις επιτυγχάνονται μέσω της μέγιστης εναλλαγής περιουσιακών στοιχείων. Αυτό μεταφράζεται σε ολοένα και μικρότερες περιόδους πληρότητας και βραχυπρόθεσμες μισθώσεις, που μερικές φορές διαρκούν μόνο λίγες ημέρες.

Έτσι, οι επενδυτές γίνονται ένα ισχυρό λόμπι ιδιοκτητών που πιέζουν τις διοικήσεις να μειώσουν τη διάρκεια των συμβάσεων και να τους δώσουν τη δυνατότητα να μην τις ανανεώνουν μετά τη λήξη τους χωρίς να χρειάζεται σαφής λόγος ή να ευνοούν νέες εποχιακές συμβάσεις που έχουν σχεδιαστεί για προσωρινές διαμονές ή για τουριστικά διαμερίσματα.

Στις μεγαλουπόλεις που έχουν μετατραπεί σε τουριστικούς προορισμούς, η έλλειψη στέγης είναι το σημείο όπου αυτό το φαινόμενο είναι πιο έντονο. Δεδομένης της εκρηκτικής ανάπτυξης αυτής της αγοράς τα τελευταία χρόνια, ένα μέρος των κατοικιών και των διαμερισμάτων έχει εκτραπεί σε βραχυπρόθεσμες ενοικιάσεις, εκτοπίζοντας ουσιαστικά τους μακροχρόνιους κατοίκους.

Η προσφορά κατοικιών έχει μειωθεί λόγω της αύξησης των βραχυπρόθεσμων μισθώσεων στην ΕΕ (Rankin J., 2025), οι οποίες αυξήθηκαν κατά 93% μεταξύ 2018 και 2024, εν μέρει λόγω της ανάπτυξης των τουριστικών πλατφορμών. Το 2024, συνολικά 854,1 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις κρατήθηκαν στην ΕΕ μέσω τεσσάρων μεγάλων διαδικτυακών πλατφορμών (Airbnb, Booking.com, Expedia Group και TripAdvisor), σημειώνοντας αύξηση 18,8% σε σύγκριση με το 2023 (719,0 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις), σημειώνοντας νέο ρεκόρ.

1.4. Η έλλειψη κοινωνικής στέγασης

Η σχέση μεταξύ της κοινωνικής στέγασης και της κρίσης πρόσβασης στη στέγαση είναι ένα από τα κεντρικά θέματα της τρέχουσας ευρωπαϊκής συζήτησης. Εξετάζοντας την εξέλιξη από το 2008, προκύπτει ένα παράδοξο: πολλές χώρες αναθεώρησαν ή μείωσαν τις πολιτικές τους για την κοινωνική στέγαση, κι όμως εκείνες που αντέχουν καλύτερα στην κρίση οικονομικής προσιτότητας είναι γενικά εκείνες που διατήρησαν έναν μεγάλο τομέα κοινωνικής ή μη κερδοσκοπικής στέγασης.

Πριν από το 2008, στην Ευρώπη μπορούσαν να διακριθούν δύο μοντέλα στέγασης: ένα μοντέλο που προωθούσε την κοινωνική στέγαση ώστε να αντιπροσωπεύει μεταξύ 20% και 30% του αποθέματος κατοικιών, διαδεδομένο στην Ολλανδία, την Αυστρία, τη Δανία και τη Γερμανία, και εν μέρει στη Γαλλία. Η κοινωνική στέγαση κατανεμόταν σύμφωνα με καθολικά κριτήρια, δηλαδή δεν προοριζόταν αποκλειστικά για τους φτωχότερους, αλλά εξυπηρετούσε και τη μεσαία τάξη, τους εργαζόμενους, τους νέους και τους συνταξιούχους.

Άλλες χώρες, όπως η Ισπανία, η Ιταλία, η Πορτογαλία και μεγάλο μέρος της Ανατολικής Ευρώπης, θεωρούσαν την κοινωνική στέγαση ως ένα υπολειμματικό σύστημα βασισμένο στην κοινωνική πρόνοια, που αντιπροσώπευε μόνο το 2 έως 3% του συνολικού αποθέματος κατοικιών και απευθυνόταν αποκλειστικά σε ευάλωτες ομάδες. Και, όπως στην περίπτωση της Ισπανίας, αυτές οι χώρες επέτρεπαν την πώληση αυτών των ακινήτων μετά από 10 χρόνια.

Η χρηματοπιστωτική κρίση είχε σοβαρές συνέπειες για την κοινωνική στέγαση. Αφενός, οι κυβερνήσεις εφάρμοσαν πολιτικές λιτότητας σύμφωνα με τους ισχύοντες οικονομικούς κανόνες. Οι δημόσιες επενδύσεις μειώθηκαν, τα προγράμματα συντήρησης κοινωνικών κατοικιών θυσιάστηκαν και οι πωλήσεις έγιναν ανεκτές. Αφετέρου, οι εξώσεις αυξήθηκαν και η οικιστική φτώχεια αυξήθηκε.

Σήμερα, η κοινωνική στέγαση αντιπροσωπεύει περίπου το 6% έως 8% του συνόλου, 4 έως 5 μονάδες λιγότερες από ό,τι το 2010. Αυτός ο μέσος όρος συγκαλύπτει πολλές διαφορές, αλλά, γενικά, μας δείχνει την επιδείνωση και τη μείωση της κοινωνικής στέγασης σε πολλές χώρες.

Από το 2012 και μετά, κάτι άλλαξε στον κυρίαρχο λόγο που προέβαλαν οι Βρυξέλλες. Η Βόρεια και Κεντρική Ευρώπη άρχισε να βλέπει τον τομέα των κοινωνικών κατοικιών όχι ως καθολικό και προσωρινό πόρο πρόσβασης στη στέγαση, αλλά ως μια μόνιμη μορφή βοήθειας που σχετίζεται με τους «νέους φτωχούς», που ταυτίζονται κυρίως με τον πληθυσμό των μεταναστών. Η κοινωνική στέγαση άρχισε να θεωρείται ως μια λύση που αποσκοπεί στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού.

Η Γερμανία μπορεί να χρησιμεύσει ως παράδειγμα αλλαγής συμπεριφοράς. Ενώ θεωρούνταν μοντέλο με σχετικά μέτρια ενοίκια, ισχυρή προστασία των ενοικιαστών και ελεγχόμενη αύξηση των τιμών, η εξέλιξή της από το 2012 οδήγησε στην ταχύτατη κατάρρευση του αποθέματος κοινωνικών κατοικιών, μειώνοντάς το σε λίγο πάνω από ένα εκατομμύριο μονάδες, σε σύγκριση με περισσότερα από τρία εκατομμύρια στα τέλη της δεκαετίας του 1980. Αυτή η ραγδαία επιδείνωση υλοποιήθηκε μέσω της διακοπής της κατασκευής δημόσιων κατοικιών, της μη ανανέωσης των ληγμένων προγραμμάτων κοινωνικής στέγασης και της μετατροπής και πώλησης δημόσιων περιουσιακών στοιχείων μέσω ιδιωτικοποιήσεων.

Η Ολλανδία αποτελεί μια ακόμη μοναδική περίπτωση, η οποία αναγκάστηκε να περιορίσει και να εγκαταλείψει το μοντέλο της καθολικής κοινωνικής στέγασης, το οποίο σε κάποιο σημείο αντιπροσώπευε το 34% του συνολικού αποθέματος κατοικιών, μετά από συστάσεις της ίδιας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το μοντέλο της βασίζεται σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς που διαχειρίζονται σχεδόν όλες τις κατοικίες, αλλά με σημαντική δημόσια χρηματοδότηση, ενώ μόνο λίγα ακίνητα έχουν δημοτική συμμετοχή. Τα ενοίκια, τα οποία δεν είναι χαμηλά, αντισταθμίζονται από σημαντικές επιδοτήσεις εισοδήματος.

Το ολλανδικό σύστημα κοινωνικής στέγασης ξεκίνησε στις δεκαετίες του 1970 και του 1980 με σαφή εστίαση σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς και υπόκειτο σε αυστηρούς ελέγχους. Ωστόσο, τη δεκαετία του 1990, μια μεταρρύθμιση (Brutering) τους παραχώρησε μεγαλύτερη οργανωτική ανεξαρτησία.

και χρηματοοικονομική, καθώς και λιγότερη δημόσια εποπτεία, η οποία οδήγησε σε ένα βαθμό χρηματιστικοποίησης αυτού του τομέα και επέτρεψε στους κοινωνικούς ιδιοκτήτες ακινήτων να συσσωρεύσουν σημαντικό όγκο περιουσιακών στοιχείων. Αυτά τα περιουσιακά στοιχεία χρησιμοποιήθηκαν στη συνέχεια ως εγγύηση στις χρηματοπιστωτικές και κεφαλαιαγορές για την εξασφάλιση χρηματοδότησης με ευνοϊκότερους όρους και την επίτευξη απόδοσης από τα έσοδα από ενοίκια. Αυτό το φαινόμενο οδήγησε σε κακή πρακτική, την οποία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αντιμετώπισε απαιτώντας από αυτούς να περιορίσουν την κοινωνική στέγαση αποκλειστικά σε στέγαση για άτομα που δυσκολεύονται να βρουν στέγη, είτε για οικονομικούς είτε για άλλους λόγους.

Η Αυστρία κατάφερε να αποφύγει τις αντικοινωνικές επιπτώσεις της στεγαστικής κρίσης. Εκεί, και ιδιαίτερα στη Βιέννη, ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού ζει σε δημοτικές κατοικίες ή σε κατοικίες που κατασκευάζονται και διαχειρίζονται από συνεταιρισμούς ή στο πλαίσιο άλλων επιδοτούμενων προγραμμάτων ενοικίασης. Είναι το καλύτερο ευρωπαϊκό παράδειγμα για το πώς να χρησιμοποιηθούν οι δημόσιες κατοικίες για τη σταθεροποίηση της αγοράς, όπου οι τιμές της ελεύθερης αγοράς ασκούν μικρότερη επιρροή σε ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού.

Η Γαλλία ακολούθησε μια διαφορετική στρατηγική που καταδεικνύει τη σχετική ανθεκτικότητά της. Ενώ δεν έχει αποφύγει την κρίση στέγασης, ιδιαίτερα στις μεγάλες πόλεις της όπως το Παρίσι, η Μασσαλία, η Λυών και το Μπορντό, έχει μετριάσει ορισμένες από τις πιο ακραίες επιπτώσεις της. Όχι μόνο διατηρεί ένα από τα μεγαλύτερα αποθέματα κοινωνικής στέγασης στην Ευρώπη, αλλά το κεντρικό ρυθμιστικό της σύστημα, ενιαίο σε όλα τα διαμερίσματα και τις πόλεις, έχει επίσης βοηθήσει στην άμβλυνση ορισμένων αυξήσεων τιμών, στην προσφορά εναλλακτικών λύσεων στην ιδιωτική αγορά και στη μείωση της ευαλωτότητας ορισμένων ομάδων. Η Γαλλία αναφέρεται συχνά σε συγκριτικές μελέτες ως περίπτωση σχετικής ανθεκτικότητας.

Η Ισπανία παρουσιάζει μια έντονη αντίθεση: έχτισε εκατομμύρια κατοικίες κατά τη διάρκεια του κύκλου των ακινήτων πριν από το 2008. Ωστόσο, τα περισσότερα από αυτά ήταν κατοικίες με τιμή αγοράς που προορίζονταν για ιδιοκατοίκηση, με τις αστικές εξελίξεις να επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τις τοποθεσίες δεύτερης κατοικίας και πολύ λίγες επιδοτούμενες κατοικίες που αργότερα θα μπορούσαν να αναταξινομηθούν ως κοινωνικές κατοικίες. Η ύφεση της αγοράς που ακολούθησε την οικονομική κρίση και η απότομη αύξηση του πληθυσμού των μεταναστών δημιούργησαν το παράδοξο να έχει ένα από τα μεγαλύτερα αποθέματα κατοικιών κατά κεφαλήν στην Ευρώπη και ένα από τα μικρότερα μόνιμα αποθέματα κοινωνικών κατοικιών, γεγονός που εξηγεί την ευπάθειά της στις πρόσφατες αυξήσεις των ενοικίων.

Συνοψίζοντας, μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι οι χώρες που διατηρούν έναν μεγάλο τομέα κοινωνικών ενοικιαζόμενων κατοικιών —η Αυστρία, η Ολλανδία, η Δανία ή μέρη της Γαλλίας— αντιμετωπίζουν προβλήματα οικονομικής προσιτότητας στέγασης που περιορίζονται στις μεγάλες πόλεις τους. Ένα επαρκές απόθεμα κοινωνικών κατοικιών είναι ένας αποδεδειγμένος τρόπος για τη μείωση του οικονομικού βάρους της απόκτησης πρώτης κατοικίας, τη συγκράτηση των ιδιωτικών τιμών, την προώθηση της εδαφικής και κοινωνικής κινητικότητας και τον περιορισμό των κινδύνων έλλειψης στέγης.

Αντίθετα, οι χώρες όπου η κοινωνική στέγαση έχει μειωθεί ή δεν έχει φτάσει ποτέ σε σημαντική κλίμακα βασίζονται πολύ περισσότερο στην ιδιωτική αγορά για την κάλυψη αυτής της βασικής ανάγκης. Όταν οι τιμές των κατοικιών αποσυνδέονται από τους μισθούς, αυτή η εξάρτηση γίνεται μια διαρθρωτική πηγή ανισότητας και οικιστικής ευπάθειας.

1.5. Η ευρωπαϊκή απάντηση

Η στέγαση αποτελούσε παραδοσιακά εθνική ευθύνη, αλλά η κλίμακα και η εκτεταμένη φύση του προβλήματος οδηγούν σε αυξανόμενη παρέμβαση από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Τόσο το «Σχέδιο Προσιτής Στέγασης» της Επιτροπής, που παρουσιάστηκε τον Δεκέμβριο του 2025, όσο και οι προτάσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου του Μαρτίου 2026 καθορίζουν συγκεκριμένα μέτρα. Ως αποτέλεσμα, η Επιτροπή έχει δρομολογήσει:

- ένα Ευρωπαϊκό Σχέδιο για Προσιτή Στέγαση που περιλαμβάνει έναν μελλοντικό Ευρωπαϊκό Νόμο για Προσιτή Στέγαση που έχει προγραμματιστεί για το 2026 και προγράμματα για την επέκταση της κοινωνικής και προσιτής στέγασης·
- συγκεκριμένες στρατηγικές κατά του αποκλεισμού από την κατοικία·
- Μέτρα για τη ρύθμιση των τουριστικών ενοικιάσεων σε περιοχές με περιορισμένη κινητικότητα.

Η έμμεση ανάλυση που παρουσιάζεται σε αυτό το Σχέδιο και τα μέτρα που ανακοινώνει αποκαλύπτουν την τάση της Επιτροπής να αναπτύξει μια ευρωπαϊκή στρατηγική που δίνει προτεραιότητα στην αύξηση της προσφοράς και της ποιότητας οικονομικά προσιτής στέγασης ως λύση, εστιάζοντας τις προσπάθειές της στον συντονισμό πρωτοβουλιών για την προώθησή της. Αυτό περιλαμβάνει περισσότερες κατασκευές και ανακαινίσεις παλαιότερων κατοικιών, μεγαλύτερη καινοτομία για την προώθηση της ταχείας κατασκευής προκατασκευασμένων κατοικιών, αυξημένα κίνητρα για την κινητοποίηση χρηματοδότησης και μέτρα για την εναρμόνιση των κανονισμών και την ψηφιοποίηση των διαδικασιών για τη μείωση του κόστους και των διοικητικών βαρών.

Η Επιτροπή εκτιμά ότι, στο πλαίσιο μιας Νέας Ευρώπης του Bauhaus, θα χρειαστεί να κατασκευάζει περισσότερα από δύο εκατομμύρια κατοικίες ετησίως για να καλύψει την τρέχουσα ζήτηση, η οποία αντιπροσωπεύει περίπου 650.000 επιπλέον κατοικίες ετησίως, απαιτώντας επένδυση περίπου 153 δισεκατομμυρίων ευρώ ετησίως. Στόχος της είναι η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας, της παραγωγικότητας και της καινοτομίας του τομέα.

Σε δεύτερο επίπεδο, το πλαίσιο του Νόμου για την Προσιτή Στέγαση ανακοινώνει ότι θα προσπαθήσει να βρει λύσεις για τις ελλείψεις στέγασης σε αστικές περιοχές που αντιμετωπίζουν δυσκολίες και θα υποστηρίξει τις εθνικές, περιφερειακές και τοπικές αρχές στην αντιμετώπιση αυτών των ζητημάτων, ιδίως εκείνων που σχετίζονται με τις βραχυπρόθεσμες μισθώσεις. Θα αντιμετωπίσει επίσης τις ανησυχίες σχετικά με τις κερδοσκοπικές πρακτικές και θα εισαγάγει νέα μέτρα για την αντιμετώπιση των επίμονων και σύνθετων προβλημάτων της αστεγίας.

Οι ευρωπαϊκές κοινωνικές οργανώσεις χαιρετίζουν το γεγονός ότι η στέγαση συμπεριλήφθηκε για πρώτη φορά στην στρατηγική ατζέντα της Επιτροπής και ότι αναγνωρίζει τη διαρθρωτική διάσταση της στεγαστικής κρίσης. Χαιρετίζουν επίσης την έναρξη του Ευρωπαϊκού Σχεδίου Προσιτής Στέγασης της Επιτροπής, αλλά έχουν ασκήσει σημαντικές επικρίσεις, υποστηρίζοντας ότι το σχέδιο παραμένει παγιδευμένο σε μια λογική που καθοδηγείται από την αγορά.

Ένας συνασπισμός ΜΚΟ με επικεφαλής την Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Εθνικών Οργανώσεων που Εργάζονται με τους Αστέγους (FEANTSA) και την Housing Europe υποστηρίζει ότι το σχέδιο κινδυνεύει να επικεντρωθεί υπερβολικά στην «οικοδόμηση περισσότερων» χωρίς να αντιμετωπίσει επαρκώς τις διαρθρωτικές αιτίες της κρίσης που σχετίζονται με την έλλειψη κοινωνικής στέγασης, την χρηματιστικοποίηση της στέγασης και την αυστηρότερη ρύθμιση του τομέα.

Ιδιωτικές ενοικιάσεις που επιτρέπουν την κινητοποίηση κενών κατοικιών. Το επιχείρημά τους είναι ότι η αυξανόμενη προσφορά δεν εγγυάται, από μόνη της, οικονομικά προσιτή στέγαση για νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος.

Καταγγέλλουν την επαναλαμβανόμενη χρήση του όρου «προσιτή στέγαση» ως προσπάθεια εκτοπισμού της «κοινωνικής στέγασης», αφήνοντας τα νοικοκυριά χαμηλότερου εισοδήματος αποκλεισμένα από τα νέα προγράμματα. Προειδοποιούν ότι πολλά έργα που χαρακτηρίζονται ως προσιτά καταλήγουν να στοχεύουν οικογένειες μεσαίου εισοδήματος και όχι τους φτωχότερους. Αναφέρουν ως παραδείγματα τις εμπειρίες της Γαλλίας, όπου οι κατοικίες μεσαίας κατηγορίας αυξάνονται ενώ εκατομμύρια αιτήσεις για κοινωνική στέγαση εξακολουθούν να υπάρχουν, και του Ηνωμένου Βασιλείου, όπου ορισμένες λεγόμενες «προσιτές» κατοικίες ενοικιάζονται σε τιμές κοντά στην αγορά.

Από την πλευρά της, η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή της ΕΕ ζήτησε την ισχυρότερη νομική αναγνώριση του δικαιώματος στη στέγαση εντός του ευρωπαϊκού πλαισίου και την επίσημη αναγνώριση της στέγασης ως θεμελιώδους δικαιώματος. Έχει επίσης ζητήσει πιο ευέλικτους κανόνες για τις κρατικές ενισχύσεις, ώστε να διευκολυνθεί η κατασκευή κοινωνικών κατοικιών.

Σε παρόμοιο πνεύμα, ο Ευρωπαϊκός Συνασπισμός Δράσης για το Δικαίωμα στη Στέγαση υποστηρίζει ότι το σχέδιο δεν αμφισβητεί επαρκώς την έννοια της στέγασης ως χρηματοοικονομικού περιουσιακού στοιχείου και συνεχίζει να βασίζεται υπερβολικά σε ιδιωτικούς χρηματοδοτικούς μηχανισμούς και θεσμικές επενδύσεις. Καταγγέλλουν το γεγονός ότι το πρόβλημα δεν είναι μόνο η έλλειψη στέγης, αλλά και ότι οι υπάρχουσες κατοικίες χρησιμοποιούνται όλο και περισσότερο ως επενδυτικό μέσο.

Ένα άλλο σημείο κριτικής επικεντρώνεται στην ανεπαρκή προσοχή που δίνεται στην έλλειψη στέγης. Η FEANTSA υποστηρίζει ότι το σχέδιο δεν καθορίζει ποσοτικοποιημένες δεσμεύσεις ή επαρκή χρηματοδότηση για την επίτευξη του ευρωπαϊκού στόχου της εξάλειψής της. Δεν αντιμετωπίζει επαρκώς προγράμματα για την καταπολέμηση του αποκλεισμού από την κατοικία, ούτε επεκτείνει εκείνα που είναι αφιερωμένα στην παροχή λύσεων στέγασης (Housing First) σε περιπτώσεις έξωσης, ούτε αναπτύσσει συγκεκριμένα χρηματοοικονομικά μέσα για δημόσια, συνεταιριστική και μη κερδοσκοπική στέγαση.

2. Αιτίες της αύξησης της αστεγίας

2.1. ??????????????????

Η στεγαστική κρίση δεν μπορεί να συνοψιστεί απλώς αναφέροντας το υψηλό κόστος του. Το κεντρικό πρόβλημα είναι ότι λειτουργεί ως ένας ολοένα και πιο ισχυρός μηχανισμός κοινωνικής διαστρωμάτωσης.

Μια μελέτη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (O'Sullivan E., 2023) δείχνει ότι σήμερα στην Ευρώπη αναδύεται ένα χάσμα μεταξύ εκείνων που έχουν στην κατοχή τους σπίτια ή ακίνητα και εκείνων που εξαρτώνται από την αγορά ενοικίασης. Εντός αυτής της τελευταίας ομάδας, τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος αντιμετωπίζουν δυσανάλογη πίεση που τα ωθεί σε ολοένα και πιο επισφαλείς συνθήκες στέγασης.

Οι νέοι, οι οικογένειες με χαμηλό εισόδημα, τα μονογονεϊκά νοικοκυριά, οι μετανάστες και τα άτομα με αναπηρίες συγκαταλέγονται στις ομάδες που επηρεάζονται περισσότερο.

Το αυξανόμενο κόστος στέγασης, το οποίο επηρεάζει εκατομμύρια πολίτες της ΕΕ, επηρεάζει ιδιαίτερα τους νέους. Το 2023, οι νέοι σε όλη την ΕΕ εγκατέλειψαν το σπίτι των γονιών τους σε μέση ηλικία 26,2 ετών, αλλά με σημαντικές διαφορές μεταξύ των βόρειων και των νότιων χωρών. Ενώ στις σκανδιναβικές και τις βαλτικές χώρες η μέση ηλικία είναι κάτω των 22 ετών, στις νότιες χώρες υπερβαίνει τα 30, μια ομάδα που περιλαμβάνει την Ελλάδα, την Κροατία, την Ιταλία, την Ισπανία και την Πορτογαλία (με ρεκόρ 33,6 ετών). Σε κεντρικές χώρες όπως η Γαλλία και η Γερμανία, οι νέοι εγκαταλείπουν το σπίτι των γονιών τους σε μέση ηλικία 23 ή 24 ετών.

Η έλλειψη κοινωνικής στέγασης και η μειωμένη οικονομική υποστήριξη, σε συνδυασμό με την επισφαλή πρόσβαση στην αγορά εργασίας, είναι οι αιτίες που επικαλούνται οι ειδικοί. Το συμπέρασμα είναι ότι σχεδόν το 70% των νέων ενηλίκων ηλικίας μεταξύ 18 και 34 ετών δεν είχαν άλλη επιλογή από το να συνεχίσουν να ζουν με τους γονείς τους. Στην Ισπανία, η μέση ηλικία εγκατάλειψης του γονικού σπιτιού είναι άνω των 31 ετών.

Η έλλειψη κοινωνικής στέγασης και η μειωμένη οικονομική υποστήριξη, σε συνδυασμό με την επισφαλή πρόσβαση στην αγορά εργασίας, είναι οι αιτίες που επικαλούνται οι ειδικοί. Το συμπέρασμα είναι ότι σχεδόν το 70% των νέων ενηλίκων ηλικίας μεταξύ 18 και 34 ετών δεν είχαν άλλη επιλογή από το να συνεχίσουν να ζουν με τους γονείς τους. Στην Ισπανία, η μέση ηλικία εγκατάλειψης του γονικού σπιτιού είναι άνω των 31 ετών.

Η καθυστέρηση στην εγκατάλειψη της οικογενειακής εστίας γίνεται ένας δομικός παράγοντας που επηρεάζει τη ζωή τους, καθώς αναγκάζει τις νέες γενιές να αναβάλλουν σημαντικές αποφάσεις, όπως η δημιουργία οικογένειας ή η μετακόμιση σε άλλες πόλεις για επαγγελματικούς λόγους.

Μια έκθεση που εκπονήθηκε από την οικονομική ομάδα του CCOO το 2024, με τίτλο «Τέσσερις αποτυχημένες δεκαετίες στεγαστικής πολιτικής», καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η ιδιωτική δωρεάν ενοικίαση, παρά το γεγονός ότι

Παρά το υπερβολικό κόστος του, αποτελεί τη μόνη εναλλακτική λύση στέγασης για ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Μόνο το 18,7% των νοικοκυριών ζει σε ενοικιαζόμενα καταλύματα, αλλά το ποσοστό αυτό αυξάνεται στο 34% σε νοικοκυριά ηλικίας 30 έως 44 ετών και στο 57% σε νοικοκυριά ηλικίας 18 έως 29 ετών (CCOO, 2024).

Ο συνοδευτικός πίνακας, που περιλαμβάνεται στη μελέτη, δείχνει, αφενός, πώς οι αυξήσεις στις τιμές των κατοικιών εκτοξεύονται κατά πολύ πάνω από το κόστος γης και κατασκευής. Αλλά, πάνω απ 'όλα, δείχνει πώς η αύξηση των μισθών υστερεί πολύ και από τα δύο, δημιουργώντας ένα διευρυνόμενο χάσμα. Κατά μέσο όρο, απαιτούνται 6,1 μέσοι ετήσιοι ακαθάριστοι μισθοί για την αγορά κατοικίας 90 τ.μ. στην Ισπανία και λίγο περισσότερο από το μισό αυτού του ποσού - 3,9 μέσοι μισθοί - απαιτείται για την αγορά επιδοτούμενης κατοικίας. Οι πληρωμές στεγαστικών δανείων αντιπροσωπεύουν πλέον το 34% του μέσου εισοδήματος.

TABLA COMPARATIVA DE COSTES DE PRODUCCIÓN, PRECIOS DE VENTA PARA LA VIVIENDA NUEVA Y SALARIOS (PROMEDIO NACIONAL)

Variación acumulada (%)	2015 – 1S 2024	2019 – 1S 2024
Índice de costes del sector de la construcción residencial	+ 23%	+ 20%
Precio del suelo urbano	+ 10%	+ 4%
Precio de venta final	**+ 81%**	**+ 41%**
Salarios	+ 16%	+ 13%

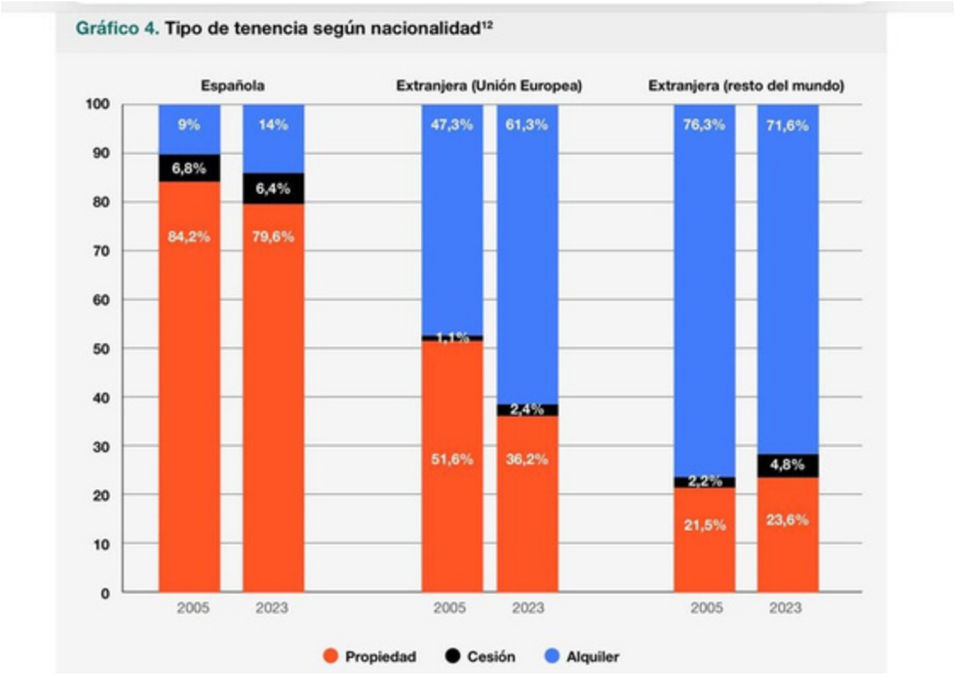
Fuente: Gabinete Económico Confederal de CCOO en base a Ministerio de Transporte y Movilidad Sostenible, INE

Πίνακας 3. Πηγή: CCOO Συνομοσπονδιακό Οικονομικό Υπουργικό Συμβούλιο

Η αναφερόμενη μελέτη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επιβεβαιώνει μια προφανή συνέπεια: οι οικογένειες με χαμηλό εισόδημα είναι μεταξύ των οικογενειών που πλήττονται περισσότερο από την κρίση στέγασης: περισσότερο από το 27% των νοικοκυριών με χαμηλό εισόδημα αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο κόστος και σοβαρή στέρηση στέγασης.

Η κατάσταση είναι ακόμη πιο σοβαρή για τους μετανάστες που αναγκάζονται να ζουν σε συνθήκες υπερπληθυσμού: περισσότερο από το 33% των μεταναστών από χώρες εκτός ΕΕ ζουν σε υπερπληθυσμένες κατοικίες, μια ανισότητα 2,4 φορές μεγαλύτερη από αυτή για τους πολίτες της ΕΕ.

Μια έκθεση του Ινστιτούτου Αστικής Έρευνας της Βαρκελώνης (IDRA), η οποία επικεντρώνεται στις μεγάλες ισπανικές πόλεις της Μαδρίτης και της Βαρκελώνης (Pérez Ruiz et al., 2024), υπογραμμίζει το μοναδικό πρόβλημα στέγασης που αντιμετωπίζουν οι πληθυσμοί των μεταναστών στις μεγάλες πόλεις όπου η ενοικίαση είναι η σαφώς κυρίαρχη επιλογή. Ενώ μόνο το 14% του ισπανικού πληθυσμού ζούσε σε ενοικιαζόμενα καταλύματα το 2023, το ποσοστό αυτό έφτασε το 71,6% για τους αλλοδαπούς εκτός ΕΕ και το 61,3% για τους πολίτες της ΕΕ. Οι αλλοδαποί κάτοικοι στην Ισπανία, και ιδίως οι πολίτες εκτός ΕΕ, δεν έχουν τα οικονομικά μέσα για να αγοράσουν σπίτι, αναγκάζοντάς τους να καταφύγουν στην ενοικίαση ως μόνιμη λύση στέγασης.

Πίνακας 4. Πηγή: Έκθεση IDRA 2024

Η έλλειψη επαρκούς στέγασης επηρεάζει επίσης τα άτομα με αναπηρίες, με λιγότερο από το 29% να αναφέρει ότι η στέγασή τους καλύπτει τις ανάγκες τους. Αυτή η ομάδα αντιμετωπίζει επίσης υψηλότερα ποσοστά επιβάρυνσης κόστους από τον γενικό πληθυσμό.

2.2. Αόρατη έλλειψη στέγης, ένα πεπρωμένο για τα αυξανόμενα κοινωνικά στρώματα

Η FEANTSA, η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Εθνικών Οργανώσεων που Εργάζονται με τους Αστέγους, κάνει ένα ακόμη βήμα στην έρευνα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Δεν είναι μόνο ότι σήμερα στην Ευρώπη αναδύεται ένα χάσμα μεταξύ εκείνων που έχουν σπίτια και εκείνων που δεν έχουν, αλλά ότι η στέγαση λειτουργεί ως μηχανισμός...

Παλινδρομική μεταφορά εισοδήματος μεταξύ ενοικιαστών και ιδιοκτητών ακινήτων: όσο φτωχότερο είναι ένα νοικοκυριό, τόσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό του εισοδήματος που απορροφάται από ενοίκια, λογαριασμούς κοινής ωφέλειας και συναφή έξοδα.
Αυτή η μεταφορά εισοδήματος εκτρέπει πόρους από την παραγωγική οικονομία, την κατανάλωση και τις επενδύσεις, που αποτελούν τις κύριες δραστηριότητες της κοινωνικής πλειοψηφίας, προς όφελος της οικονομικής λογικής των κατόχων πλούτου και έχει αυξανόμενες επιπτώσεις στην αύξηση του ΑΕΠ και στις μακροοικονομικές ισορροπίες σε μεγέθη που δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς.

Αυτό το πλαίσιο είναι που δίνει μια δομική διάσταση στο πρόβλημα της έλλειψης στέγης. Τόσο οι Βρυξέλλες όσο και το Στρασβούργο αρχίζουν να αναγνωρίζουν την έλλειψη στέγης όχι ως ατομικό φαινόμενο που επηρεάζει τους περιθωριοποιημένους ανθρώπους, αλλά ως κοινωνικό φαινόμενο που συνδέεται με την κρίση στέγασης, την πιο ακραία εκδήλωσή της. Αυτό το φαινόμενο συνδέεται άμεσα, αφενός, με προβλήματα στην αγορά εργασίας και, αφετέρου, με την έλλειψη οικονομικά προσιτής στέγασης.

Αφενός, όσοι εισέρχονται στην αγορά εργασίας αντιμετωπίζουν ολοένα και πιο επισφαλείς και ασταθείς συνθήκες. Αφετέρου, όταν καταφέρνουν να σταθεροποιήσουν την απασχόλησή τους, σύντομα ανακαλύπτουν ότι οι μισθοί τους υπολείπονται κατά πολύ του κόστους ενοικίασης κατοικίας, ειδικά στις μεγάλες πόλεις. Τέλος, η έλλειψη κοινωνικών κατοικιών και τα υπέρογκα ενοίκια στραγγαλίζουν τη ζωή τους και εμποδίζουν κάθε μεσοπρόθεσμο ή μακροπρόθεσμο σχεδιασμό.

Αυτό το γενικό πλαίσιο εκδηλώνεται σε συγκεκριμένα άτομα των οποίων το προφίλ είναι πολύ ευρύτερο από αυτό των μοναχικών, αυτοπεριθωριοποιημένων ανδρών με αλκοολισμό ή άλλους εθισμούς. Όλο και περισσότερο, οι κοινωνικές ομάδες βιώνουν μια σειρά από σωρευτικές συνθήκες που τις κατακλύζουν. Σε αυτές περιλαμβάνονται άνδρες και γυναίκες με παιδιά που περνούν κρίσεις χωρισμού, οικογένειες με παιδιά που εξαρτώνται από ένα μόνο, επισφαλές εισόδημα, ηλικιωμένοι εργαζόμενοι που έχουν απολυθεί, νέοι που δεν μπορούν να ξεπεράσουν τον εθισμό και μετανάστες ή πρόσφυγες από συγκρούσεις που περιμένουν την αναγνώριση του καθεστώτος του πολιτικού πρόσφυγα.

Οι συνέπειες για αυτά τα πιο μειονεκτούντα τμήματα του πληθυσμού είναι σωρευτικές. Ξεκινούν με αγώνες για την καθημερινή επιβίωση ή για να τα βγάλουν πέρα αν έχουν σταθερό εισόδημα. Η έλλειψη πόρων συνοδεύεται από θυσίες σε τρόφιμα και υγειονομική περίθαλψη. Εάν αυτές οι ελλείψεις επιμένουν, αρχίζουν να αναζητούν βοήθεια με τη μορφή δανείων από την οικογένεια και τους φίλους... ή από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που ειδικεύονται στην «εύκολη πίστωση» με τοκογλυφικά επιτόκια. Εάν τα προβλήματα συνεχιστούν, πρέπει να αποφασίσουν ποιους λογαριασμούς θα σταματήσουν να πληρώνουν, με τους λογαριασμούς τηλεφώνου και ενέργειας να είναι οι πρώτες επιλογές. Όταν η επιλογή...

Η απόφαση να σταματήσουν να πληρώνουν για στέγαση ή για το δωμάτιο που χρησιμεύει ως καταφύγιο για μια νύχτα έχει εισέλθει στον οριστικό κύκλο του κοινωνικού αποκλεισμού και η άβυσσος διαγράφεται. Στον ορίζοντα υπάρχει η ανησυχία ότι αυτός ο φαύλος κύκλος θα κορυφωθεί με την έλλειψη στέγης.

Πολλοί άνθρωποι αρχίζουν να νιώθουν ότι οποιοδήποτε ατύχημα θα μπορούσε να τους ωθήσει στην έλλειψη στέγης. Όταν συμβαίνει αυτό, η αναζήτηση μιας στέγης πάνω από το κεφάλι τους για να ξεκουραστούν και να κοιμηθούν είναι το πρώτο σημάδι της κρυφής έλλειψης στέγης, η οποία, αν δεν υπάρχει βοήθεια ή μια δουλειά που να πληρώνει αρκετά, εξελίσσεται σε ορατή έλλειψη στέγης.

Αυτό εξηγεί γιατί τα πιο πρόσφατα ψηφίσματα του Κοινοβουλίου και της Επιτροπής ήδη ασχολούνται μαζί με την οικονομικά προσιτή στέγαση, τον αποκλεισμό από την κατοικία και την έλλειψη στέγης στο πλαίσιο της ίδιας κοινωνικής στρατηγικής.

3. Δεδομένα ανά χώρα

Αρκετές πρόσφατες μελέτες και αναφορές δείχνουν ότι Η ορατή έλλειψη στέγης έχει αυξηθεί ανησυχητικά στην Ευρώπη τα τελευταία χρόνια, όπως μετριέται με βάση τον αριθμό των ανθρώπων που κοιμούνται στους δρόμους επειδή δεν έχουν σπίτι ή κατάλυμα για να το κάνουν.

Πριν από την απεικόνιση των δεδομένων στην Ευρώπη, θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε πολλές περιπτώσεις υπάρχει υποεκπροσώπηση των δεδομένων λόγω διαφόρων παραγόντων:

α) Η έλλειψη στέγης είναι ένα κρυφό φαινόμενο. Πολλοί άνθρωποι δεν κοιμούνται στο δρόμο ούτε χρησιμοποιούν καταφύγια, αλλά αντ' αυτού διαμένουν προσωρινά σε σπίτια συγγενών ή φίλων, καταλαμβάνουν μη ασφαλή καταλύματα, διαμένουν σε άτυπα καταλύματα ή εναλλάσσονται μεταξύ διαφόρων επισφαλών λύσεων. Αυτές οι καταστάσεις συχνά παραλείπονται από τις παραδοσιακές μετρήσεις.

β) Μεθοδολογικοί περιορισμοί των καταμετρήσεων. Οι νυχτερινές απογραφές ή οι καταμετρήσεις στους δρόμους καταγράφουν μόνο άτομα που είναι ορατά σε μια συγκεκριμένη ώρα. Όσοι νοσηλεύονται, βρίσκονται σε φυλακές, σε προσωρινές εγκαταστάσεις, εργάζονται τη νύχτα ή ταξιδεύουν ενδέχεται να μην καταμετρηθούν.

γ) Η συμπερίληψη των παράτυπων μεταναστών στις επίσημες στατιστικές για την έλλειψη στέγης δεν είναι εναρμονισμένη σε ολόκληρη την Ευρώπη. Ενώ ορισμένες χώρες, όπως η Φινλανδία και η Δανία, τους εξαιρούν από τα διοικητικά τους αρχεία, άλλες, όπως το Βέλγιο, τους συμπεριλαμβάνουν στις καταμετρήσεις πληθυσμού με βάση τη μεθοδολογία ETHOS Light. Αυτή η μεθοδολογική ετερογένεια εμποδίζει τις διεθνείς συγκρίσεις και συμβάλλει στην υποεκτίμηση της έλλειψης στέγης μεταξύ των παράτυπων μεταναστών.

δ) Περιοριστικοί ορισμοί. Σε ορισμένες χώρες, τα επίσημα στατιστικά στοιχεία περιλαμβάνουν μόνο άτομα που κοιμούνται στους δρόμους ή χρησιμοποιούν συγκεκριμένες υπηρεσίες για άστεγους. Αυτό αποκλείει άλλες μορφές αποκλεισμού από τη στέγαση που εξετάζονται από το ETHOS (Ευρωπαϊκή Τυπολογία Αστεγίας και Αποκλεισμού από τη Στέγαση), όπως η ανασφαλής ή ανεπαρκής στέγαση.

ε) Χαμηλή αξιοποίηση των υπηρεσιών. Δεν χρησιμοποιούν όλα τα άτομα που βιώνουν έλλειψη στέγης καταφύγια ή κοινωνικές υπηρεσίες. Κάποια αποφεύγουν αυτές τις υπηρεσίες λόγω αρνητικών εμπειριών, κανόνων πρόσβασης, προβλημάτων ψυχικής υγείας, χρήσης ουσιών ή φόβου στιγματισμού.

στ) Δυναμική φύση του φαινομένου. Η έλλειψη στέγης δεν είναι πάντα μια μόνιμη κατάσταση. Πολλοί άνθρωποι εισέρχονται και εξέρχονται από αυτήν σε σύντομα χρονικά διαστήματα, επομένως μια μεμονωμένη καταμέτρηση ενδέχεται να μην αντικατοπτρίζει το ετήσιο μέγεθος του προβλήματος.
ζ) Έλλειψη ολοκληρωμένων συστημάτων πληροφοριών. Τα δεδομένα από τις κοινωνικές υπηρεσίες, την υγεία, τη στέγαση, τη δικαιοσύνη και τους οργανισμούς του τρίτου τομέα δεν είναι πάντα συντονισμένα, γεγονός που καθιστά δύσκολη την εκτίμηση του συνολικού αριθμού των ατόμων που επηρεάζονται.
η) Στίγμα και φόβος ταυτοποίησης. Μερικοί άνθρωποι αποφεύγουν να εγγραφούν από φόβο διοικητικών συνεπειών, απώλειας της επιμέλειας του παιδιού, προβλημάτων μετανάστευσης ή απλώς για να διατηρήσουν την ιδιωτικότητά τους.

Επομένως, είναι σημαντικό να έχουμε κατά νου ότι τα επίσημα στοιχεία θα πρέπει να ερμηνεύονται ως μια ελάχιστη εκτίμηση του φαινομένου και όχι ως ένα συνολικό μέτρο του αριθμού των ατόμων που βιώνουν έλλειψη στέγης ή αποκλεισμό από την κατοικία.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η Φινλανδία και η Δανία αποτελούν τις δύο εξαιρέσεις σε αυτήν την τάση, έχοντας σημειώσει πρόοδο στη μείωση της αστεγίας, ενώ η Γαλλία και η Γερμανία έχουν δει τα ποσοστά αστεγίας τους να διπλασιάζονται. Η Φινλανδία μείωσε την αστεγία κατά 35% μεταξύ 2008 και 2015 χάρη στις συνεργατικές προσπάθειες σε τοπικό και κρατικό επίπεδο και σε μια σταθερή δέσμευση στο μοντέλο «Πρώτα η Στέγαση». Αυτή η προσέγγιση δίνει προτεραιότητα στη στέγαση έναντι της απλής εύρεσης κατοικίας, ακόμη και αν αυτό σημαίνει καταφυγή σε οποιαδήποτε εναλλακτική λύση, συμπεριλαμβανομένων των καταλυμάτων. Είναι ένα μοντέλο που δίνει προτεραιότητα στην αυτονομία και την αυτοεκτίμηση κάθε ατόμου.

Τα τελευταία χρόνια, ο αριθμός των αστέγων έχει αυξηθεί σταθερά. Παρόλο που δεν υπάρχουν διαθέσιμα επίσημα στοιχεία από τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα σχετικά με τον αριθμό των ατόμων που βρίσκονται σε αυτές τις συνθήκες, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εκτίμησε ότι το 2013 υπήρχαν 410.000 άνθρωποι που κοιμόντουσαν στους δρόμους σε όλη την Ευρωπαϊκή Ένωση. Έκτοτε, η αύξηση είναι αδιάκοπη.

Τα στοιχεία από αυτήν την ιστορική ανασκόπηση είναι αποκαλυπτικά. Μεταξύ 2010 και 2023, η Γαλλία και η Αγγλία έχουν δείξει πολύ απαισιόδοξα αποτελέσματα στον χειρισμό του προβλήματος της αστεγίας. Σύμφωνα με στοιχεία που παρείχε ο ΟΟΣΑ, ο αριθμός των αστέγων υπερδιπλασιάστηκε σε αυτές τις χώρες μεταξύ 2010 και 2023: σε αυτά τα 13 χρόνια, η Αγγλία μειώθηκε από 52.168 σε 109.658 άστεγους - σχεδόν διπλάσιος. Στη Γαλλία, αυξήθηκε από 141.500 σε 333.000. Αυτός ο αριθμός υπερτριπλασιάστηκε στη Σλοβακία. Η Ιρλανδία έχει επίσης δείξει σημαντική αύξηση από το 2016, με το ποσοστό αστεγίας να διπλασιάζεται.

Το 2024, σύμφωνα με μελέτη που διεξήχθη από το Ίδρυμα Abate Pierre και την FEANTSA (Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Εθνικών Οργανώσεων που Εργάζονται με τους Αστέγους) στις ακόλουθες χώρες της ΕΕ: Βέλγιο, Δανία, Γαλλία, Ουγγαρία, Γερμανία, Ιρλανδία, Ιταλία, Ολλανδία, Πορτογαλία, Ισπανία και Σουηδία, περίπου το 0,250% του πληθυσμού τους ήταν άστεγοι.

Εκτός ΕΕ, το Ηνωμένο Βασίλειο και, εντός αυτής, χώρες όπως η Πολωνία ή η Τσεχική Δημοκρατία περιλαμβάνονται επίσης σε ευρύτερες εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου για την Αστεγία, οι οποίες επιβεβαιώνουν την αύξηση της αστεγίας τα τελευταία χρόνια.

Όλα αυτά τα στοιχεία ποικίλλουν, είναι τόσο ευμετάβλητα όσο και η κατάσταση των αστέγων, οι οποίοι έχουν εκδιωχθεί από τα σπίτια τους επειδή δεν μπορούν να πληρώσουν ένα στεγαστικό δάνειο ή επειδή δεν έχουν αρκετούς πόρους για να πληρώσουν τα πολύ υψηλά ενοίκια που αυξάνονται μέρα με τη μέρα.

Πράγματι, η έλλειψη στέγης δεν είναι μια στατική κατάσταση, αλλά μάλλον ρευστή, μεταβαλλόμενη και πολυδιάστατη. Οι τροχιές της ζωής των αστέγων συχνά περνούν από διαφορετικά στάδια, όπως η ζωή στους δρόμους, σε καταφύγια, σε προσωρινά καταλύματα ή σε κατώτερες των προδιαγραφών κατοικίες.

Όπως έχουμε επισημάνει, η αύξηση και η συνεχής αύξηση της αστεγίας στην Ευρώπη πηγάζει από το γεγονός ότι ένα από τα μεγαλύτερα προβλήματα είναι η έλλειψη στέγης. Αυτό το πρόβλημα αυξάνεται τόσο στον αριθμό των ατόμων που επηρεάζονται όσο και στον αριθμό των χωρών που το βιώνουν. Τα στοιχεία αποκαλύπτουν ανησυχητικά στοιχεία, όπως το γεγονός ότι μόνο στην ΕΕ και το Ηνωμένο Βασίλειο, περισσότεροι από ένα εκατομμύριο άνθρωποι είναι άστεγοι κάθε βράδυ. Αυτά είναι κατά προσέγγιση στοιχεία, όπως προειδοποιεί η FEANTSA: «Ο πραγματικός αριθμός των αστέγων είναι πιθανώς πολύ υψηλότερος».

Ο ίδιος οργανισμός έχει θεσπίσει διάφορες κατηγορίες για να ορίσει τις πιο ακραίες μορφές αστεγίας, εστιάζοντας στην πλήρη έλλειψη στέγης και στη διαβίωση στους δρόμους ή σε καταφύγια έκτακτης ανάγκης. Αυτές οι κατηγορίες δημιουργήθηκαν σύμφωνα με την Τυπολογία ETHOS Light (ένας ορισμός πλαισίου για κανονιστικούς και πρακτικούς σκοπούς που παρέχει μια κοινή γλώσσα για τη διακρατική προσπάθεια εναρμόνισης των εθνικών ορισμών της αστεγίας στην Ευρώπη). Οι τρεις πρώτες από αυτές τις κατηγορίες είναι:

1. Διαβίωση σε δημόσιο χώρο (Χωρίς στέγη). Αυτό αναφέρεται στη στέγαση ατόμων που κοιμούνται στο δρόμο, είτε σε πάρκα, ΑΤΜ είτε σε χώρους που δεν προορίζονται για στέγαση.

2. Στέγαση έκτακτης ανάγκης (Νυχτερινό Καταφύγιο). Αυτό αναφέρεται στη στέγαση ατόμων που διανυκτερεύουν σε νυχτερινά καταφύγια ή κέντρα χαμηλού ορίου, χωρίς κανονικό σπίτι.

3. Προσωρινή στέγαση για άστεγους: άτομα που διαμένουν σε κέντρα υποδοχής, προσωρινά καταλύματα ή ξενώνες που χρηματοδοτούνται για την κάλυψη της έλλειψης στέγης.

Υπολογίζεται ότι η έλλειψη στέγης επηρεάζει περισσότερα από 150 εκατομμύρια άτομα παγκοσμίως και, παρόλο που δεν είναι εύκολο να συγκεντρωθούν δεδομένα σε ευρωπαϊκή κλίμακα, πιστεύεται, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ότι στην Ευρώπη επηρεάζει περισσότερα από 1,2 εκατομμύρια άτομα.

Τα στοιχεία για την κατάσταση στην Ευρώπη την περίοδο 2022-2023 έδειξαν σημαντικά ποσοστά, με τη Γερμανία να ξεχωρίζει με 43,6 άτομα ανά 10.000 κατοίκους. Η Γαλλία κατέγραψε ποσοστό 30,7 αστέγων ανά 10.000 κατοίκους, ενώ στην Τσεχική Δημοκρατία και την Ιρλανδία τα ποσοστά έφτασαν τα 28,4 και 25,3 ανά 10.000 κατοίκους, αντίστοιχα.

Στην Ισπανία και τη Νότια Ευρώπη, η αναδοχή συγκαλύπτει μια κρυφή μορφή αστεγίας, ενώ τα ορατά ποσοστά αστεγίας παραμένουν χαμηλά, λιγότερο από 10 άτομα ανά 10.000 κατοίκους. Ωστόσο, στην Ισπανία, δύο εκθέσεις του Εθνικού Ινστιτούτου Στατιστικής (INE) - η Έρευνα για τους Αστέγους του 2022 και η Έρευνα Κέντρων και Υπηρεσιών για Αστέγους του 2024 - δείχνουν μια ραγδαία αύξηση της ακραίας αστεγίας.

Εκτός ΕΕ, το Ηνωμένο Βασίλειο έχει ένα από τα υψηλότερα ιστορικά ποσοστά αστεγίας, με 65 ανά 10.000 κατοίκους. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, η αστεγία έφτασε σε ρεκόρ το 2024, αυξανόμενη κατά 18% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος, με περισσότερα από 771.480 άτομα να βιώνουν αστεγία. Οι μετανάστες και τα παιδιά είναι τα πλέον επηρεαζόμενα και αυξανόμενα τμήματα του πληθυσμού. Η γεωγραφική εξάπλωση και η ποικιλομορφία της χώρας μειώνουν το μέσο ποσοστό σε 23 άτομα ανά 10.000 κατοίκους.

Οι χώρες με τα υψηλότερα απόλυτα και σχετικά στοιχεία βρίσκονται στην αφρικανική ήπειρο. Η Συρία, η οποία μαστίζεται από ένοπλες συγκρούσεις την τελευταία δεκαετία και πολιορκείται από το Ισραήλ, έχει μια κορύφωση άνω των 6 εκατομμυρίων αστέγων σε έναν πληθυσμό άνω των 23 εκατομμυρίων. Το σύστημα μέτρησης που χρησιμοποιείται για τις ανεπτυγμένες χώρες, τα ποσοστά αστεγίας ανά 10.000 κατοίκους, είναι εντελώς ξεπερασμένο, καθώς στη Συρία φτάνει το 25% του πληθυσμού.

Το ίδιο ισχύει και σε άλλες αφρικανικές χώρες όπου η έλλειψη στέγης επηρεάζει έως και το 10% του πληθυσμού. Στη Νιγηρία, η έλλειψη στέγης επηρεάζει 25 εκατομμύρια ανθρώπους σε σύνολο περίπου 250 εκατομμυρίων. Στην Ουγκάντα, επηρεάζει περίπου 4 εκατομμύρια από τα 53 εκατομμύρια κατοίκους. Στη Ζιμπάμπουε, επηρεάζει περίπου 1,2 εκατομμύρια από τα 17 εκατομμύρια κατοίκους. Στην Ασία, το Νεπάλ ξεχωρίζει με παρόμοια σχετικά στοιχεία: περίπου 2,5 εκατομμύρια από τα 30 εκατομμύρια κατοίκους.

Οι φυσικές καταστροφές (οι οποίες έχουν αυξηθεί με την κλιματική αλλαγή) και οι πόλεμοι έχουν αναγκάσει εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις χώρες τους και να εγκατασταθούν σε πιο ευημερούσες περιοχές. Έτσι, τα τελευταία χρόνια, ολόκληροι πληθυσμοί αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την Ουκρανία μετά τη ρωσική εισβολή, εκατομμύρια άνθρωποι στη Συρία κατέφυγαν σε γειτονικές χώρες ή στην Τουρκία και την Ελλάδα, ενώ ο πληθυσμός της γειτονικής Γάζας, η οποία έχει υποστεί γενοκτονία στα χέρια του Ισραήλ, στερείται τα πιο βασικά είδη για τη ζωή, συμπεριλαμβανομένης της στέγης. Εκατοντάδες χιλιάδες άνθρωποι φτάνουν στην Ευρώπη από την Αφρική ή τη Λατινική Αμερική, φεύγοντας από τη φτώχεια και αναζητώντας μια καλύτερη ζωή.

Σε άλλο κεφάλαιο θα αφιερώσουμε ιδιαίτερη προσοχή στο ζήτημα των μεταναστών και της ασυλίας, αλλά αξίζει να υπενθυμίσουμε τώρα ότι η στέγαση στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ αποτελεί σήμερα έναν από τους κύριους δείκτες ανισότητας. Οι κύριες αιτίες αυτής της ανισότητας είναι η έλλειψη εργασίας (63%), η έλλειψη οικονομικών πόρων (26,1%) και τα διοικητικά προβλήματα ή «χαρτιά» (13,4%).

Η χρηματιστικοποίηση της στέγασης και η ραγδαία αύξηση του τουρισμού είναι άλλοι παράγοντες, που έχουν ήδη αναφερθεί σε προηγούμενα κεφάλαια, που έχουν σαφώς συμβάλει στην αύξηση των τιμών ενοικίασης διαμερισμάτων. Η τιμή των βραχυπρόθεσμων μισθώσεων έχει εκτοξευθεί στα ύψη στις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις. Αυτή η κρίση επηρεάζει τις περισσότερες μεγάλες πόλεις, αλλά είναι επίσης ολοένα και πιο διαδεδομένη σε πόλεις μεσαίου μεγέθους. Η στεγαστική κρίση στην ΕΕ είναι ένα μαζικό και μακροχρόνιο φαινόμενο με εκτεταμένες πολιτικές και κοινωνικές συνέπειες.

Όπως έχουμε επισημάνει, η απώλεια στέγης είναι συνήθως μια σταδιακή διαδικασία αποκλεισμού που μπορεί να διαρκέσει χρόνια, με περιόδους επισφαλούς διαβίωσης που συχνά ακολουθούνται από σοβαρές κρίσεις. Η έλλειψη εργασίας, η έλλειψη οικονομικών πόρων, τα διαζύγια και οι χωρισμοί ή οι παράτυπες καταστάσεις λόγω έλλειψης εγγράφων (παράτυποι μετανάστες) είναι συνήθως οι κύριοι προσωπικοί λόγοι για την απώλεια ή την αδυναμία πρόσβασης σε στέγαση. Ωστόσο, όπως ήδη αναφέρθηκε, το γεγονός ότι η στέγαση, ένα θεμελιώδες ανθρώπινο δικαίωμα, έχει γίνει εμπόρευμα κερδοσκοπίας είναι η κύρια οικονομική και κοινωνική αιτία αυτού του αυξανόμενου προβλήματος.

Το προφίλ των αστέγων αλλάζει επίσης και τα τελευταία στοιχεία δείχνουν αύξηση των νέων που πλήττονται από την έλλειψη στέγης. Ενώ η έλλειψη στέγης παραμένει κυρίως ανδρική (82%), η παρουσία των γυναικών αυξάνεται, φτάνοντας το 18%. Επιπλέον, παρατηρείται μια μετατόπιση στο προφίλ, που πλέον περιλαμβάνει νέους ηλικίας μεταξύ 18 και 30 ετών.

Αυτή τη στιγμή (στοιχεία 2026), εκτιμάται ότι στην ΕΕ, ένα στα δέκα νοικοκυριά δαπανά περισσότερο από το 40% του εισοδήματός του για στέγαση. Δεδομένων των δύο παραγόντων που αναφέρθηκαν παραπάνω - το αυξανόμενο κόστος ζωής και η αυξημένη ζήτηση για στέγαση - δεν αποτελεί έκπληξη το γεγονός ότι τα ενοίκια έχουν αυξηθεί απότομα, οι εξώσεις αυξάνονται, υπάρχουν ατελείωτες ουρές για κοινωνικές κατοικίες και ο αριθμός των αστέγων αυξάνεται.

Αν ρίξουμε μια σύντομη ματιά στα στοιχεία για ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες, θα έχουμε τα ακόλουθα αποτελέσματα:

- Στη Γαλλία, η στέγαση έχει μετατραπεί σε διαρθρωτική κρίση: εκτιμάται ότι υπάρχουν περίπου τέσσερα εκατομμύρια άνθρωποι που είναι άστεγοι ή δεν έχουν επαρκή στέγαση και ότι περισσότεροι από 350.000 ζουν στους δρόμους. Οι δημόσιες κατοικίες είναι ολοένα και πιο σπάνιες και τα ενοίκια στον ιδιωτικό τομέα εκτοξεύονται στα ύψη.
- Στην Ελλάδα, μετά τα μέτρα λιτότητας που επέβαλε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μαζί με την ΕΚΤ και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, το 2010, προέκυψε μια ακόμη σοβαρή στεγαστική κρίση μέσα σε μια δεκαετία. Η κατασκευή κοινωνικών κατοικιών σταμάτησε και πολλές οικογένειες δεν μπόρεσαν να ανταποκριθούν στις πληρωμές των στεγαστικών τους δανείων, χάνοντας τα σπίτια τους κατά τη διάρκεια της χρηματοπιστωτικής κρίσης. Σήμερα, εκτιμάται ότι το ένα τρίτο των ελληνικών οικογενειών δαπανά περισσότερο από το 40% του εισοδήματός του για στέγαση.
- Στην Ιταλία, σε μεγάλες πόλεις όπως η Ρώμη, το Μιλάνο και η Φλωρεντία, καθώς και σε πολλές πανεπιστημιουπόλεις, τα ενοίκια κατοικιών έχουν εκτοξευθεί στα ύψη. Περίπου ένας στους πέντε ενοικιαστές ξοδεύει περισσότερο από το 40% του εισοδήματός του σε κατοικίες.
- Στην Ισπανία, η χρηματοοικονομική κερδοσκοπία στον τομέα της στέγασης και η ραγδαία αύξηση του τουρισμού είναι άλλες αιτίες της αύξησης των τιμών των κατοικιών σε όλη τη χώρα, ειδικά σε πόλεις όπως η

- Η Βαρκελώνη, η Μαδρίτη και η Βαλένθια είναι παραδείγματα πόλεων όπου τα ενοίκια έχουν αυξηθεί κατά περισσότερο από 30% μέσα σε πέντε χρόνια. Αυτή η αύξηση επηρεάζει όλες τις γειτονιές και τις συνοικίες, αλλά είναι πιο έντονη στα κέντρα των πόλεων, αναγκάζοντας ένα σημαντικό μέρος του πληθυσμού να εγκαταλείψει τα σπίτια της ζωής του στην καρδιά των πόλεών του.
- Στη Γερμανία, ο αριθμός των ατόμων χωρίς μόνιμη στέγαση έφτασε σε ιστορικό υψηλό το 2025: περισσότερα από ένα εκατομμύριο επηρεάστηκαν. Σύμφωνα με εκτιμήσεις της Ομοσπονδιακής Ένωσης για την Αρωγή των Αστέγων (BAG W), λίγο πάνω από ένα εκατομμύριο άνθρωποι ήταν άστεγοι το 2024, γεγονός που αντιπροσωπεύει αύξηση 11% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Στο Βερολίνο, τα ενοίκια κατοικιών έχουν διπλασιαστεί μέσα σε δέκα χρόνια, αυξανόμενα από περίπου 7 ευρώ ανά τετραγωνικό μέτρο σε περίπου 15 ή 16 ευρώ. Αυτό το κόστος είναι ακόμη υψηλότερο στο κέντρο της πόλης, όπου κυμαίνεται από 18 έως 20 ευρώ. Με άλλα λόγια, η ενοικίαση ενός διαμερίσματος 100 τετραγωνικών μέτρων μπορεί να κοστίσει περίπου 1.700 ή 1.800 ευρώ το μήνα.
- Χώρες όπως η Ρουμανία παρουσιάζουν ακόμη πιο κρίσιμη κατάσταση. Στην πρωτεύουσα, Βουκουρέστι, και σε άλλες μεγάλες πόλεις, το ενοίκιο για ένα διαμέρισμα 100 τ.μ. είναι περίπου 1.000 ευρώ το μήνα, ένα ποσό παρόμοιο με αυτό ορισμένων δυτικοευρωπαϊκών πόλεων, αλλά ο κατώτατος μισθός είναι πολύ χαμηλότερος.

Επιστρέφοντας στην Ισπανία, σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε η Hogar Sí με την 40DB τον Οκτώβριο του 2025, το 10,1% των ανθρώπων που ζουν στην Ισπανία έχουν αναγκαστεί να κοιμηθούν στο δρόμο τουλάχιστον μία φορά, περίπου τέσσερα εκατομμύρια άνθρωποι. Η έρευνα αυτή διεξήχθη μέσω 1.500 συνεντεύξεων και τα ευρήματά της συγκεντρώθηκαν στην έκθεση «Κοινωνική ακτινογραφία της έλλειψης στέγης στην Ισπανία: Αντιλήψεις, Πραγματικότητες και Προκλήσεις», η οποία τόνισε ότι αυτό το πρόβλημα επηρεάζει πολύ περισσότερους ανθρώπους από ό,τι πιστεύεται γενικά.

Τέλος, το πρόβλημα έχει φτάσει σε τέτοια κλίμακα που, στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών που πραγματοποιήθηκε τον Αύγουστο του 2025, ο Γενικός Γραμματέας δήλωσε: «Η έλλειψη στέγης είναι ένα παγκόσμιο πρόβλημα που έχει τις ρίζες του σε συστημικά κενά στα συστήματα στέγασης, στις στρατηγικές μείωσης της φτώχειας, στα συστήματα υγείας και στους μηχανισμούς κοινωνικής προστασίας». Και για να αντιμετωπίσει το πρόβλημα: «Ενώ η στέγαση έκτακτης ανάγκης και η ανθρωπιστική βοήθεια διαδραματίζουν απαραίτητο ρόλο σε καταστάσεις κρίσης, δεν αποτελούν βιώσιμες μακροπρόθεσμες λύσεις. Αντίθετα, οι μακροπρόθεσμες πολιτικές πρέπει να δίνουν προτεραιότητα στην οικονομική προσιτότητα, την κατοικησιμότητα και την ασφάλεια της κατοχής».

4. Άστεγοι και μετανάστευση

Έκθεση που δημοσιεύθηκε από τον Διεθνή Οργανισμό για ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ), κατά τη διάρκεια της εβδομάδας του Διεθνούς Φόρουμ Αναθεώρησης της Μετανάστευσης που πραγματοποιήθηκε πριν από λίγες εβδομάδες στη Νέα Υόρκη, δήλωσε ότι η νόμιμη μετανάστευση συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη παγκοσμίως. Δήλωσε επίσης ότι ο περιορισμός των οδών πρόσβασης για τους μετανάστες δεν σταματά τη μετανάστευση, αλλά μάλλον τους εκτρέπει σε πιο επικίνδυνες διαδρομές.

Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, το 2024 υπήρχαν 304 εκατομμύρια διεθνείς μετανάστες, ένας αριθμός που αυξάνεται τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με την Amy Pope, Γενική Διευθύντρια του ΔΟΜ, κάθε χώρα έχει το δικαίωμα να θεσπίσει τις δικές της μεταναστευτικές πολιτικές. Και εδώ αναδύονται ουσιαστικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων περιοχών του κόσμου.

Η ξενοφοβία και το μίσος προς τους ανθρώπους που αναγκάζονται να μεταναστεύσουν βρίσκονται σε άνοδο στις περισσότερες δυτικές χώρες και συμβαδίζουν με ιδέες που συνδέονται με δεξιούς και ακροδεξιούς πολιτικούς σχηματισμούς.

Οι φάρσες, τα ψέματα και η διαστρεβλωμένη παρουσίαση εμπειρικών δεδομένων σχετικά με τη μετανάστευση επηρεάζουν ολοένα και περισσότερο τον δημόσιο διάλογο και τις κυβερνητικές πολιτικές.

Η εξάπλωση της παραπληροφόρησης και της παραπληροφόρησης ενισχύεται μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των εργαλείων που βασίζονται στην Τεχνητή Νοημοσύνη (ΤΝ), συμβάλλοντας στην υιοθέτηση περιοριστικών μέτρων που υπονομεύουν τα δικαιώματα και την κοινωνική συνοχή.

Αυτό δεν εμποδίζει τη συνεχιζόμενη και αυξανόμενη μετανάστευση χιλιάδων ανθρώπων που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις χώρες καταγωγής τους λόγω πολύ σοβαρών αιτιών, όπως πόλεμοι, καταστροφές που προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή και φτώχεια. Επιπλέον, η άφιξή τους στις χώρες προορισμού είναι συχνά παράτυπη και συνεπάγεται στέρηση των πιο βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Αυτό έχει οδηγήσει σε αυξημένη εκτόπιση σε περιοχές όπως το Σουδάν, η Ουκρανία και η Γάζα, προκαλώντας τεράστια ανθρώπινη ταλαιπωρία. Η αντίδραση των πλούσιες χώρες (οι οποίες γενικά έχουν εκμεταλλευτεί τους φυσικούς πόρους των φτωχών εθνών) είναι το κλείσιμο των συνόρων, η εφαρμογή καταπιεστικών και απομονωτικών πολιτικών για τους μετανάστες (όπως το άνοιγμα κέντρων κράτησης) και η επιτάχυνση της ανάπτυξης νέων τεχνολογιών που βασίζονται στην τεχνητή νοημοσύνη για την αποτροπή της άφιξης μεταναστών. Η χρήση βιομετρικών συστημάτων, συμφωνιών κοινής χρήσης δεδομένων, αλγορίθμων και ψηφιακής επιτήρησης βρίσκεται σε άνοδο σε πολλές χώρες.

Όταν ένα άτομο που αναγκάζεται να μεταναστεύσει φτάνει στη χώρα προορισμού του, βρίσκεται σε μια κατάσταση πλήρους οικονομικής δυσπραγίας. Κατά κανόνα, οι μετανάστες καταλήγουν στις χαμηλότερα αμειβόμενες θέσεις εργασίας, με πολύ χαμηλούς μισθούς και χωρίς σεβασμό για τα εργασιακά και ανθρώπινα δικαιώματά τους, κάτι που φυσικά επηρεάζει και την ικανότητά τους να βρουν στέγη και να δημιουργήσουν οικογένεια. Αυτή η κατάσταση επιδεινώνεται για άτομα που βρίσκονται στις χώρες προορισμού παράτυπα, χωρίς να τους αναγνωρίζεται το δικαίωμα να ζουν και να εργάζονται.

Όπως έχουμε δει και στο παρελθόν, η κερδοσκοπία στον τομέα των ακινήτων και η έλλειψη κοινωνικών πολιτικών για την προώθηση της πρόσβασης στη στέγαση επιδεινώνονται στην περίπτωση της μετανάστευσης.

Μπορούμε να επιβεβαιώσουμε ότι οι μετανάστες δεν είναι η κύρια αιτία της στεγαστικής κρίσης, αλλά είναι σίγουρα οι πρώτοι που υφίστανται τις συνέπειές της: υπερπληθυσμός, κακοποίηση από τους ιδιοκτήτες ακινήτων, ραγδαία αύξηση των ενοικίων και έλλειψη νομικής προστασίας από τις αναγκαστικές εξώσεις. Αξίζει να σημειωθεί ότι ένα υψηλό ποσοστό μεταναστών που αναζητούν στέγαση αντιμετωπίζει διακρίσεις. Εκτιμάται ότι έως και 47% απορρίπτονται για προσφορές ενοικίασης και ότι ορισμένα μεσιτικά γραφεία περιλαμβάνουν μεροληπτικές ρήτρες στα συμβόλαιά τους. Αυτή η κατάσταση έχει επιδεινωθεί σε χώρες όπως ο Καναδάς και η Ισπανία, όπου η ραγδαία αύξηση του πληθυσμού των αστέγων έχει επιδεινωθεί από την αύξηση του αριθμού των αστέγων μεταναστών. Επιπλέον, η κατάσταση είναι ακόμη πιο κρίσιμη στους καταυλισμούς προσφύγων: έλλειψη πρόσβασης σε καθαρό νερό, ιατρική περίθαλψη και βασική υγιεινή.

Ομοίως, σε πολλές περιοχές που πλήττονται από τη γήρανση και την συρρίκνωση του πληθυσμού, οι μετανάστες αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην πρόσβαση σε αξιοπρεπή και σταθερή στέγαση. Οι μετανάστες εργαζόμενοι διαμένουν συχνά σε προσωρινά καταλύματα, σε κατώτερες των προδιαγραφών κατοικίες ή σε χώρους που παρέχονται από τους εργοδότες τους, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει σε καταστάσεις εξάρτησης, υπερπληθυσμού και ανασφάλειας στέγασης. Αυτές οι συνθήκες επιδεινώνονται από την έλλειψη οικονομικά προσιτής στέγασης σε πολλές αγροτικές περιοχές και από διοικητικά, οικονομικά και μερικές φορές μεροληπτικά εμπόδια που εμποδίζουν την πρόσβαση στην αγορά στέγασης. Ο Balakrishnan Rajagopal, Ειδικός Εισηγητής του ΟΗΕ για το δικαίωμα στη στέγαση, παρουσίασε έκθεση στο Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην οποία επισημαίνονται οι σημαντικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην πρόσβαση στη στέγαση και αντικρούονται οι αφηγήσεις που τους κατηγορούν για την παγκόσμια στεγαστική κρίση. Στις πόλεις, οι μετανάστες αναγκάζονται να ζουν σε κατώτερες των προδιαγραφών κατοικίες, σε φτωχογειτονιές και σε άτυπους οικισμούς. Μια άλλη ανησυχία που εγείρεται στην παρούσα έκθεση είναι η δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στη μετάβαση από την προσωρινή στη μόνιμη στέγαση. Σε πολλές χώρες, οι πολιτικές κοινωνικής στέγασης αποκλείουν τους μετανάστες, αναγκάζοντάς τους να παραμείνουν σε καταφύγια έκτακτης ανάγκης ή να βασίζονται στην ιδιωτική αγορά, όπου υφίστανται διακρίσεις και αντιμετωπίζουν υψηλές τιμές.

Όσον αφορά τις πιθανές λύσεις, η παρούσα έκθεση επισημαίνει πρωτοβουλίες που έχουν αποδειχθεί αποτελεσματικές στη βελτίωση της πρόσβασης των μεταναστών στη στέγαση, όπως η νομιμοποίηση του μεταναστευτικού τους καθεστώτος για τη διευκόλυνση της πρόσβασης σε βασικά δικαιώματα, η εφαρμογή προγραμμάτων επιδότησης ενοικίου και η δημιουργία κοινωνικής στέγασης χωρίς αποκλεισμούς.

Συμπερασματικά, η έκθεση τονίζει ότι η στεγαστική κρίση είναι ένα σύνθετο πρόβλημα που απαιτεί παγκόσμιες και χωρίς αποκλεισμούς λύσεις. Οι μετανάστες, αντί να ευθύνονται για αυτήν την κρίση, αποτελούν μια ευάλωτη ομάδα που χρειάζεται μεγαλύτερη προστασία και ισότιμη πρόσβαση σε λύσεις στέγασης.

Στην Αμερική, το μέγεθος της μετανάστευσης είναι πολύ μεγάλο. Για παράδειγμα, εκτιμάται ότι περισσότεροι από 11 εκατομμύρια άνθρωποι περνούν στις Ηνωμένες Πολιτείες από το Μεξικό, βρίσκοντας εκεί άστεγους.

Παρόμοια κατάσταση επικρατεί στο δυτικό Ελ Σαλβαδόρ και κατά μήκος των συνόρων με τη Γουατεμάλα, τα οποία διασχίζουν καθημερινά δεκάδες αλλοδαποί (κυρίως Ισημερινοί, Βενεζουελάνοι και άλλοι Νοτιοαμερικανοί). Αυτοί οι άνθρωποι υποφέρουν καθημερινά από πείνα, έλλειψη στέγης, ξενοφοβία και σωματική, σεξουαλική και ψυχολογική βία στα χέρια εγκληματικών ομάδων και των ίδιων των αρχών.

Παρόλο που υπάρχουν οργανισμοί όπως το Migrant House «Scalabrini» στη Γουατεμάλα, οι οποίοι παρέχουν προσωρινό καταφύγιο, και στο Ελ Σαλβαδόρ υπάρχει η Migrant Care Management, αυτοί οι φορείς μόλις που μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες των χιλιάδων μεταναστών που βρίσκονται σε διαμετακόμιση, οι οποίοι διέρχονται από αυτές τις χώρες γενικά καθ' οδόν προς τις Ηνωμένες Πολιτείες.

Στην Ευρώπη θα δούμε παρακάτω την ειδική περίπτωση της Ελλάδας και της Λέσβου κατά τη διάρκεια της κρίσης του 2015, οι συνέπειες της οποίας διαρκούν μέχρι σήμερα.

Πιο πρόσφατα, το 2023-2024, η ιταλική κυβέρνηση κατέληξε σε συμφωνία με την Αλβανία για την ανάθεση σε εξωτερικούς συνεργάτες της διαχείρισης των αιτούντων άσυλο που διασώζονται από την Ιταλία και τη μεταφορά τους σε δύο κέντρα στο Σένγκιν και το Γκιάντερ της Αλβανίας. Σχεδιασμένα για να χειρίζονται έως και 36.000 άτομα ετησίως, αυτά τα κέντρα που λειτουργούν υπό την ιταλική διοίκηση στοχεύουν στην επιτάχυνση του επαναπατρισμού μεταναστών χωρίς καθεστώς ασύλου. Η Ιταλία θα κάλυπτε το κόστος κατασκευής των εγκαταστάσεων που βρίσκονται σε αλβανικό έδαφος.

Αυτό το μέτρο επικρίθηκε έντονα από τη Διεθνή Αμνηστία και άλλες οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και από πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, μετά από αρκετές νομικές προσφυγές και επικρίσεις το 2025, ο Γενικός Εισαγγελέας της ΕΕ έκρινε τον Απρίλιο του 2026 ότι η συμφωνία είναι συμβατή με το ευρωπαϊκό δίκαιο, υπό την προϋπόθεση ότι γίνονται σεβαστά τα θεμελιώδη δικαιώματα. Και τον Μάρτιο του 2026, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε κανόνες που επιτρέπουν τη δημιουργία αυτών των «κέντρων επιστροφής» σε τρίτες χώρες, καθιστώντας το ιταλικό μοντέλο σημείο αναφοράς για την ΕΕ.

Και, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, αξίζει να επικεντρωθούμε σε μια ειδική περίπτωση όταν συζητάμε για τη μετανάστευση και τη στέγαση. Μιλάμε για το νησί της Λέσβου (Ελλάδα), όπου

η κατάσταση όσον αφορά τη μετανάστευση και την έλλειψη στέγης είναι κρίσιμη την τελευταία δεκαετία.

Το 2015, περισσότεροι από ένα εκατομμύριο μετανάστες και πρόσφυγες έφτασαν στην Ευρώπη —οι περισσότεροι δια θαλάσσης— φτάνοντας στη Λέσβο, της οποίας οι βόρειες ακτές απέχουν μόλις 6 μίλια (10 χιλιόμετρα) από την Τουρκία. Εκείνη την εποχή, η Ελλάδα βίωνε μια καταστροφική οικονομική κρίση και η εισροή μεταναστών τροφοδότησε την οργή κατά των καθιερωμένων πολιτικών κομμάτων και ώθησε την άνοδο προηγουμένως περιθωριακών λαϊκιστικών δυνάμεων. Η άμεση ανθρωπιστική κρίση —η σίτιση, η στέγαση και η φροντίδα τόσων πολλών ανθρώπων ταυτόχρονα— εξελίχθηκε σε μια μακροπρόθεσμη πολιτική κρίση.

Αυτή η εισροή ανδρών, γυναικών και παιδιών που προσπαθούσαν να ξεφύγουν από τον πόλεμο και τη φτώχεια προκάλεσε μια ανθρωπιστική κρίση που συγκλόνισε την Ευρωπαϊκή Ένωση σε βάθος. Το 2025, μια δεκαετία αργότερα, οι συνέπειες εξακολουθούν να είναι αισθητές σε αυτό το νησί και πέρα από αυτό. Πολλοί από αυτούς τους ανθρώπους θεωρούσαν την Ελλάδα σημείο διέλευσης και πολλοί συνέχισαν το ταξίδι τους βόρεια και δυτικά μέσω της Ευρώπης. Ένας μεγάλος αριθμός από αυτούς που υπέβαλαν αίτηση ασύλου έλαβε διεθνή προστασία και χιλιάδες έγιναν Ευρωπαίοι πολίτες. Αλλά πολλοί περισσότεροι απορρίφθηκαν, αναγκασμένοι να ζουν για χρόνια σε καταυλισμούς μεταναστών ή στους δρόμους. Κάποιοι δεν είχαν άλλη επιλογή από το να επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής τους. Άλλοι απελάθηκαν από την ΕΕ. «Η κρίση της Λέσβου το 2015 ήταν, κατά κάποιο τρόπο, το πιστοποιητικό γέννησης της ευρωπαϊκής πολιτικής μετανάστευσης και ασύλου», δήλωσε ο Μαργαρίτης Σχοινάς, πρώην Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και ένας από τους κύριους αρχιτέκτονες του Ευρωπαϊκού Συμφώνου για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (EPAM), το 2023.

Επί του παρόντος, κατά τα έτη 2025-2026, η κατάσταση δεν έχει βελτιωθεί ιδιαίτερα. Παραμένει κρίσιμη και περίπλοκη, χαρακτηριζόμενη από αυστηροποίηση των μεταναστευτικών πολιτικών, αυξημένη επιτήρηση και μεγάλο όγκο αφίξεων, αν και το επίκεντρο της θαλάσσιας μετανάστευσης έχει πλέον μετατοπιστεί νοτιότερα, συγκεκριμένα στην Κρήτη και τη Γαύδο.

Η Λέσβος παραμένει βασικό σημείο εισόδου. Οι βίαιες απωθήσεις από την ελληνική ακτοφυλακή εμποδίζουν τους μετανάστες να φτάσουν στην ακτή. Από το 2020, περισσότερα από 3.500 σκάφη έχουν επιστραφεί.

Η έλλειψη στέγης και η αβεβαιότητα είναι οι δύο σταθερές που περιμένουν πολλούς μετανάστες, οι οποίοι ζουν σε μια διαρκή κατάσταση αναμονής, με πολύ λίγες ευκαιρίες εργασίας και ένα αβέβαιο μέλλον στην Ευρώπη.

Σε αυτό πρέπει να προστεθούν οι περιορισμοί στην ιατρική περίθαλψη, η έλλειψη φαρμάκων και οι ανθυγιεινές συνθήκες που αποτελούν διαρκή προβλήματα στους καταυλισμούς.

Η τρέχουσα κατάσταση στην Ευρώπη χαρακτηρίζεται από αυξανόμενη ένταση μεταξύ της ανάγκης για εργατικό δυναμικό, των περιορισμών στη μετανάστευση και μιας σοβαρής κρίσης οικονομικής προσιτότητας στη στέγαση. Αυτά είναι τα στοιχεία που θα διαμορφώσουν την κατάσταση της ασυλίας και της μετανάστευσης στην Ευρώπη στις αρχές του 2026. Και σε αυτή την κατάσταση, τι έχει κάνει η ΕΕ; Τον Ιούνιο του τρέχοντος έτους, τίθεται σε ισχύ η πλήρης εφαρμογή του Νέου Συμφώνου της ΕΕ για τη Μετανάστευση και το Άσυλο (PEMA), το οποίο στοχεύει στην ενίσχυση των συνοριακών ελέγχων και στην επιτάχυνση της επιστροφής των μεταναστών. Τα κύρια μέτρα που θεσπίζονται σε αυτό το Σύμφωνο στοχεύουν:

- Αυστηρή αύξηση των συνοριακών ελέγχων: έλεγχοι ταυτότητας, έλεγχοι υγείας...
- Επέκταση της βάσης δεδομένων δακτυλικών αποτυπωμάτων για την καταγραφή καταχωρίσεων,
- συμπεριλαμβανομένων των ανηλίκων (Eurodac).
- Εφαρμογή υποχρεωτικών μηχανισμών αλληλεγγύης, έτσι ώστε οι χώρες μέλη να μοιράζονται το βάρος των χωρών πρώτης άφιξης, επιτρέποντας οικονομικές συνεισφορές αντί για άμεση υποδοχή.
- Ενίσχυση της συνεργασίας με τρίτες χώρες διέλευσης για τη μείωση της παράτυπης μετανάστευσης.

Με άλλα λόγια, δεν πρόκειται για διατάξεις που αποσκοπούν στην υποδοχή και τη διευκόλυνση της υποδοχής ατόμων που έχουν αναγκαστεί να μεταναστεύσουν ή να εγκαταλείψουν τις χώρες τους αναζητώντας άσυλο. Αντίθετα, πρόκειται για μέτρα που αποσκοπούν στην απέλαση αυτών των ανθρώπων, μέτρα που έχουν επικριθεί από οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στην περίπτωση της Ισπανίας, έχει προκύψει μια ιδιαίτερη κατάσταση μετά την έκτακτη νομιμοποίηση που ανακοίνωσε το πολιτικό κόμμα Podemos στις 26 Ιανουαρίου.

του 2026 και εγκρίθηκε από την κυβέρνηση στο Συμβούλιο Υπουργών στις 14 Μαΐου του ίδιου έτους. Αυτό το μέτρο μπορεί να επηρεάσει περισσότερα από 1 εκατομμύριο άτομα που μπορούν να αποδείξουν ότι έχουν ζήσει στην Ισπανία για τουλάχιστον πέντε μήνες πριν από την αίτηση νομιμοποίησης. Εκτιμάται ότι περίπου το 70% αυτών των ατόμων προέρχεται από τη Λατινική Αμερική.

Η περίοδος υποβολής αιτήσεων λήγει στις 30 Ιουνίου 2026 και ωφελεί τους αιτούντες που θα μπορούν να λάβουν άδεια διαμονής και εργασίας στην Ισπανία, με όλα τα δικαιώματα που αυτό συνεπάγεται.

Συμπερασματικά, οι βασικοί παράγοντες στη σχέση μετανάστευσης-αστεγίας μπορούν να επισημανθούν ως εξής:

- Το παράτυπο καθεστώς πολλών μεταναστών αποτελεί αιτία κοινωνικού αποκλεισμού. Η πρόσβαση σε επίσημη απασχόληση, αξιοπρεπή στέγαση και κοινωνικές υπηρεσίες αποτελούν κοινές προκλήσεις για αυτά τα άτομα.
- Εκρηκτικά ενοίκια, ανεργία και διακρίσεις στην εργασία
- Αναγκάζουν πολλούς μετανάστες να ζουν στους δρόμους ή σε κατώτερες στάθμες στέγασης.
- Ο ρατσισμός, η ξενοφοβία και η κοινωνική απομόνωση βρίσκονται σε άνοδο, εμποδίζοντας περαιτέρω τις επιλογές στέγασης.

[1] Αν και η κυβέρνηση είχε αρχικά σχεδιάσει να νομιμοποιήσει περίπου 500.000
Για τους μετανάστες, ο αριθμός των αιτήσεων νομιμοποίησης ανέρχεται σε περίπου 1,2 εκατομμύρια μετανάστες (Castellano, 2026).

5. Άστεγοι, φτώχεια και κοινωνική υποβάθμιση

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια, η Επιτροπή Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ), κατά τη διάρκεια της εβδομάδας του Διεθνούς Φόρουμ Αναθεώρησης της Μετανάστευσης που πραγματοποιήθηκε πριν από λίγες εβδομάδες στη Νέα Υόρκη, δήλωσε ότι η νόμιμη μετανάστευση συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη παγκοσμίως. Δήλωσε επίσης ότι ο περιορισμός των οδών πρόσβασης για τους μετανάστες δεν σταματά τη μετανάστευση, αλλά μάλλον τους εκτρέπει σε πιο επικίνδυνες διαδρομές.

Σύμφωνα με την έκθεση αυτή, το 2024 υπήρχαν 304 εκατομμύρια διεθνείς μετανάστες, ένας αριθμός που αυξάνεται τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με την Amy Pope, Γενική Διευθύντρια του ΔΟΜ, κάθε χώρα έχει το δικαίωμα να θεσπίσει τις δικές της μεταναστευτικές πολιτικές. Και εδώ αναδύονται ουσιαστικές διαφορές μεταξύ των διαφόρων περιοχών του κόσμου.

Η ξενοφοβία και το μίσος προς τους ανθρώπους που αναγκάζονται να μεταναστεύσουν βρίσκονται σε άνοδο στις περισσότερες δυτικές χώρες και συμβαδίζουν με ιδέες που συνδέονται με δεξιούς και ακροδεξιούς πολιτικούς σχηματισμούς.

Οι φάρσες, τα ψέματα και η διαστρεβλωμένη παρουσίαση εμπειρικών δεδομένων σχετικά με τη μετανάστευση επηρεάζουν ολοένα και περισσότερο τον δημόσιο διάλογο και τις κυβερνητικές πολιτικές.

Η εξάπλωση της παραπληροφόρησης και της παραπληροφόρησης ενισχύεται μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των εργαλείων που βασίζονται στην Τεχνητή Νοημοσύνη (ΤΝ), συμβάλλοντας στην υιοθέτηση περιοριστικών μέτρων που υπονομεύουν τα δικαιώματα και την κοινωνική συνοχή.

Αυτό δεν εμποδίζει τη συνεχιζόμενη και αυξανόμενη μετανάστευση χιλιάδων ανθρώπων που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις χώρες καταγωγής τους λόγω πολύ σοβαρών αιτιών, όπως πόλεμοι, καταστροφές που προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή και φτώχεια. Επιπλέον, η άφιξή τους στις χώρες προορισμού είναι συχνά παράτυπη και συνεπάγεται στέρηση των πιο βασικών ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σε αρκετές χώρες, η αύξηση είναι ιδιαίτερα αισθητή: Η Ιρλανδία καταγράφει αριθμό ρεκόρ αστέγων. Η Γερμανία έχει ξεπεράσει το μισό εκατομμύριο άτομα χωρίς μόνιμη στέγαση σύμφωνα με τους στατιστικούς ορισμούς της. Η Δανία και η Φινλανδία παρουσιάζουν αυξήσεις μετά από χρόνια σχετικής σταθερότητας.

Ο λόγος είναι η επέκταση ενός νέου τύπου «αόρατου» οικιστικού αποκλεισμού που δεν εμφανίζεται στις παραδοσιακές στατιστικές για την έλλειψη στέγης, οι οποίες συνήθως αναφέρονται αποκλειστικά σε άτομα που κοιμούνται στους δρόμους και σε άτομα που χρησιμοποιούν καταφύγια έκτακτης ανάγκης. Ωστόσο, υπάρχει μια άλλη, κρυφή μορφή αστεγίας που διευρύνει αυτόν τον κύκλο ώστε να περιλαμβάνει άτομα που διαμένουν προσωρινά με συγγενείς, άτομα που αναγκάζονται να μένουν σε κοινόχρηστα δωμάτια ή άτομα που κοιμούνται σε ενοικιαζόμενα κρεβάτια. Περιλαμβάνει επίσης άτομα που ζουν σε εμπορικούς χώρους που έχουν μετατραπεί σε κατοικίες χωρίς κατάλληλες άδειες κατοίκησης ή άτομα που ζουν σε συνθήκες υπερπληθυσμού.
Αυτή η μορφή αποκλεισμού από την αγορά κατοικίας αυξάνεται ραγδαία στη νότια Ευρώπη. Εκδηλώνεται ως η δυσκολία εύρεσης σταθερής στέγης λόγω της πλήρους αδυναμίας δημιουργίας επαρκούς εισοδήματος για την κάλυψη της. Έτσι, η στεγαστική κρίση δεν επηρεάζει τους πάντες εξίσου· βλάπτει δυσανάλογα τα φτωχότερα στρώματα της κοινωνίας.

Η καθυστερημένη χειραφέτηση των νέων είναι μία από τις συνέπειες που έχουν ήδη αναφερθεί σε αυτήν τη μελέτη. Το 2023, οι νέοι σε όλη την ΕΕ εγκατέλειψαν το σπίτι των γονιών τους σε μέση ηλικία 26,2 ετών, αλλά με σημαντικές διαφορές μεταξύ των βόρειων και των νότιων χωρών. Ενώ στις σκανδιναβικές και τις βαλτικές χώρες είναι κάτω των 22 ετών, στις νότιες χώρες είναι άνω των 30 ετών, μια ομάδα που περιλαμβάνει την Ελλάδα, την Κροατία, την Ιταλία, την Ισπανία και την Πορτογαλία (με «ρεκόρ» 33,6 ετών). Στις κεντρικές χώρες της Γαλλίας και της Γερμανίας, οι νέοι εγκαταλείπουν το σπίτι μεταξύ 23 και 24 ετών.

Αυτό το στατιστικό στοιχείο από μόνο του αποτελεί σαφή εκδήλωση της αόρατης έλλειψης στέγης. Ένα άλλο στοιχείο είναι ο υπερπληθυσμός, μια κοινή και αυξανόμενη κατάσταση μεταξύ ατόμων με χαμηλό εισόδημα, κυρίως μεταναστών και προσφύγων. Η διαβίωση σε κοινόχρηστα διαμερίσματα ή η ενοικίαση δωματίων, η οποία επηρεάζει ιδιαίτερα τους ειδικευμένους εργαζόμενους και τους νέους επαγγελματίες, είναι η τρίτη εκδήλωση της κρυφής έλλειψης στέγης.

Η έκθεση με τίτλο «Άστεγοι στην Ευρωπαϊκή Ένωση» (O'Sullivan et al., 2023), η οποία δημοσιεύθηκε από την Υπηρεσία Έρευνας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου κατόπιν αιτήματος της Επιτροπής Αναφορών (PETI), ενισχύει την ιδέα ότι η παραδοσιακή προσέγγιση έχει αποτύχει επειδή αντιμετωπίζει την έλλειψη στέγης ως ατομικό πρόβλημα (εθισμοί, ψυχικές ασθένειες, προσωπική κατάρρευση), ενώ στην πραγματικότητα πρόκειται ουσιαστικά για ένα διαρθρωτικό πρόβλημα πρόσβασης στη στέγαση.

Αυτό σημαίνει ότι, ενώ προηγουμένως περιοριζόταν σε άτομα με σοβαρούς εθισμούς, προβλήματα ψυχικής υγείας ή ακραίες καταστάσεις κοινωνικής κατάρρευσης, τώρα περιλαμβάνει ολοένα και περισσότερο άτομα που αναγκάζονται να εγκαταλείψουν την αγορά ενοικίασης λόγω προβλημάτων απασχόλησης: τους φτωχούς εργαζόμενους, τους μετανάστες με άτυπες θέσεις εργασίας, τους ηλικιωμένους που δεν μπορούν να ξεφύγουν από τη χρόνια ανεργία και τους νέους μισθωτούς με προσωρινές θέσεις εργασίας που τους εμποδίζουν να εγκαταλείψουν τα σπίτια των γονιών τους. Οι μονογονεϊκές οικογένειες —με επικεφαλής έναν άνδρα ή μια γυναίκα— συμπληρώνουν μια άλλη υποομάδα υψηλού κινδύνου.

Αυτό σημαίνει ότι ο μετασχηματισμός της αστεγίας από το 2015 δεν είναι μόνο ποσοτικός αλλά και ποιοτικός, καθώς συνδέει τρεις αλληλένδετες κρίσεις: την κοινωνική καθοδική κινητικότητα, την εργασιακή ανασφάλεια και τη δυσκολία πρόσβασης στη στέγαση. Σημαίνει ότι αναγνωρίζεται ότι η απασχόληση δεν εγγυάται πλέον απαραίτητα την ένταξη στην κατοικία. Και ότι η νέα αστεγία συνδέεται ολοένα και περισσότερο με τους λεγόμενους εργαζόμενους φτωχούς, μια ευάλωτη ομάδα που αποτελείται από άτομα που, παρά το γεγονός ότι διατηρούν κάποια σύνδεση με την αγορά εργασίας, δεν είναι σε θέση να εξασφαλίσουν σταθερή στέγαση. Αναδύεται μια αποσύνδεση μεταξύ της ένταξης στην αγορά εργασίας και της ένταξης στην κατοικία, δύο φαινομένων που προηγουμένως συμβάδιζαν.

Αυτή η ρήξη χαρακτηρίζεται από την εξευγενισμό και την μετατόπιση κατοικιών προς τις περιφέρειες. Πολυάριθμες αστικές μελέτες καταγράφουν διαδικασίες απέλασης προς τις μητροπολιτικές περιφέρειες ακολουθώντας ένα τυπικό μοτίβο που διαστρωματώνει τα κοινωνικά προβλήματα ως συνέπεια της αστικής αποσύνθεσης, η οποία αποτελεί πρόδρομο της αστεγίας.

Εάν οι επενδύσεις σε κατοικίες επικεντρώνονται σε ακίνητα στα κέντρα των πόλεων, η αύξηση των ενοικίων αναγκάζει τους ανθρώπους να μετακομίσουν στα προάστια, αυξάνοντας τον χρόνο μετακίνησης για τους εργαζόμενους. Στη Γερμανία, οι βασικοί τομείς (φροντίδα, λιανικό εμπόριο, φιλοξενία) αντιμετωπίζουν αυξανόμενες δυσκολίες, καθώς δυσκολεύονται να ζήσουν κοντά στους χώρους εργασίας τους.

5.1. Το πρεκαριάτο κατοικίας

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, μεταξύ 2012 και 2015, στη βόρεια και κεντρική Ευρώπη, ο τομέας των κοινωνικών κατοικιών προς ενοικίαση άρχισε να γίνεται αντιληπτός όχι ως ένας καθολικός και προσωρινός πόρος για την πρόσβαση στη στέγαση, αλλά ως κάτι βασισμένο στην κοινωνική πρόνοια και μόνιμο που συνδέεται με τον κοινωνικό αποκλεισμό και τους «νέους φτωχούς», ιδίως τον πληθυσμό των μεταναστών.

Αν αναλύσουμε τη Γερμανία και τη Γαλλία από το 2015, παρατηρούμε δύο διακριτές αλλά συγκλίνουσες πορείες: και στις δύο χώρες, αυτό που ορισμένοι κοινωνιολόγοι αποκαλούν οικιστική ανασφάλεια (Γαλλία) ή στεγαστική ανασφάλεια (Γερμανία) βρίσκεται σε άνοδο. Αυτό δεν οδηγεί πάντα σε αστεγία, αλλά συνεπάγεται απώλεια της στεγαστικής σταθερότητας για ολοένα και μεγαλύτερα τμήματα της εργατικής και της κατώτερης μεσαίας τάξης.

Στη Γερμανία, οι εργασιακές μεταρρυθμίσεις στις αρχές του αιώνα εισήγαγαν τις λεγόμενες μίνι-θέσεις εργασίας, οι οποίες συνδύαζαν χαμηλόμισθη απασχόληση, προσωρινές συμβάσεις και ακούσια μερική απασχόληση. Ταυτόχρονα, τα ενοίκια και οι τιμές αγοράς έχουν αυξηθεί πολύ πιο γρήγορα από τους μισθούς. Αρκετές μελέτες του Γερμανικού Ινστιτούτου Οικονομικών Ερευνών (DIW Βερολίνου) (Kohl et al., 2026) δείχνουν μια απότομη αύξηση του βάρους της στέγασης για τα νοικοκυριά χαμηλού και μεσαίου εισοδήματος. Το ποσοστό του εισοδήματος που δαπανάται για στέγαση έχει αυξηθεί ιδιαίτερα μεταξύ των ενοικιαστών αστικών περιοχών. Η Eurostat χρησιμοποιεί τον δείκτη «υπερφόρτωση κόστους στέγασης», ο οποίος μετρά τα νοικοκυριά που δαπανούν περισσότερο από το 40% του εισοδήματός τους για στέγαση. Στη Γερμανία, το πρόβλημα αυτό επικεντρώνεται ιδιαίτερα στους νέους, τα μονογονεϊκά νοικοκυριά, τους χαμηλόμισθους εργαζόμενους και τους πρόσφατους μετανάστες, ιδίως στις μεγάλες πόλεις του Βερολίνου, του Μονάχου, του Αμβούργου και της Φρανκφούρτης, οι οποίες παρουσίασαν απότομες αυξήσεις στα ενοίκια καθώς αυξάνονταν οι πληθυσμοί τους.

Η Γαλλία διατηρεί ένα από τα μεγαλύτερα αποθέματα κοινωνικής στέγασης στην Ευρώπη. Ωστόσο, οι λίστες αναμονής έχουν αυξηθεί σημαντικά, με την ανεκπλήρωτη ζήτηση να επηρεάζει τους εργαζόμενους στον τομέα των υπηρεσιών, τις μονογονεϊκές οικογένειες και τους νέους που εισέρχονται στο εργατικό δυναμικό — ομάδες που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως κατώτερη-μεσαία τάξη, αλλά υποθέτουν ότι δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα να αγοράσουν ιδιωτική στέγαση σε μητροπολιτικές περιοχές. Και τώρα αρχίζουν να εμφανίζονται μεταξύ εκείνων που υποβάλλουν αίτηση για στεγαστική βοήθεια.

Η Γαλλία διαθέτει ένα από τα μεγαλύτερα αποθέματα κοινωνικής στέγασης στην Ευρώπη, με πάνω από τέσσερα εκατομμύρια μονάδες που διαχειρίζονται φορείς HLM (Habitations à Loyer Modéré). Αυτό έχει λειτουργήσει ως ρυθμιστικό στοιχείο, αν και η σχετική αποδυνάμωσή του προκαλεί έκρηξη στις λίστες αναμονής, αποδεικνύοντας ότι ο αριθμός των αιτούντων έχει αυξηθεί σταθερά την τελευταία δεκαετία, ξεπερνώντας πλέον τα δύο εκατομμύρια νοικοκυριά. Η πίεση που ασκείται στο σύστημα κοινωνικής στέγασης δείχνει ότι η ζήτηση υπερβαίνει σαφώς την προσφορά, με ορισμένες ομάδες να επηρεάζονται περισσότερο: προσωρινά εργαζόμενοι, εργαζόμενοι σε πλατφόρμες, μονογονεϊκές οικογένειες και νέοι μισθωτοί. Αυτή η κατάσταση επικεντρώνεται στην περιοχή του Παρισιού, στη Λυών, στο Μπορντό, στην Τουλούζη και στη Νάντη.

Καθώς τα νεαρά νοικοκυριά και οι ιδιώτες ενοικιαστές αναγκάζονται να καταφύγουν στην αγορά, διαθέτουν ένα αυξανόμενο ποσοστό του εισοδήματός τους στη στέγαση, όπως φαίνεται σε μελέτες του Εθνικού Ινστιτούτου Στατιστικής και Οικονομικών Επιστημών (INSEE, 2025).

Συνεπώς, τόσο στη Γερμανία όσο και στη Γαλλία, η ακαδημαϊκή συζήτηση έχει σταδιακά μετατοπιστεί από την «έλλειψη στέγασης» στην ασφάλεια κατοικίας: την ικανότητα των νοικοκυριών να διατηρούν επαρκή στέγαση χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο το βιοτικό τους επίπεδο, την κοινωνική κινητικότητα ή την οικογενειακή τους σταθερότητα. Και στις δύο χώρες, αυτή η ασφάλεια κατοικίας έχει σαφώς αποδυναμωθεί την τελευταία δεκαετία, αν και η Γαλλία μπόρεσε να μετριάσει καλύτερα τον αντίκτυπο χάρη στο απόθεμα κοινωνικών κατοικιών και την πιο εντατική δημόσια παρέμβαση.

5.2. Επισφάλεια κατοικίας και αόρατη έλλειψη στέγης στη Νότια Ευρώπη

Η Νότια Ευρώπη έχει μια πολύ σημαντική ιδιαιτερότητα σε σύγκριση με τον βορρά και το κέντρο της ηπείρου: η κοινωνική αποταξική υποβάθμιση και η οικιστική επισφάλεια συχνά εκδηλώνονται για μεγάλο χρονικό διάστημα πριν γίνουν ορατή η έλλειψη στέγης.

Ενώ σε χώρες όπως η Γερμανία ή το Ηνωμένο Βασίλειο, η κατάρρευση των κατοικιών μπορεί να οδηγήσει σχετικά γρήγορα σε καταφύγια ή έλλειψη στέγης, στην Ισπανία, την Ιταλία, την Πορτογαλία ή την Ελλάδα υπάρχουν οικογενειακοί μηχανισμοί που μετριάζουν την πτώση. Αυτό μειώνει την ορατή έλλειψη στέγης, αλλά διευρύνει σημαντικά τις λιγότερο ορατές μορφές αποκλεισμού από την κατοικία. Η καθυστέρηση στην εγκατάλειψη του γονικού σπιτιού - σε όλες αυτές τις χώρες, μετά την ηλικία των 30 ετών - ή οι μεταβιβάσεις εισοδήματος ως οικογενειακή υποστήριξη από τις συντάξεις των γονέων καλύπτουν επίσης την υπάρχουσα επισφαλή κατάσταση της στέγασης.
Η Ελλάδα αποτελεί την πιο ακραία περίπτωση κοινωνικής καθίζησης. Καμία άλλη ευρωπαϊκή χώρα δεν υπέστη παρόμοια κοινωνική συρρίκνωση μετά την κρίση χρέους: μαζική πτώση εισοδήματος, εξαιρετικά υψηλή ανεργία των νέων, περικοπές στις κοινωνικές δαπάνες και απότομη αύξηση των κατασχέσεων. Πουθενά αλλού δεν υπάρχει τόσο σαφής σύνδεση μεταξύ της εξαθλίωσης της μεσαίας τάξης και του αποκλεισμού από την αγορά κατοικίας.

Ο ύπνος στους δρόμους ήταν συχνά το τελευταίο ορατό στάδιο σε μια αλυσίδα υποβάθμισης της κατοικίας. Η επιστροφή στο σπίτι των γονέων, ο υπερπληθυσμός και η αναγκαστική πολυγενεακή συμβίωση ήταν οι πρώτες εκδηλώσεις της, που κατέστησαν δυνατές επειδή πολλά νοικοκυριά διατήρησαν την ιδιοκτησία του οικογενειακού τους σπιτιού.

Στην Ιταλία, ο όρος «nuovi poveri abitativi» (νέοι φτωχοί που ζουν σε κατοικίες) αντικατοπτρίζει τον εθνικό τρόπο περιγραφής ενός ευρέως διαδεδομένου προβλήματος που επηρεάζει τις ίδιες ομάδες όπως και σε άλλες χώρες. Οι αγορές εργασίας και κατοικίας επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από τις εδαφικές ανισότητες και από μια οικονομία με χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και σχεδόν στάσιμους μισθούς. Το Μιλάνο, η Ρώμη, η Μπολόνια, η Φλωρεντία και το Τορίνο είναι οι πόλεις με ιδιαίτερα υψηλές τιμές. Οι νεότερες γενιές και ένα σημαντικό μέρος της αστικής πλειοψηφίας εξαρτώνται από την ενοικίαση, αντί να θεωρούν τη στέγαση ως μέσο συσσώρευσης πλούτου.

Η Ισπανία είναι η χώρα όπου το πρόβλημα στέγασης επιδεινώνεται με τους ταχύτερους ρυθμούς τα τελευταία χρόνια. Αγαπημένος τουριστικός προορισμός με σχεδόν 100 εκατομμύρια επισκέπτες ετησίως, οι υψηλές τιμές των κατοικιών δυσκολεύουν ακόμη και την εύρεση εργαζομένων για την παροχή υπηρεσιών κατά την περίοδο αιχμής, ειδικά στις Βαλεαρίδες και τις Κανάριες Νήσους.

Η ανάκαμψη της απασχόλησης μετά τη σοβαρή στεγαστική κρίση χαρακτηρίζεται από χαμηλούς μισθούς που οφείλονται στην υψηλή ανεργία. Η έλλειψη κοινωνικής στέγασης, η εισροή μεταναστών κατά μέσο όρο σχεδόν 500.000 ατόμων ετησίως, η σπανιότητα κατασκευής νέων κατοικιών, η είσοδος θεσμικών επενδυτών που δίνουν προτεραιότητα στην κερδοφορία με βραχυπρόθεσμες συμβάσεις και η ανάπτυξη τουριστικών καταλυμάτων που μειώνουν την προσφορά ενοικιαζόμενων κατοικιών είναι όλοι παράγοντες που, από κοινού, ασκούν ανοδική πίεση στις τιμές ενοικίασης. Για όλους αυτούς τους λόγους, η Ισπανία είναι πιθανώς η χώρα όπου ταιριάζει καλύτερα η έννοια του οικιστικού επισφαλούς εισοδήματος.

Πολλαπλές μελέτες δείχνουν την αυξανόμενη σημασία των ενοικίων
Δωμάτια για μεγάλα χρονικά διαστήματα, καθυστερημένη χειραφέτηση, καταστάσεις αναγκαστικής συμβίωσης και συχνές μετακομίσεις. Και, φυσικά, η αδυναμία να αποταμιεύσει κανείς αρκετά ώστε να φιλοδοξεί να αποκτήσει ένα σπίτι.

Από τη θετική πλευρά, το γεγονός ότι η οικογένεια εξακολουθεί να αποτελεί δίχτυ ασφαλείας μειώνει την ορατή έλλειψη στέγης σε σύγκριση με ορισμένες βόρειες χώρες, αλλά κρύβει επίσης βαθιές μορφές οικιστικής ευαλωτότητας.

Η Πορτογαλία αποτελεί ένα ακόμη παράδειγμα χώρας όπου η οικονομική ανάπτυξη, οι χαμηλοί μισθοί, ένας ακμάζων τουριστικός τομέας, ένα πρόγραμμα προσέλκυσης ξένων κατοίκων και η πρόσθετη πίεση στην αγορά ακινήτων λόγω της εισροής θεσμικών επενδυτών συνυπάρχουν. Η Λισαβόνα και το Πόρτο είναι οι πόλεις όπου το χάσμα μεταξύ τιμών και μισθών έχει διευρυνθεί περισσότερο και όπου ορισμένοι παραδοσιακοί τομείς της μεσαίας τάξης έχουν αρχίσει να αντιμετωπίζουν προβλήματα πρόσβασης σε στέγαση και αναγκαστική προαστιοποίηση.

Εν ολίγοις, οι χώρες του Παγκόσμιου Νότου μοιράζονται μια καθοδική πορεία που επηρεάζει τμήματα της μεσαίας τάξης και τις νεότερες γενιές, ακριβώς εκείνους με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης αλλά λιγότερη πρόσβαση σε στέγαση. Η εξάρτηση από μέλη της οικογένειας, οι προσωρινές κατοικίες, η επισφαλής και ανασφαλής στέγαση, ο υπερπληθυσμός και η απειλή εξώσεων είναι τα συμπτώματα της αόρατης έλλειψης στέγης που έχει ήδη περιγραφεί.

Η νέα έλλειψη στέγης στη Νότια Ευρώπη δεν πηγάζει κυρίως από την ακραία περιθωριοποίηση, αλλά από την προοδευτική επιδείνωση των συνθηκών διαβίωσης για ολοένα και ευρύτερα τμήματα εργαζομένων, νέων και ευάλωτων νοικοκυριών. Η μείωση του μεγέθους και η επισφαλής στέγαση εμφανίζονται ως προϋπάρχοντα και διαρθρωτικά φαινόμενα, ενώ η έλλειψη στέγης στους δρόμους αποτελεί την πιο ορατή εκδήλωσή τους.

6. Άστεγοι και γυναίκ

Οι γυναίκες ήταν πάντα φτωχές, όχι μόνο κατά τη διάρκεια...

«Όχι διακόσια χρόνια, αλλά από την αρχή του χρόνου», είπε η Βρετανίδα συγγραφέας Βιρτζίνια Γουλφ.

Εκτιμάται ότι μέχρι το 2026 ο παγκόσμιος πληθυσμός θα έχει ξεπεράσει τα 8,3 δισεκατομμύρια ανθρώπους. Από αυτόν τον αριθμό, περίπου το 50% είναι γυναίκες. Δηλαδή, οι μισοί. Επομένως, δεν μπορούμε να συζητήσουμε την έλλειψη στέγης χωρίς να συμπεριλάβουμε την οπτική του φύλου· δηλαδή, πόσες γυναίκες δεν έχουν σπίτι, ποιο ποσοστό αντιπροσωπεύουν, ποιες είναι οι συγκεκριμένες συνθήκες που τις περιβάλλουν... Και όλα αυτά χωρίς να ξεχνάμε την αορατότητα, την υποδούλωση, τον αποκλεισμό και τις διακρίσεις που οι γυναίκες, απλώς και μόνο επειδή είναι γυναίκες, υποφέρουν και έχουν υποφέρει σε όλη την ιστορία.

Δεδομένου αυτού, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι το πρώτο πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε κατά την εκτέλεση αυτής της εργασίας είναι ότι οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται επίσης σε μελέτες και εκθέσεις σχετικά με την έλλειψη στέγης. Τα στοιχεία δείχνουν ότι περισσότερο από το ένα τρίτο των αστέγων στην Ευρώπη είναι γυναίκες. Το 2012, στην Ισπανία, το Εθνικό Ινστιτούτο Στατιστικής (INE) εκτίμησε ότι περίπου το 20% των αστέγων ήταν γυναίκες. Ωστόσο, αυτό το ποσοστό θα πρέπει να εξεταστεί με προσοχή, επειδή πίσω από αυτούς τους αριθμούς βρίσκεται η γενική αορατότητα των γυναικών, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως.

Ομοίως, ορισμένα ευρωπαϊκά δεδομένα υποδηλώνουν ότι το 30% των αστέγων είναι γυναίκες. Ωστόσο, αυτό το ποσοστό μπορεί να είναι σημαντικά υποεκτιμημένο, καθώς υπάρχουν αρκετά εμπόδια στην απόκτηση ακριβούς εικόνας της κατάστασης. Για παράδειγμα, οι γυναίκες συχνά προτιμούν να μην χρησιμοποιούν καταφύγια έκτακτης ανάγκης και συχνά αναζητούν υποστήριξη από φίλους και συγγενείς.

Esta falta de datos se debe también a que las mujeres suelen desarrollar otras estrategias antes de dormir en la calle: se resguardan en garajes, viviendas abandonadas o sitios que ofrecen cierto resguardo. Muchas trabajan como empleadas domésticas internas, situación por la optan muchas mujeres migrantes que están solas y no tienen cerca un hogar, familiares ni un entorno de apoyo.

No olvidemos que, además, las desigualdades de género que sufren las mujeres, tanto en la esfera pública como en la privada, afectan también a las personas LGTBIQ+.

Generalmente son visibles hombres que viven y duermen en las calles, pero no las mujeres, lo que abunda en la complejidad del sinhogarismo femenino, una realidad a menudo relegada al ostracismo en la investigación y la conciencia social.

El hecho de que las experiencias de las mujeres que viven en las calles, aunque no sean visibles, no aparezcan muchas veces en estadísticas y estudios, contribuye a una falta de comprensión de la verdadera magnitud del problema. Según los datos publicados, recogidos en la Estrategia Nacional para la Lucha contra el sinhogarismo en España para el periodo 2023-2030, las mujeres jóvenes de menos de 29 años que se encuentran en esta situación han aumentado un 36,1% en los últimos 10 años. Estas mujeres principalmente se encuentran en una situación de exclusión residencial oculta, en infraviviendas o viviendas inseguras.

Y ateniéndonos a una proyección publicada en Alemania, en 2025 por la Asociación Federal de Asistencia a Personas sin Hogar (BAG W) el 74% de las personas sin hogar en 2024 eran adultas: el 61% hombres y el 39% mujeres. El 26% restante eran niños y jóvenes menores de 18 años, en su mayoría alojados en instituciones.

Los datos presentados en 2024 por el Programa de las Naciones Unidas para los Asentamientos Humanos (ONU-Hábitat) revelaron que entre 1.600 y 3.000 millones de personas en todo el mundo carecían de una vivienda digna. Y reflejan que el 60% de estas personas sin hogar son hombres, y alrededor del 30% mujeres.

Αυτή η έλλειψη δεδομένων οφείλεται επίσης στο γεγονός ότι οι γυναίκες συχνά αναπτύσσουν άλλες στρατηγικές πριν κοιμηθούν στο δρόμο: καταφεύγουν σε γκαράζ, εγκαταλελειμμένα σπίτια ή σε μέρη που προσφέρουν κάποια προστασία. Πολλές εργάζονται ως οικιακές βοηθοί, μια κατάσταση που επιλέγουν πολλές μετανάστριες που είναι μόνες και δεν έχουν κοντά τους σπίτι, οικογένεια ή δίκτυο υποστήριξης.

Ας μην ξεχνάμε ότι, επιπλέον, οι ανισότητες μεταξύ των φύλων που υφίστανται οι γυναίκες, τόσο στον δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, επηρεάζουν και τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα.

Οι άνδρες που ζουν και κοιμούνται στους δρόμους είναι γενικά ορατοί, αλλά όχι οι γυναίκες, γεγονός που υπογραμμίζει την πολυπλοκότητα της γυναικείας αστεγίας, μια πραγματικότητα που συχνά παραβλέπεται στην έρευνα και την κοινωνική ευαισθητοποίηση.

Το γεγονός ότι οι εμπειρίες των γυναικών που ζουν στους δρόμους, αν και συχνά αόρατες, συχνά απουσιάζουν από στατιστικά στοιχεία και μελέτες συμβάλλει στην έλλειψη κατανόησης του πραγματικού μεγέθους του προβλήματος. Σύμφωνα με στοιχεία που δημοσιεύονται στην Εθνική Στρατηγική για την Καταπολέμηση της Αστεγίας στην Ισπανία για την περίοδο 2023-2030, ο αριθμός των νέων γυναικών κάτω των 29 ετών που βιώνουν έλλειψη στέγης έχει αυξηθεί κατά 36,1% τα τελευταία 10 χρόνια. Αυτές οι γυναίκες βρίσκονται κυρίως σε κατάσταση κρυφού οικιστικού αποκλεισμού, ζώντας σε κατώτερες ή μη ασφαλείς κατοικίες.

Σύμφωνα με μια πρόβλεψη που δημοσιεύθηκε στη Γερμανία από την Ομοσπονδιακή Ένωση για την Αρωγή των Αστέγων (BAG W), το 74% του άστεγου πληθυσμού το 2024 ήταν ενήλικες: 61% άνδρες και 39% γυναίκες. Το υπόλοιπο 26% ήταν παιδιά και νέοι κάτω των 18 ετών, οι περισσότεροι από τους οποίους στεγάζονταν σε ιδρύματα.

Δεδομένα που παρουσιάστηκαν το 2024 από το Πρόγραμμα Ανθρώπινων Οικισμών των Ηνωμένων Εθνών (UN-Habitat) αποκάλυψαν ότι μεταξύ 1,6 και 3 δισεκατομμυρίων ανθρώπων παγκοσμίως δεν είχαν επαρκή στέγαση. Τα δεδομένα έδειξαν επίσης ότι το 60% αυτών των άστεγων ατόμων ήταν άνδρες και περίπου το 30% ήταν γυναίκες.

Δεν μπορούμε να ξεχνάμε τον αυξανόμενο αριθμό γυναικών που πέφτουν θύματα εμπορίας ανθρώπων και εξαναγκάζονται σε πορνεία στην Ευρώπη, επομένως μπορούμε να πούμε ότι η αστεγία και η πορνεία είναι βαθιά συνδεδεμένες.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η ευαλωτότητα των γυναικών που αναγκάζονται να κοιμούνται στους δρόμους είναι πολύ υψηλή και συχνά πέφτουν θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης, η οποία σε πολλές περιπτώσεις αποτελεί μέσο επιβίωσης για αυτές. Με τη σειρά της, το εμπόριο του σεξ δημιουργεί σοβαρές καταστάσεις αστεγίας. Αυτή η κατάσταση αντιμετωπίζεται με διάφορες νομοθετικές προσεγγίσεις:

Στην Ισπανία ή τη Σουηδία, πρόκειται για το μοντέλο της κατάργησης της δουλείας, το οποίο επιδιώκει την εξάλειψη της πορνείας τιμωρώντας την μαστροπεία και εστιάζοντας την κοινωνική υποστήριξη στα θύματα σεξουαλικής εκμετάλλευσης, ώστε να μπορούν να έχουν πρόσβαση σε εναλλακτικές λύσεις στέγασης.

Το ρυθμιστικό μοντέλο είναι αυτό της Γερμανίας και της Ολλανδίας. Η εργασία στο σεξ θεωρείται ρυθμιζόμενη οικονομική δραστηριότητα. Επιτρέπει την πρόσβαση σε ορισμένα εργασιακά και υγειονομικά δικαιώματα, αλλά δεν εξαλείφει τον αποκλεισμό από τη στέγαση.

Σε άλλες χώρες, όπως η Γαλλία, υπάρχει ένα τιμωρητικό μοντέλο που τιμωρεί τους πελάτες με πρόστιμα, σε μια προσπάθεια μείωσης της ζήτησης. Στην πραγματικότητα, όμως, αυτό ενθαρρύνει μόνο τους εργαζόμενους του σεξ να αναζητούν πιο μη ασφαλείς χώρους και εμποδίζει την υποστήριξη όσων βιώνουν έλλειψη στέγης.

6.1. Ειδικές αιτίες έλλειψης στέγης στις γυναίκες

Εκτός από τις γενικές αιτίες της αστεγίας, τις οποίες έχουμε συζητήσει σε άλλα κεφάλαια αυτής της έκθεσης - φτώχεια, πόλεμοι, μετανάστευση, κερδοσκοπία για τη στέγαση - η βία λόγω φύλου είναι μια από τις κύριες αιτίες της αστεγίας μεταξύ των γυναικών. Παρά την έλλειψη μελετών και έρευνας σε αυτόν τον τομέα, γνωρίζουμε ότι η βία λόγω φύλου συνδέεται στενά με την αστεγία των γυναικών, τόσο επειδή οι γυναίκες που είναι θύματα αυτής της βίας έχουν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους όσο και επειδή τα συστήματα υποστήριξης για τα θύματα βίας λόγω φύλου δεν επιτυγχάνουν τους στόχους τους για προστασία και υποστήριξη παρέχοντας σε αυτές τις γυναίκες ένα ανεξάρτητο σχέδιο ζωής. Το 2012, σύμφωνα με στοιχεία του Ισπανικού Εθνικού Στατιστικού Ινστιτούτου (INE), το 26% των γυναικών εγκατέλειψαν τα σπίτια τους λόγω βίας εναντίον τους και των παιδιών τους. Ωστόσο, αυτά τα στοιχεία δεν είναι απολύτως αξιόπιστα και αυτό το ποσοστό αυξάνεται στο 60% σύμφωνα με μελέτη που παρουσίασε ο Σύνδεσμος Aires το 2019.

Ας μην ξεχνάμε ότι εδώ και χρόνια η οικιακή εργασία και η φροντίδα έχουν επιβληθεί στις γυναίκες ως βιολογική επιταγή. Και η άνιση κατανομή της παραγωγικής και αναπαραγωγικής εργασίας μεταξύ των φύλων έχει σημαντικό αντίκτυπο στη φτώχεια των γυναικών.

Οι νόμοι περί κληρονομιάς που κάνουν διακρίσεις εις βάρος των γυναικών σε πολλές χώρες, το χάσμα μισθών έναντι των γυναικών εργαζομένων, οι πολιτικές τραπεζικής πίστωσης που συχνά βλάπτουν τις γυναίκες, πολλά έθιμα και παραδόσεις, καθώς και η έλλειψη οικονομικών πόρων που προκαλείται από κρατικές πολιτικές που βλάπτουν τις γυναίκες, είναι οι πιο διαδεδομένες αιτίες της αστεγίας μεταξύ των γυναικών.

6.2. Συνέπειες

Και αν όλα αυτά που αναφέραμε αποτελούν τις πιο συχνές αιτίες έλλειψης στέγης μεταξύ των γυναικών, εξίσου σημαντικές είναι οι συνέπειες για αυτές από τη ζωή στο δρόμο.

Η πρώτη συνέπεια είναι μια συνέπεια που έχουμε δει και στις αιτίες: η ανδρική βία.

Οι γυναίκες που βιώνουν έλλειψη στέγης είναι πιο ευάλωτες στη βία λόγω φύλου και στις σεξουαλικές επιθέσεις. Σύμφωνα με μια μελέτη του 2019 του Πανεπιστημίου της Βαρκελώνης, το 70% των άστεγων γυναικών έχουν υποστεί βία λόγω φύλου στα χέρια ενός νυν ή πρώην συντρόφου. Επιπλέον, σύμφωνα με το Ισπανικό Εθνικό Ινστιτούτο Στατιστικής (INE, 2012), το 24,2% αυτών έχει υποστεί σεξουαλική επίθεση.

Το εξήντα τοις εκατό των άστεγων γυναικών αναφέρουν ότι έχουν υποστεί έγκλημα μίσους ή περιστατικό που υποκινείται από αποροφοβία, ένα ποσοστό που ανέρχεται στο 44% για τους άνδρες. Εκτός από τις συγκεκριμένες μορφές βίας που βιώνουν ως γυναίκες, είναι επίσης πολύ πιο εκτεθειμένες σε εγκλήματα και περιστατικά μίσους, όπως εκφοβισμός, παρενόχληση, προσβολές και σεξουαλική επίθεση.

Αρκετές μελέτες, όπως η έκθεση του Δικτύου Οργανισμών και Κέντρων για την Ένταξη και την Αρωγή Περιθωριοποιημένων Ατόμων (RED FACIAM), υπογραμμίζουν ότι το 60% των γυναικών που βιώνουν έλλειψη στέγης έχουν πέσει θύματα κάποιου είδους εγκλήματος, κυρίως σεξουαλικών αδικημάτων. Σύμφωνα με έκθεση του Ερυθρού Σταυρού του Απριλίου 2016, το 21% έχει υποστεί σεξουαλική επίθεση, το 20% έχει υποστεί παρενόχληση ή παρακολούθηση και το 35% έχει υποστεί ταπείνωση.

Αυτά τα ποσοστά είναι σταθερά υψηλότερα από αυτά των ανδρών και δείχνουν μεγαλύτερο βαθμό κοινωνικού αποκλεισμού και σοβαρότερη επιδείνωση της υγείας, που προκαλείται από την έλλειψη ειδικών πόρων που απευθύνονται σε γυναίκες και από τον μικρότερο αριθμό θέσεων σε γυναικείους χώρους φιλοξενίας και διαμερισμάτων. Συνεπώς, απαιτείται μεγαλύτερη διάσταση του φύλου κατά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή μέτρων κατά της αστεγίας.

Και εδώ συναντάμε μια άλλη συνέπεια της έλλειψης στέγης μεταξύ των γυναικών: την επιδείνωση της ψυχικής τους υγείας. Οι γυναίκες που ζουν στους δρόμους εμφανίζουν σαφώς πιο ευάλωτα χαρακτηριστικά, ανάγκες και τροχιές ζωής σε σύγκριση με τους άνδρες υπό τις ίδιες συνθήκες. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί, μεταξύ άλλων, από το γεγονός ότι βιώνουν σημαντικά πιο σοβαρή ψυχολογική δυσφορία, επιδείνωση της υγείας τους και ανασφάλεια. Υποφέρουν από μεγαλύτερη ψυχολογική δυσφορία. Οι γυναίκες βιώνουν υψηλότερα ποσοστά άγχους (με συχνότητα εμφάνισης έως και 50% σε ορισμένες μελέτες για άστεγους) και η κατάθλιψη είναι σχεδόν τρεις φορές πιο συχνή στις γυναίκες παρά στους άνδρες.

Αυτό οδηγεί σε σημαντική επιδείνωση της σωματικής και ψυχικής υγείας. Επιπλέον, οι εργαζόμενες γυναίκες αντιμετωπίζουν συγκεκριμένους ψυχοκοινωνικούς και σωματικούς κινδύνους, όπως βαρύ φόρτο εργασίας και επισφαλή απασχόληση.
Η υπάρχουσα επιστημονική βιβλιογραφία υποστηρίζει το εύρημα ότι οι γυναίκες σε αυτή την κατάσταση έχουν χειρότερη υγεία και χαμηλότερη μέση ηλικία. Επιπλέον, είναι πιο πιθανό να συνοδεύονται από παιδιά, γεγονός που αντιπροσωπεύει επίσης μεγαλύτερη ανησυχία και ταλαιπωρία.

Στη Δανία, έχουν διεξαχθεί αρκετές μελέτες και έρευνες σχετικά με την ψυχιατρική κατάσταση των αστέγων και τις διασυνδέσεις μεταξύ αστεγίας και ψυχικής υγείας, καθιστώντας την ένα διεθνές σημείο αναφοράς σε αυτόν τον τομέα. Σύμφωνα με αυτές τις μελέτες, οι οποίες συνδέουν την κατάσταση των αστέγων, την ψυχιατρική έρευνα και τα κεντρικά αρχεία εγκληματικότητας, η θυματοποίηση από βίαια εγκλήματα ήταν 3,6 φορές υψηλότερη μεταξύ των αστέγων ανδρών σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό και 7,2 φορές υψηλότερη μεταξύ των άστεγων γυναικών, υπογραμμίζοντας τον αυξημένο κίνδυνο που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες. Αξίζει να σημειωθεί ότι μια αμερικανική μελέτη που συνέλεξε δεδομένα για άτομα ΛΟΑΤΚΙ+ υποδηλώνει ότι αντιμετωπίζουν επίσης παρόμοιους κινδύνους.

6.3. Τι πρέπει να κάνετε;

Σαφώς, ο τερματισμός της αστεγίας μεταξύ των γυναικών αποτελεί μέρος του τερματισμού της αστεγίας για όλους. Απαιτεί μια ριζική αλλαγή στις κοινωνικές, πολιτιστικές και οικονομικές πολιτικές στις περισσότερες χώρες σε όλο τον κόσμο. Απαιτεί μια πλήρη αναθεώρηση των πολιτικών στέγασης και την εφαρμογή μέτρων για την εξάλειψη των διακρίσεων κατά των γυναικών, της ανισότητας και της φτώχειας. Με λίγα λόγια, απαιτεί έναν ριζικό κοινωνικό μετασχηματισμό.

Τι γίνεται όμως με το τι πρέπει να γίνει; Άμεσα, ποιες λύσεις υπάρχουν για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος; Μία από τις εκθέσεις που εκπονήθηκαν στην Ευρώπη τονίζει τους περιορισμούς των δεδομένων για την έλλειψη στέγης, γεγονός που μας δίνει μια παραπλανητική εικόνα των δημογραφικών ομάδων που διατρέχουν κίνδυνο. Επομένως, το πρώτο και πιο θεμελιώδες καθήκον θα ήταν η βελτίωση της συλλογής δεδομένων, κάτι που είναι ακριβώς ένας από τους στόχους που έχουν θέσει τα κράτη μέλη της ΕΕ για τη βελτίωση της εμπειρικής βάσης και τη δέσμευσή τους να τερματίσουν την έλλειψη στέγης έως το 2030.

Πέρα από τη συλλογή δεδομένων, η συνεκτίμηση της ποικιλομορφίας των εμπειριών των αστέγων μέσω της αύξησης της έρευνας, των στοχευμένων παρεμβάσεων και της πρόληψης, με έμφαση στη στέγαση, αποτελεί ένα ακόμη κλειδί για την επίτευξη του στόχου του 2030.

Σύμφωνα με μελέτη που διεξήχθη τον Σεπτέμβριο του 2025 από τον Santiago Riesco (Riesco Pérez, S. 2025), τα προγράμματα υποστηριζόμενης στέγασης, όπως το Housing First και το Housing Led, είναι αποτελεσματικά. Ο μέσος αριθμός κατοικιών που διατέθηκαν σε αυτά τα προγράμματα έφτασε τις 1.086, σημειώνοντας αύξηση 63,1% σε σύγκριση με το 2022. Τον Δεκέμβριο, σε αυτά τα σπίτια κατοικούσαν 2.146 άτομα, εκ των οποίων οι 647 ήταν γυναίκες, αντιπροσωπεύοντας το 30,1% της συνολικής πληρότητας σε αυτά τα προγράμματα. Αυτό το ποσοστό είναι σημαντικά υψηλότερο από το 24,6% για το συνολικό δίκτυο στέγασης, υποδεικνύοντας ότι αυτά τα μοντέλα προσφέρουν μια πιο προσιτή και σταθερή οδό για την κοινωνική ένταξη των γυναικών.

Η οικονομικά προσιτή στέγαση παραμένει ένα βασικό εμπόδιο για την εξάλειψη της αστεγίας. Οι παρεμβάσεις του Housing First, οι οποίες παρέχουν οικονομικά προσιτή, μόνιμη στέγαση χωρίς προϋποθέσεις, μαζί με υπηρεσίες υποστήριξης, βελτιώνουν σημαντικά τη σταθερότητα της στέγασης και έχουν συμβάλει στη μείωση της αστεγίας στη Φινλανδία και τη Δανία. Τα δεδομένα σχετικά με τις λύσεις στέγασης για γυναίκες που βιώνουν ενδοοικογενειακή βία υποδηλώνουν ότι η στέγαση σε καταφύγια και η μακροχρόνια στέγαση συνδέονται με μειωμένο άγχος που σχετίζεται με τη στέγαση και βελτιωμένα αποτελέσματα ψυχικής υγείας, υπογραμμίζοντας την ευκαιρία αντιμετώπισης των συγκεκριμένων ευαλωτοτήτων που σχετίζονται με την αστεγία των γυναικών μέσω στοχευμένων προσφορών υπηρεσιών και στενής συνεργασίας με τον τομέα της ενδοοικογενειακής βίας.

Το Housing First Europe συνιστά την προσαρμογή των υπηρεσιών του Housing First για τις γυναίκες ώστε να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες εμπειρίες τους: εξέταση ζητημάτων ασφάλειας που σχετίζονται με την ενδοοικογενειακή βία, σχεδιασμός υπηρεσιών με γνώμονα τις γυναίκες μέσω της εκπαίδευσης του προσωπικού για την υποστήριξη θυμάτων ενδοοικογενειακής και σεξουαλικής βίας και δημιουργία ενός εργατικού δυναμικού με ποικιλομορφία φύλου.

Πέρα από τη στέγαση, η έκθεση του INE αναφέρει λεπτομερώς ότι η πλειονότητα των κέντρων προσέφερε βασικές υπηρεσίες όπως ενημέρωση και υποδοχή (84,4%) και κοινωνική υποστήριξη και βοήθεια (80,1%). Οι υπηρεσίες εστίασης αυξήθηκαν επίσης σημαντικά, εξυπηρετώντας κατά μέσο όρο 70.343 γεύματα την ημέρα (πρωινό, μεσημεριανό ή βραδινό), 36,9% περισσότερα από ό,τι το 2022.

Η αύξηση του αριθμού των θέσεων για άστεγες γυναίκες στο δίκτυο στέγασης είναι ένα ακόμη επείγον καθήκον, προκειμένου να καταστεί δυνατή η φροντίδα τους με τα κατάλληλα μέτρα για τις συγκεκριμένες συνθήκες που τις περιβάλλουν.

Η αύξηση των μέτρων για την επίτευξη μεγαλύτερης εξειδίκευσης στην αντιμετώπιση των αναγκών των γυναικών θυμάτων έμφυλης βίας αποτελεί ένα άλλο μέτρο προτεραιότητας.

Αυτά τα μέτρα θα πρέπει να εφαρμόζονται από δημόσιους φορείς και να θεωρούνται δημόσια υπηρεσία, καθώς ωφελούν την κοινωνία στο σύνολό της.

7. Είδη και ανεπάρκει της βοήθειας

Όπως έχουμε επισημάνει σε όλη την έκθεση, η έλλειψη στέγης έλλειψη στέγης παραμένει ένα διαδεδομένο κοινωνικό πρόβλημα. Παρόλο που υπάρχουν πολλά συστήματα κοινωνικής προστασίας στην Ευρώπη, τα στοιχεία δείχνουν αύξηση του αριθμού των αστέγων λόγω διαφόρων παραγόντων, όπως η φτώχεια, η ανεργία, ο κοινωνικός αποκλεισμός, οι δυσκολίες πρόσβασης σε στέγαση, η βία λόγω φύλου κ.ο.κ.

Εκτιμάται ότι μέχρι το 2026 ο παγκόσμιος πληθυσμός θα έχει ξεπεράσει τα 8,3 δισεκατομμύρια ανθρώπους. Από αυτόν τον αριθμό, περίπου το 50% είναι γυναίκες. Δηλαδή, οι μισοί. Επομένως, δεν μπορούμε να συζητήσουμε την έλλειψη στέγης χωρίς να συμπεριλάβουμε την οπτική του φύλου· δηλαδή, πόσες γυναίκες δεν έχουν σπίτι, ποιο ποσοστό αντιπροσωπεύουν, ποιες είναι οι συγκεκριμένες συνθήκες που τις περιβάλλουν... Και όλα αυτά χωρίς να ξεχνάμε την αορατότητα, την υποδούλωση, τον αποκλεισμό και τις διακρίσεις που οι γυναίκες, απλώς και μόνο επειδή είναι γυναίκες, υποφέρουν και έχουν υποφέρει σε όλη την ιστορία.

Δεδομένου αυτού, δεν προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι το πρώτο πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε κατά την εκτέλεση αυτής της εργασίας είναι ότι οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται επίσης σε μελέτες και εκθέσεις σχετικά με την έλλειψη στέγης. Τα στοιχεία δείχνουν ότι περισσότερο από το ένα τρίτο των αστέγων στην Ευρώπη είναι γυναίκες. Το 2012, στην Ισπανία, το Εθνικό Ινστιτούτο Στατιστικής (INE) εκτίμησε ότι περίπου το 20% των αστέγων ήταν γυναίκες. Ωστόσο, αυτό το ποσοστό θα πρέπει να εξεταστεί με προσοχή, επειδή πίσω από αυτούς τους αριθμούς βρίσκεται η γενική αορατότητα των γυναικών, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως.

Ομοίως, ορισμένα ευρωπαϊκά δεδομένα υποδηλώνουν ότι το 30% των αστέγων είναι γυναίκες. Ωστόσο, αυτό το ποσοστό μπορεί να είναι σημαντικά υποεκτιμημένο, καθώς υπάρχουν αρκετά εμπόδια στην απόκτηση ακριβούς εικόνας της κατάστασης. Για παράδειγμα, οι γυναίκες συχνά προτιμούν να μην χρησιμοποιούν καταφύγια έκτακτης ανάγκης και συχνά αναζητούν υποστήριξη από φίλους και συγγενείς.

Η πιο ευρέως χρησιμοποιούμενη ευρωπαϊκή τυπολογία για την ταξινόμηση των καταστάσεων αστεγίας είναι η ETHOS (Ευρωπαϊκή Τυπολογία Αστεγίας και Αποκλεισμού από Στέγαση), η οποία έχει ήδη αναφερθεί στην παρούσα έκθεση και αναπτύχθηκε από την FEANTSA (Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Εθνικών Οργανώσεων που Εργάζονται με τους Αστέγους). Αυτή η ταξινόμηση διακρίνει μεταξύ:

1. έλλειψη στέγης
2. Έλλειψη στέγης
3. Επισφαλής στέγαση
4. Ανεπαρκής στέγαση

Αυτή η ευρεία αντίληψη μας επιτρέπει να κατανοήσουμε ότι το πρόβλημα δεν περιορίζεται μόνο σε όσους ζουν στο δρόμο, αλλά και σε όσους δεν έχουν αξιοπρεπή στέγαση, σε άτομα που βρίσκονται σε κατάσταση στέγασης και κινδυνεύουν με έξωση, σε άτομα που βρίσκονται σε καταστάσεις έμφυλης βίας, σε άτομα που εγκαταλείπουν σωφρονιστικές δομές, σε μετανάστες σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης κ.λπ.

Αυτές οι εννοιολογικές κατηγορίες χωρίζονται σε 13 λειτουργικές κατηγορίες.

1. ΧΩΡΙΣ ΣΤΕΓΗ (ROOFLESS)

Επιχειρησιακή κατηγορία	Κατοικητική κατάσταση	Ορισμός
1. Άτομα που ζουν στον δρόμο	1.1 Δημόσιος χώρος ή σε εξωτερικό χώρο	Ζουν στον δρόμο ή σε δημόσιους χώρους χωρίς καταφύγιο που θα μπορούσε να θεωρηθεί κατοικία.

2. ΑΣΤΕΓΟΙ (HOUSELESS)

Επιχειρησιακή κατηγορία	Κατοικητική κατάσταση	Ορισμός
2. Άτομα σε επείγουσα στέγαση	**2.1** Καταφύγιο νύχτας	Άτομα χωρίς συνήθη κατοικία που χρησιμοποιούν καταφύγια νύχτας ή πόρους έκτακτης ανάγκης.
3. Στέγαση για άτομα χωρίς κατοικία	**3.1** Καταφύγιο **3.2** Προσωρινή στέγαση **3.3** Στέγαση με υποστήριξη μετάβασης	Προσωρινή διαμονή που παρέχεται ως προσωρινή.
4. Κέντρα φιλοξενίας για γυναίκες	**4.1** Κέντρο φιλοξενίας για γυναίκες	Γυναίκες που φιλοξενούνται λόγω έμφυλης βίας, με διαμονή που παρέχεται ως προσωρινή.
5. Στέγαση για μετανάστες	**5.1** Κέντρα φιλοξενίας ή προσωρινή στέγαση **5.2** Στέγαση για εργαζόμενους μετανάστες	Προσωρινή στέγαση λόγω μεταναστευτικής κατάστασης.
6. Άτομα που πρόκειται να αποχωρήσουν από ιδρύματα	**6.1** Σωφρονιστικά ιδρύματα **6.2** Ιατρικά ιδρύματα **6.3** Κέντρα ανηλίκων	Δεν διαθέτουν στέγαση κατά την αποχώρηση από το ίδρυμα. Παραμένουν περισσότερο χρόνο από τον απαραίτητο λόγω έλλειψης στέγασης. Δεν έχουν εντοπισμένη στέγαση κατά την αποχώρηση από το κέντρο.
7. Άτομα που λαμβάνουν μακροχρόνια στεγαστική υποστήριξη	**7.1** Οικιστικά κέντρα για ηλικιωμένα άτομα χωρίς κατοικία **7.2** Στέγαση με υποστήριξη για άτομα που ήταν προηγουμένως χωρίς κατοικία	Μακροχρόνια στέγαση με υποστήριξη. Γενικά για περισσότερο από έναν χρόνο.

3. ΕΠΙΣΦΑΛΗΣ ΣΤΕΓΑΣΗ (INSECURE HOUSING)

Επιχειρησιακή κατηγορία	Κατοικητική κατάσταση	Ορισμός
8. Άτομα σε επισφαλή στέγαση	**8.1** Προσωρινά με οικογένεια ή φίλους	Διαμένουν προσωρινά με άλλα άτομα επειδή δεν διαθέτουν δική τους κατοικία.
	8.2 Χωρίς νόμιμη μίσθωση ή συμφωνητικό υπεκμίσθωσης	Κατοχή κατοικίας χωρίς νόμιμο δικαίωμα κατοχής.
	8.3 Παράνομη κατοχή γης	Χρήση γης χωρίς νόμιμα δικαιώματα.
9. Άτομα που απειλούνται με έξωση	**9.1** Δικαστική απόφαση έξωσης από μισθωμένη κατοικία	Υπάρχει εκτελεστή δικαστική απόφαση έξωσης.
	9.2 Δικαστική απόφαση κατάσχεσης υποθήκης	Υπάρχει νόμιμη απόφαση κατάσχεσης της κατοικίας.
10. Άτομα που απειλούνται λόγω βίας	**10.1** Περιστατικά που έχουν καταγραφεί από την αστυνομία	Καταστάσεις στις οποίες η παρέμβαση της αστυνομίας αποσκοπεί στη διασφάλιση της ασφάλειας των θυμάτων έμφυλης βίας.

4. ΑΚΑΤΑΛΛΗΛΗ ΣΤΕΓΑΣΗ (INADEQUATE HOUSING)

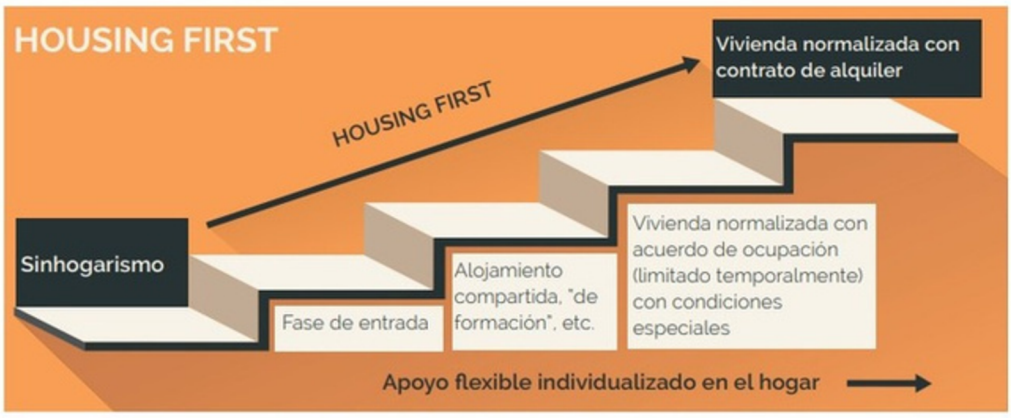
Επιχειρησιακή κατηγορία	Κατοικητική κατάσταση	Ορισμός
11. Άτομα που ζουν σε προσωρινές ή μη συμβατικές κατασκευές	**11.1** Κινητές κατοικίες	Δεν έχουν σχεδιαστεί ως συνήθης κατοικία.
	11.2 Μη συμβατικά κτίρια	Πρόχειρες κατασκευές, παραπήγματα ή πρόχειρα καταλύματα.
	11.3 Προσωρινές κατασκευές	Καλύβες ή ημιμόνιμα καταλύματα.
12. Άτομα που ζουν σε μη κατοικήσιμες κατοικίες	**12.1** Κατοικημένες μη κατοικήσιμες κατοικίες	Ορίζονται ως μη κατοικήσιμες σύμφωνα με την κατασκευαστική νομοθεσία ή τους κανονισμούς.
13. Άτομα που ζουν σε συνθήκες ακραίου συνωστισμού	**13.1** Μέγιστο εθνικό επίπεδο συνωστισμού	Υπερβαίνουν τα εθνικά πρότυπα πυκνότητας κατοίκησης ανά τετραγωνικό μέτρο ή ανά διαθέσιμο δωμάτιο.

Πίνακας 5. Πηγή: FEANTSA

Όπως σημειώθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια, το μοντέλο «Πρώτα η Στέγαση» αποτελεί την πιο σημαντική καινοτομία στον σχεδιασμό και την εφαρμογή υπηρεσιών για άστεγους τις τελευταίες δεκαετίες. Αυτό το μοντέλο «χρησιμοποιεί τη στέγαση ως σημείο εκκίνησης και όχι ως τελικό στόχο (Pleace, 2016)», που σημαίνει ότι η στέγαση παρέχεται πριν από οποιοδήποτε άλλο είδος υποστήριξης ή κοινωνικής παρέμβασης.

Με άλλα λόγια, η πρόσβαση στη στέγαση είναι ο πρώτος πόρος που πρέπει να διασφαλιστεί στους άστεγους, η οποία στη συνέχεια συμπληρώνεται από παρεμβάσεις που στοχεύουν στη βελτίωση της υγείας, της ευημερίας και των δικτύων κοινωνικής υποστήριξης. Αυτή η προσέγγιση έρχεται σε αντίθεση με το παραδοσιακό μοντέλο κλιμάκωσης, το οποίο υποθέτει ότι οι άνθρωποι πρέπει πρώτα να επιδείξουν την ετοιμότητά τους να έχουν πρόσβαση σε στέγαση. Σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση, η αρχική εστίαση είναι στην κοινωνική και θεραπευτική παρέμβαση, απαιτώντας από τους χρήστες να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις - όπως η αποχή από το αλκοόλ και άλλες ουσίες, η τήρηση ιατρικών ή ψυχολογικών θεραπειών και η συμμετοχή σε προγράμματα κοινωνικής ένταξης - πριν τους προσφερθεί σταθερή στέγαση (Pleace, 2016).

Το μοντέλο σταδιακής καθοδικής προσέγγισης στοχεύει να βοηθήσει τα άστεγα άτομα να αποκτήσουν σταδιακά τις δεξιότητες που είναι απαραίτητες για την πρόσβαση και τη διατήρηση ανεξάρτητης στέγασης. Για να επιτευχθεί αυτό, προωθεί τη θεραπεία για προβλήματα ψυχικής υγείας, την τροποποίηση συμπεριφορών που θεωρούνται ασύμβατες με τη σταθερότητα της στέγασης και, ιδιαίτερα, την αποχή από τη χρήση αλκοόλ και ναρκωτικών. Η πρόσβαση σε μόνιμη στέγαση θεωρείται το τελικό στάδιο μιας σταδιακής διαδικασίας παρέμβασης και αποκατάστασης.

Σχήμα 1. Συνοψίζοντας τις διαφορές μεταξύ του Housing First και των υπηρεσιών κλιμακοστασίου. Πηγή: Please, 2016

Η προσέγγιση «Πρώτα η Στέγαση», η οποία αναπτύχθηκε από τον Αμερικανό Δρ. Σαμ Τσεμπέρις στις αρχές της δεκαετίας του 1990, δίνει προτεραιότητα στην άμεση πρόσβαση σε μόνιμη, ανεξάρτητη στέγαση ως σημείο εκκίνησης για την παρέμβαση. Αυτό το μοντέλο παρέχει σταθερή στέγαση σε επίπεδο κοινότητας, μαζί με κινητές υπηρεσίες υποστήριξης προσαρμοσμένες στις ανάγκες κάθε ατόμου. Η πρόσβαση και η συνεχιζόμενη κατοχή στέγης δεν εξαρτώνται από την αποχή από το αλκοόλ ή άλλα ναρκωτικά, ούτε από την αποδοχή συγκεκριμένων θεραπειών. Επιπλέον, η απώλεια στέγης δεν οδηγεί σε αποκλεισμό από το πρόγραμμα. Σε τέτοιες περιπτώσεις, οι υπηρεσίες συνεχίζουν να προσφέρουν υποστήριξη στην εύρεση νέας στέγης και στην προώθηση της σταθερότητας της στέγασης.

Από αυτή την οπτική γωνία, η στέγαση νοείται ως βασικό δικαίωμα και όχι ως ανταμοιβή που συνδέεται με τη συμμόρφωση με ορισμένες απαιτήσεις.

Από τη στιγμή που παρέχεται πρόσβαση σε στέγαση, αναπτύσσεται ευέλικτη υποστήριξη με στόχο την προώθηση της συντήρησης της στέγασης, τη βελτίωση της υγείας και της ευημερίας, καθώς και την κοινωνική ένταξη, εξασφαλίζοντας στους χρήστες υψηλό βαθμό αυτονομίας, επιλογής και ελέγχου της ζωής τους.

Δεδομένων των θετικών αποτελεσμάτων που επιτεύχθηκαν με το πρόγραμμα Housing First, ιδίως στις Ηνωμένες Πολιτείες και τον Καναδά, αυτός ο σχεδιασμός κοινωνικής παρέμβασης εφαρμόζεται και στην Ευρώπη.

Από αυτή την άποψη, είναι σημαντικό να ληφθούν υπόψη τα διαφορετικά πλαίσια των ευρωπαϊκών χωρών, γεγονός που καθιστά δύσκολη μια ολοκληρωμένη ανάλυση της εφαρμογής του μοντέλου «Πρώτα η Στέγαση» σε καθεμία από αυτές. Οι διαφορές στα συστήματα κοινωνικής πρόνοιας, τα νομικά πλαίσια, οι πολιτικές στέγασης, η διαθεσιμότητα οικονομικά προσιτής στέγασης, τα μοντέλα αντιμετώπισης της αστεγίας και τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά επηρεάζουν όλα τον σχεδιασμό, την ανάπτυξη και τα αποτελέσματα αυτής της προσέγγισης. Επομένως, η εφαρμογή του «Πρώτα η Στέγαση» έχει μοναδικά χαρακτηριστικά που αντικατοπτρίζουν τις ιδιαιτερότητες κάθε εθνικού πλαισίου.

Συνεπώς, οι συγκρίσεις μεταξύ χωρών θα πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή, καθώς τα αποτελέσματα που λαμβάνονται δεν είναι άμεσα παρεκτάσιμα λόγω υφιστάμενων διαρθρωτικών και μεθοδολογικών διαφορών.
Το πρόγραμμα «Πρώτα η Στέγαση» στην Ευρώπη μπορεί να οριστεί από οκτώ θεμελιώδεις αρχές, οι οποίες βασίζονται στις αρχές που ανέπτυξε ο Δρ. Σαμ Τσεμπέρις, δημιουργός στη Νέα Υόρκη της πρώτης υπηρεσίας «Πρώτα η Στέγαση»:

- Η στέγαση είναι ανθρώπινο δικαίωμα
- Επιλογή και έλεγχος χρηστών
- Διαχωρισμός και επεξεργασία κατοικιών
- Προσανατολισμός στην ανάκαμψη
- Μείωση Ζημιών
- Ενεργός συμμετοχή χωρίς καταναγκασμό
- Σχεδιασμός με επίκεντρο το άτομο
- Ευέλικτη υποστήριξη διαθέσιμη για όσο διάστημα χρειάζεται.

Τα ευρωπαϊκά αποτελέσματα δείχνουν ότι το Housing First είναι πιο αποτελεσματικό στη διευκόλυνση της πρόσβασης και της συντήρησης της στέγασης. Επιπλέον, αυτό το μοντέλο μπορεί να είναι πιο οικονομικά αποδοτικό μειώνοντας τη χρήση δαπανηρών δημόσιων πόρων, όπως οι υπηρεσίες επείγουσας ιατρικής και ψυχιατρικής περίθαλψης, η παρατεταμένη διαμονή σε καταφύγια για τους άστεγους και η αλληλεπίδραση με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Το Housing First αντιμετωπίζει επίσης διάφορες ηθικές και ανθρωπιστικές ανησυχίες που σχετίζονται με τα παραδοσιακά μοντέλα, θεωρώντας τη στέγαση θεμελιώδες δικαίωμα και εξαλείφοντας τις προϋποθέσεις που σχετίζονται με την αποχή ή την υποχρεωτική θεραπεία για την πρόσβαση.

Όπως σημειώθηκε παραπάνω, τα δεδομένα για την έλλειψη στέγης στην Ευρώπη υποεκπροσωπούνται και ως εκ τούτου θα πρέπει να ερμηνεύονται με προσοχή. Αυτός ο περιορισμός πηγάζει από διάφορους παράγοντες, συμπεριλαμβανομένων των διαφορών στους ορισμούς που χρησιμοποιούνται, των μεθόδων συλλογής δεδομένων, της κάλυψης των διοικητικών αρχείων και της δυσκολίας καταγραφής ορισμένων καταστάσεων αποκλεισμού από τη στέγαση, ιδίως εκείνων που παραμένουν κρυφές ή δεν καταγράφονται (όπως οι μετανάστες χωρίς έγγραφα) ή επηρεάζουν άτομα που δεν έχουν πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης. Κατά συνέπεια, τα διαθέσιμα στοιχεία παρέχουν μια προσέγγιση του φαινομένου, αλλά δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα την πραγματική του έκταση.
Ο κόμβος Housing First Europe διαθέτει ένα ευρύ δίκτυο συνεργατών, συγκεντρώνοντας 49 εταίρους από 24 χώρες της Ευρώπης και άλλες περιοχές, σχηματίζοντας μια δυναμική και διατομεακή κοινότητα που έχει δεσμευτεί να δημιουργήσει διαρκή αλλαγή.

Σχήμα 2. Fuente: Στέγαση Πρώτα στην Ευρώπη

Στην ευρωπαϊκή επιστημονική βιβλιογραφία, είναι σύνηθες να διακρίνουμε δύο κύριες διαστάσεις: την πηγή παροχής στέγασης και το οικιστικό μοντέλο.

Α) Η πηγή της στέγασης

Αυτή η ταξινόμηση αναφέρεται στην προέλευση των κατοικιών που χρησιμοποιούνται από το πρόγραμμα:

- Δημόσια στέγαση: οι κατοικίες ανήκουν στη δημόσια διοίκηση ή σε εταιρείες δημόσιας στέγασης. Αυτό το μοντέλο είναι συνηθισμένο σε χώρες με μεγάλο απόθεμα κοινωνικής στέγασης, γεγονός που διευκολύνει την εφαρμογή του Housing First.
- Ιδιωτική κατοικία: τα σπίτια προέρχονται από την ιδιωτική αγορά ενοικίασης. Οι φορείς διαχείρισης συνάπτουν συμφωνίες με ιδιώτες ιδιοκτήτες ή μεσιτικά γραφεία για να διευκολύνουν την πρόσβαση των συμμετεχόντων.
- Μικτό μοντέλο: Αυτό το μοντέλο συνδυάζει δημόσιες και ιδιωτικές κατοικίες, επιτρέποντας μεγαλύτερη ευελιξία στην αντιμετώπιση της υπάρχουσας προσφοράς στέγασης σε κάθε περιοχή. Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες χρησιμοποιούν αυτό το μοντέλο, προσαρμόζοντάς το στο συγκεκριμένο πλαίσιό τους.

Β) Μοντέλο κατοικίας

Αυτή η ταξινόμηση εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο κατανέμονται οι κατοικίες:

Διασκορπισμένη Στέγαση Πρώτα: Οι άνθρωποι ζουν σε μεμονωμένα σπίτια κατανεμημένα σε διαφορετικές γειτονιές εντός της κοινότητας, ενσωματώνοντας τα σε συνηθισμένα οικιστικά περιβάλλοντα. Αυτό το μοντέλο μοιάζει περισσότερο με την αρχική πρόταση του προγράμματος «Στέγαση Πρώτα» που αναπτύχθηκε από το Pathways to Housing. Συγκεντρωτική Στέγαση Πρώτα: Αρκετοί συμμετέχοντες διαμένουν στο ίδιο κτίριο ή οικιστικό συγκρότημα, αν και ο καθένας έχει ένα ανεξάρτητο διαμέρισμα. Οι υπηρεσίες υποστήριξης παρέχονται συνήθως εντός του ίδιου του κτιρίου, γεγονός που διευκολύνει τη φροντίδα, αλλά ορισμένοι συγγραφείς επισημαίνουν ότι αυτό το μοντέλο μπορεί να περιορίσει την ενσωμάτωση της κοινότητας σε σύγκριση με τη διασκορπισμένη στέγαση.

Η πιο εξέχουσα ευρωπαϊκή περίπτωση είναι αυτή της Φινλανδίας, μιας από τις λίγες ευρωπαϊκές χώρες που κατάφερε να μειώσει σταθερά τον αριθμό των αστέγων με την πάροδο του χρόνου. Αυτό επιτεύχθηκε καθιστώντας το Housing First τον ακρογωνιαίο λίθο της εθνικής πολιτικής κατά της αστεγίας το 2008. Η συμμετοχή του Y-Foundation ήταν καθοριστική για την εδραίωση του Housing First, όπως και του ARA, του Φινλανδικού Κέντρου Χρηματοδότησης και Ανάπτυξης Στέγασης, μέσω της χρηματοδότησης νέων κατοικιών και της ανακαίνισης υφιστάμενων ακινήτων, εκτός από την παροχή συμβουλών στέγασης σε δήμους.

Σύμφωνα με στοιχεία του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και του Housing First Europe Hub, ο συνολικός αριθμός των αστέγων μειώθηκε από πάνω από 8.000 το 2008 σε περίπου 4.000 τα τελευταία χρόνια, αντιπροσωπεύοντας μείωση σχεδόν 50%. Ομοίως, η μακροχρόνια αστεγία μειώθηκε κατά περίπου 68% μεταξύ 2008 και 2022, από περίπου 3.500 άτομα σε περίπου 1.000.

Ως αποτέλεσμα, η χρήση έκτακτης και προσωρινής στέγασης, όπως καταφύγια, ξενώνες και μεταβατικές υποστηρικτικές κατοικίες, έχει μειωθεί σημαντικά στη Φινλανδία.

---

[2] Το 2016, το ίδρυμα Y της Φινλανδίας, σε συνεργασία με την FEANTSA, δημιούργησαν τον Ευρωπαϊκό Κόμβο «Housing First». Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι στη Φινλανδία δεν παρέχονται υπηρεσίες σε μετανάστες που βρίσκονται σε παράτυπη διοικητική κατάσταση.

Μεταξύ 2008 και 2017, ο αριθμός των αστέγων που διαμένουν σε καταφύγια ή ξενώνες μειώθηκε κατά 76%. Η μείωση αυτή αποδίδεται στην ευρεία υιοθέτηση στρατηγικών πρόληψης, καθώς και στην αντικατάσταση παλαιότερων μοντέλων υποβοηθούμενης συλλογικής στέγασης με προσεγγίσεις «Πρώτα η Στέγαση» και άμεση πρόσβαση στη στέγαση, οι οποίες αντικατέστησαν σε μεγάλο βαθμό τα καταφύγια έκτακτης ανάγκης. (Boone et al., 2021; Housing Europe Hub).

Στη Γαλλία, οι αξιολογήσεις του προγράμματος Un Chez-Soi d'Abord, το οποίο διαχειρίζεται η διυπουργική αντιπροσωπεία για τη στέγαση και την πρόσβαση σε στέγαση, έδειξαν ότι περίπου το 85% των συμμετεχόντων διατήρησε σταθερή στέγαση δύο χρόνια μετά την ένταξή του στο πρόγραμμα, εκτός από την καταγραφή βελτιώσεων στην ψυχική υγεία, την κοινωνική ένταξη και την ποιότητα ζωής. Αυτό το πρόγραμμα, που αρχικά εφαρμόστηκε σε τέσσερις πόλεις, έκτοτε έχει επεκταθεί σε πάνω από 40, προσφέροντας περισσότερες από 3.000 πρώτες τοποθετήσεις σε κατοικίες.

Επιπλέον, δημιουργήθηκαν εξειδικευμένες μονάδες, όπως:

- Youth Housing First (UCSD Jeunes): Το πρόγραμμα αυτό, που ξεκίνησε το 2021, απευθύνεται σε νέους που αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα ψυχικής υγείας και παρατεταμένη ευαλωτότητα.
- Πιλοτικό πρόγραμμα σε αγροτικές περιοχές (2025): Αναπτύσσεται μια νέα πειραματική πρωτοβουλία για την εφαρμογή του Housing First σε αγροτικές περιοχές, χρησιμοποιώντας συσκευές 25 θέσεων σχεδιασμένες για περιοχές με χαμηλή πυκνότητα πληθυσμού.

Επιπλέον, η ενσωμάτωση συνομηλίκων εργαζομένων —άτομα με βιωματική εμπειρία σε παρόμοιες καταστάσεις— στις ομάδες Housing First προωθείται σε εθνικό επίπεδο. Αυτή η στρατηγική ενισχύει μια προσέγγιση που βασίζεται στα δικαιώματα, τη συμμετοχή και τις διαδικασίες προσωπικής αποκατάστασης. (Dihal, 2017; Housing First Europe Hub).

Στην Ισπανία, η εφαρμογή της προσέγγισης «Πρώτα η Στέγαση» ξεκίνησε το 2014 με το Έργο Habitat, το οποίο προωθήθηκε από την HOGAR SÍ3 σε συνεργασία με την Provivienda. Αυτή η πρωτοβουλία αποτέλεσε την πρώτη συστηματική εμπειρία εφαρμογής αυτής της μεθοδολογίας στη χώρα και αναπτύχθηκε αρχικά ως πιλοτικό έργο σε εθνικό επίπεδο στις πόλεις της Μαδρίτης, της Βαρκελώνης και της Μάλαγα.

Με βάση αυτήν την πρωτοποριακή εμπειρία, το μοντέλο έχει επεκταθεί προοδευτικά, φτάνοντας σε περισσότερες από 500 θέσεις «Housing First» σε διαφορετικές τοποθεσίες της Ισπανίας.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από το Habitat Project συμφωνούν με τα διεθνή δεδομένα, καταγράφοντας υψηλά ποσοστά συντήρησης κατοικιών και σημαντικές βελτιώσεις σε τομείς όπως η προσωπική αυτονομία, η υγεία, η ευημερία και η ένταξη στην κοινότητα των συμμετεχόντων (HOGAR SÍ, 2019; Pleace et al., 2019). Αυτά τα αποτελέσματα βοήθησαν στην εδραίωση του Housing First ως μιας αποτελεσματικής εναλλακτικής λύσης στα παραδοσιακά μοντέλα αντιμετώπισης της αστεγίας.

Εμπνευσμένο από την επιτυχία αυτής της εμπειρίας, το 2015 το Δημοτικό Συμβούλιο της Βαρκελώνης ξεκίνησε το Primer la Llar, την πρώτη δημόσια υπηρεσία Housing First στην Ισπανία. Το πρόγραμμα αυτό σηματοδότησε ένα ορόσημο στην ενσωμάτωση του μοντέλου στις δημόσιες πολιτικές για την αντιμετώπιση της αστεγίας και διευκόλυνε την επακόλουθη επέκτασή του σε άλλες πόλεις και αυτόνομες κοινότητες.

Η Ισπανία διαθέτει επίσης την Εθνική Στρατηγική για την Καταπολέμηση της Αστεγίας 2023-2030, η οποία προωθεί τον μετασχηματισμό του παραδοσιακού μοντέλου φροντίδας, που ιστορικά επικεντρώνεται σε οικιστικούς και θεσμικούς πόρους, όπως καταφύγια και κέντρα υποδοχής, προς μια προσέγγιση βασισμένη στην κοινότητα που επικεντρώνεται στην πρόσβαση σε σταθερή στέγαση. Αυτή η στρατηγική στοχεύει στην παροχή εξατομικευμένης υποστήριξης προσαρμοσμένης στις ανάγκες κάθε ατόμου, με στόχο την ενίσχυση της αυτονομίας, της κοινωνικής ένταξης και της συμμετοχής του στην κοινότητα, σύμφωνα με την Κρατική Στρατηγική για ένα Νέο Μοντέλο Κοινοτικής Φροντίδας.

Στην Πορτογαλία, η προσέγγιση «Πρώτα η Στέγαση» ξεκίνησε να εφαρμόζεται το 2009 μέσω του προγράμματος Casas Primeiro, το οποίο αναπτύχθηκε αρχικά στη Λισαβόνα. Οι αξιολογήσεις έχουν δείξει ποσοστά συντήρησης κατοικιών που υπερβαίνουν το 85%, μαζί με βελτιώσεις στην υγεία, την ενσωμάτωση της κοινότητας και τη μειωμένη χρήση υπηρεσιών έκτακτης ανάγκης. Αυτά τα αποτελέσματα έχουν διευκολύνει τη σταδιακή επέκταση του μοντέλου σε άλλες πόλεις της χώρας (Ornelas et al., 2019).

Η Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των Αστέγων (2017-2023) αναγνώρισε επίσημα το πρόγραμμα Housing First ως μια καινοτόμο και πολλά υποσχόμενη λύση για την αστεγία, προωθώντας ενεργά την εφαρμογή της σε ολόκληρη την πορτογαλική επικράτεια.

Το 2024, η Πορτογαλία είχε 13 έργα του προγράμματος «Housing First» κατανεμημένα σε 10 πόλεις.

Παρόλο που η Εθνική Στρατηγική παρέχει θεσμική αναγνώριση και υποστήριξη στις τοπικές ομάδες που είναι υπεύθυνες για την εφαρμογή της, η μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα αυτών των προγραμμάτων εξακολουθεί να εξαρτάται από έναν συνδυασμό δημόσιας και ιδιωτικής χρηματοδότησης (Housing First Hub Europe).

Η Ελλάδα ενσωμάτωσε πιο πρόσφατα το πρόγραμμα Housing First ως μέρος των στρατηγικών της για την αντιμετώπιση της αστεγίας και του αποκλεισμού από τη στέγαση. Παρόλο που η εφαρμογή του είναι λιγότερο καθιερωμένη από ό,τι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες, τα πιλοτικά έργα σε πόλεις όπως η Αθήνα έχουν δείξει πολλά υποσχόμενα αποτελέσματα όσον αφορά τη σταθερότητα της κατοικίας και την πρόσβαση σε υπηρεσίες υποστήριξης, συμβάλλοντας στην τοποθέτηση του Housing First ως καινοτόμου εναλλακτικής λύσης στο πλαίσιο των κοινωνικών πολιτικών της χώρας.

Διεθνή στοιχεία δείχνουν ότι τα προγράμματα «Πρώτα η Στέγαση» συνήθως επιτυγχάνουν ποσοστά πληρότητας μεταξύ 80% και 90%, σημαντικά υψηλότερα από αυτά που επιτυγχάνονται με τα παραδοσιακά μοντέλα που βασίζονται σε προσωρινή στέγαση ή σε διαδικασίες σταδιακής ένταξης. Αυτά τα αποτελέσματα έχουν καταστήσει το «Πρώτα η Στέγαση» σημείο αναφοράς για τις δημόσιες πολιτικές για την καταπολέμηση της αστεγίας σε τουλάχιστον 19 ευρωπαϊκές χώρες.

Σε υπερεθνικό επίπεδο, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει προωθήσει διάφορες πρωτοβουλίες για τον συντονισμό των αντιδράσεων των κρατών μελών. Μεταξύ αυτών, ξεχωρίζει η Ευρωπαϊκή Πλατφόρμα για την Καταπολέμηση της Αστεγίας, η οποία δημιουργήθηκε το 2021 με στόχο την προώθηση της ανταλλαγής βέλτιστων πρακτικών και την προώθηση της εξάλειψης της αστεγίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ομοίως, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει επανειλημμένα παροτρύνει τα κράτη μέλη να ενισχύσουν τις πολιτικές κοινωνικής στέγασης και την πρόληψη του αποκλεισμού από την κατοικία.

Οι περισσότερες ευρωπαϊκές χώρες έχουν εθνικές στρατηγικές ή συγκεκριμένα πλαίσια για την αντιμετώπιση της αστεγίας. Ομοίως, το μοντέλο «Πρώτα η Στέγαση» έχει εξελιχθεί από ένα πιλοτικό πρόγραμμα σε ορισμένες περιοχές σε σημείο αναφοράς για τις δημόσιες πολιτικές σχετικά με την ένταξη στην κατοικία σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες. Ωστόσο, εξακολουθούν να υπάρχουν σημαντικές διαφορές στον βαθμό εφαρμογής, χρηματοδότησης και κάλυψης αυτών των προγραμμάτων.

Παρά την επιτυχία της εφαρμογής του προγράμματος Housing First σε διάφορες χώρες, οι ευρωπαϊκές δημόσιες πολιτικές που απευθύνονται στους άστεγους εξακολουθούν να είναι ανεπαρκείς και αντιμετωπίζουν σημαντικούς περιορισμούς. Ένας από τους κύριους είναι οι ανεπαρκείς επενδύσεις σε κοινωνικές κατοικίες (βλ. Κεφάλαιο 1).

Σε πολλές χώρες, η προσφορά κοινωνικής στέγασης είναι σημαντικά χαμηλότερη από την υπάρχουσα ζήτηση, γεγονός που εμποδίζει την επανένταξη των αστέγων. Η αύξηση των τιμών και των ενοικίων των κατοικιών στις μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις έχει επιδεινώσει αυτήν την κατάσταση, αυξάνοντας τον κίνδυνο αποκλεισμού από τη στέγαση ακόμη και μεταξύ των απασχολούμενων τμημάτων του πληθυσμού.

Μια άλλη σημαντική αδυναμία είναι ο θεσμικός κατακερματισμός. Οι αρμοδιότητες που σχετίζονται με την έλλειψη στέγης συχνά κατανέμονται μεταξύ διαφορετικών επιπέδων διακυβέρνησης και πολλαπλών δημόσιων φορέων, εμποδίζοντας τον συντονισμό των δράσεων. Επιπλέον, οι δημόσιες πολιτικές τείνουν να επικεντρώνονται στη διαχείριση των συνεπειών του προβλήματος και όχι στις διαρθρωτικές αιτίες του, όπως η φτώχεια, η εργασιακή ανασφάλεια, η έλλειψη οικονομικά προσιτής στέγασης ή τα προβλήματα ψυχικής υγείας.

Εξειδικευμένοι οργανισμοί, ιδίως η FEANTSA, έχουν επίσης επισημάνει την ανάγκη ενίσχυσης των προληπτικών πολιτικών. Μεταξύ των προτεινόμενων μέτρων είναι η επέκταση του αποθέματος κοινωνικών κατοικιών, η ενίσχυση των συστημάτων κοινωνικής προστασίας, η πρόληψη των εξώσεων και η βελτίωση των υπηρεσιών υποστήριξης της κοινότητας. Αυτές οι ενέργειες θα μειώσουν τον αριθμό των ατόμων που γίνονται άστεγοι και θα προωθήσουν πιο βιώσιμες λύσεις.

Είναι επίσης σημαντικό να λάβουμε υπόψη ότι η χρηματιστικοποίηση και η εμπορευματοποίηση της στέγασης έχουν διαπεράσει την κοινωνική σφαίρα, μεταφέροντας τη λογική της χρηματοπιστωτικής αγοράς στην κοινωνική πολιτική. Ως αποτέλεσμα, η στέγαση έχει εμπορευματοποιηθεί, μετατρέποντας ένα κοινωνικό αγαθό που θα έπρεπε να εγγυάται ένα ανθρώπινο δικαίωμα σε ένα περιουσιακό στοιχείο που υπόκειται στη δυναμική της αγοράς.

Συμπερασματικά, οι ευρωπαϊκές δημόσιες πολιτικές έχουν εξελιχθεί από μοντέλα που επικεντρώνονται στην επείγουσα βοήθεια σε πιο ολοκληρωμένες προσεγγίσεις που βασίζονται στην πρόσβαση στη στέγαση και την κοινωνική ένταξη (όπως το Housing First). Ωστόσο, η επιμονή της αστεγίας καταδεικνύει ότι τα τρέχοντα μέτρα παραμένουν ανεπαρκή. Η έλλειψη οικονομικά προσιτής στέγασης, η περιορισμένη δημόσια χρηματοδότηση και η έλλειψη θεσμικού συντονισμού εξακολουθούν να θέτουν σημαντικά εμπόδια. Ως εκ τούτου, οι ειδικοί συμφωνούν ότι η εξάλειψη της αστεγίας απαιτεί πιο φιλόδοξες, προληπτικές δημόσιες πολιτικές που στοχεύουν στην αποτελεσματική αναγνώριση του δικαιώματος στη στέγαση.

8. Αορατότητα και ποινικοποίηση

Οι άστεγοι συχνά περνούν από διαδικασίες Η κοινωνική αορατότητα και η ποινικοποίηση αυξάνουν τον κοινωνικό τους αποκλεισμό και τους αφήνουν εκτός των χώρων κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής συμμετοχής (Busch-Geertsema et al., 2010). Με άλλα λόγια, οι φωνές και τα αιτήματά τους δεν ακούγονται στους χώρους λήψης αποφάσεων ή δεν λαμβάνουν επαρκή προσοχή από τους θεσμούς.

Υπό αυτή την έννοια, η συμμετοχή των επηρεαζόμενων ατόμων στον σχεδιασμό και την αξιολόγηση των δημόσιων πολιτικών είναι πολύ περιορισμένη. Αυτό τους εμποδίζει να επηρεάσουν ενεργά τις δικές τους συνθήκες διαβίωσης.

Επιπλέον, όπως έχουμε επισημάνει, η δυσκολία συλλογής ακριβών δεδομένων σχετικά με τους διαφορετικούς τύπους αστέγων συμβάλλει στην αφάνειά τους. Η τυπολογία ETHOS που αναπτύχθηκε από την FEANTSA έχει επισημάνει ότι πολλές καταστάσεις αστεγίας παραμένουν κρυφές, ειδικά εκείνες που σχετίζονται με μη ασφαλή, προσωρινή ή ανεπαρκή στέγαση (Edgar et al., 2004).

Τα κοινωνικά στερεότυπα συμβάλλουν επίσης στην αορατότητα και την ποινικοποίηση των αστέγων. Συχνά, αναφερόμαστε σε όσους επηρεάζονται ως υπεύθυνους για τη δική τους κατάσταση, επικαλούμενοι την έλλειψη προθυμίας για εργασία, την κατάχρηση ουσιών ή άλλες περιστάσεις. Ωστόσο, όπως έχει δείξει αυτή η έκθεση, η έλλειψη στέγης είναι μια πολύ πιο σύνθετη πραγματικότητα και συνδέεται με διαρθρωτικά αίτια όπως η κοινωνική ανισότητα, η φτώχεια, η ανεργία, η έλλειψη οικονομικά προσιτής στέγασης, η βία λόγω φύλου, ο κοινωνικός αποκλεισμός, η επισφαλής απασχόληση και ούτω καθεξής.

Η ποινικοποίηση των αστέγων και η απέλασή τους από τους δημόσιους χώρους συμβάλλουν στον κοινωνικό τους αποκλεισμό. Με άλλα λόγια, οι κανονισμοί που στοχεύουν στην απομάκρυνση των αστέγων από τους δημόσιους χώρους, υποβιβάζοντάς τους σε πιο περιφερειακές περιοχές των πόλεων, δικαιολογώντας αυτό με όρους ασφάλειας ή κοινωνικής συνύπαρξης, συμβάλλουν στην περαιτέρω φτώχεια των πληγέντων.

Επιπλέον, η εχθρική αστική αρχιτεκτονική συμβάλλει στην ποινικοποίηση της φτώχειας. Αυτού του είδους οι αστικές στρατηγικές, που έχουν σχεδιαστεί για να εμποδίζουν τους ανθρώπους να παραμένουν ή να ξεκουράζονται σε δημόσιους χώρους, αποτελούν παράδειγμα του πώς ορισμένες πόλεις προσπαθούν να απομακρύνουν την ορατότητα της φτώχειας από ορισμένα αστικά περιβάλλοντα (Housing Rights Watch, 2017). Αυτές οι πρακτικές παραβιάζουν την αξιοπρέπεια των εμπλεκομένων και ενισχύουν τον κοινωνικό τους αποκλεισμό.

Αυτή η ποινικοποίηση ενισχύεται από τον τρόπο με τον οποίο οι αρχές επιβολής του νόμου αντιμετωπίζουν τους άστεγους, με συχνούς ελέγχους, εξώσεις από άτυπους οικισμούς και διοικητικές κυρώσεις. Αυτές οι ενέργειες, αν και γενικά προστατεύονται από το νόμο, δημιουργούν ανασφάλεια μεταξύ των πληγέντων και δυσπιστία στις κοινωνικές υπηρεσίες, δημιουργώντας περαιτέρω εμπόδια στην πρόσβαση σε συγκεκριμένους πόρους υποστήριξης.

Η αορατότητα και η ποινικοποίηση των αστέγων εκδηλώνονται όχι μόνο μέσω περιοριστικών πολιτικών ή στάσεων κοινωνικής απόρριψης, αλλά και μέσω διαφόρων μορφών βίας. Οι άνθρωποι που ζουν στους δρόμους αντιμετωπίζουν σημαντικά υψηλότερο κίνδυνο σωματικής, λεκτικής και ψυχολογικής κακοποίησης λόγω της ευαλωτότητάς τους και της συνεχούς έκθεσής τους σε δημόσιους χώρους (FRA, 2018).

Σύμφωνα με τον Οργανισμό Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (FRA), ένα σημαντικό ποσοστό αστέγων αναφέρει ότι έχει υποστεί απειλές, προσβολές ή σωματικές επιθέσεις λόγω της στέγασής του. Επιπλέον, η έλλειψη συγκεκριμένων μηχανισμών καταγραφής σημαίνει ότι πολλά από αυτά τα περιστατικά παραμένουν αόρατα και δεν περιλαμβάνονται στις επίσημες στατιστικές (FRA, 2018).

Η οργάνωση FEANTSA προειδοποίησε ότι τα εγκλήματα μίσους κατά των αστέγων αποτελούν ένα επίμονο φαινόμενο στην Ευρώπη. Το Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης για την Αστεγία κατέγραψε ότι μεταξύ 2008 και 2020, καταγράφηκαν περισσότεροι από 400 βίαιοι θάνατοι αστέγων σε διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, πολλοί από τους οποίους σχετίζονταν με σωματικές επιθέσεις, εμπρησμούς ή επιθέσεις που διαπράχθηκαν ενώ τα θύματα κοιμόντουσαν στους δρόμους (FEANTSA, 2021). Η Γαλλία, η Γερμανία, η Πολωνία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ισπανία είναι μεταξύ των χωρών όπου έχουν αναφερθεί συχνότερα τέτοιου είδους περιστατικά.

Στην περίπτωση της Ισπανίας, η έκθεση «Αποροφοβία και Εγκλήματα Μίσους» που εκπόνησε το Υπουργείο Εσωτερικών δείχνει ότι τα άτομα που ζουν σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού συγκαταλέγονται στις ομάδες που είναι πιο ευάλωτες σε εγκλήματα που υποκινούνται από κοινωνική απόρριψη. Αν και τα επίσημα στοιχεία παραμένουν χαμηλότερα από την πραγματική έκταση του προβλήματος λόγω της ελλιπούς αναφοράς, τα δεδομένα δείχνουν μια αυξανόμενη τάση στον εντοπισμό περιστατικών που συνδέονται με την αποροφοβία, η οποία νοείται ως η απόρριψη φτωχών ή αποκλεισμένων ατόμων (Υπουργείο Εσωτερικών, 2023).

Η θεσμική βία αποτελεί μια άλλη σχετική διάσταση. Αρκετές ευρωπαϊκές εκθέσεις έχουν επισημάνει περιπτώσεις αναγκαστικών εξώσεων από άτυπους οικισμούς, δήμευσης προσωπικών αντικειμένων και αστυνομικών ενεργειών που επηρεάζουν δυσανάλογα τους άστεγους (Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, 2015). Αυτές οι πρακτικές μπορούν να επιδεινώσουν τον κοινωνικό αποκλεισμό εμποδίζοντας την πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, προσωπικά έγγραφα και πόρους υποστήριξης.

Ομοίως, η λεγόμενη εχθρική αρχιτεκτονική έχει εξαπλωθεί σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις μέσω της εγκατάστασης παγκακιών με μεταλλικά χωρίσματα, κεκλιμένες επιφάνειες, καρφιά ή άλλα στοιχεία που έχουν σχεδιαστεί για να εμποδίζουν τους ανθρώπους να παραμένουν ή να ξεκουράζονται σε δημόσιους χώρους. Αυτά τα μέτρα δεν λύνουν το πρόβλημα της αστεγίας, αλλά απλώς μετατοπίζουν την ορατότητά της και ενισχύουν το στιγματισμό του άστεγου πληθυσμού (Housing Rights Watch, 2017).

Η ύπαρξη αυτών των μορφών βίας υπογραμμίζει ότι η έλλειψη στέγης δεν συνεπάγεται μόνο την απουσία στέγης, αλλά και μια κατάσταση ιδιαίτερης ευαλωτότητας στις διακρίσεις και την παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

Για τον λόγο αυτό, διεθνείς οργανισμοί και εξειδικευμένοι φορείς έχουν ζητήσει δημόσιες πολιτικές που θα στοχεύουν στην πρόληψη των εγκλημάτων μίσους, στην αποτελεσματική προστασία των θυμάτων και στην ευαισθητοποίηση της κοινωνίας για την καταπολέμηση των προκαταλήψεων που συνδέονται με τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Συμπεράσματα

Η έκθεση υπογραμμίζει ότι η έλλειψη στέγης Η Ευρώπη είναι ένα σύνθετο φαινόμενο που δεν μπορεί να εξηγηθεί αποκλειστικά από τις μεμονωμένες περιστάσεις, αλλά συνδέεται στενά με διαρθρωτικούς παράγοντες όπως η στεγαστική κρίση, η οικονομική ανασφάλεια, οι κοινωνικές ανισότητες και οι περιορισμοί των συστημάτων δημόσιας προστασίας.

Η καθυστέρηση στην εποχή της χειραφέτησης των νέων, τα κοινόχρηστα διαμερίσματα και η ενοικίαση δωματίων, η χρήση υπογείων ή αποθηκών χωρίς πιστοποιητικό κατοχής ή ο υπερπληθυσμός στις πολλαπλές του μορφές αποτελούν ήδη τρόπους μιας αόρατης αστεγίας που, μερικές φορές, είναι μόνο το προοίμιο της ζωής στο δρόμο ή σε κοινωνικά καταφύγια.

Η αύξηση του αριθμού των ανθρώπων που ζουν σε επισφαλείς συνθήκες στέγασης και η αύξηση της αστεγίας σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες είναι οι δύο όψεις του νομίσματος που καταδεικνύουν την ανεπάρκεια των πολιτικών που έχουν εφαρμοστεί μέχρι σήμερα για την πρόληψη και την αντιστροφή αυτής της κατάστασης. Η υποβάθμιση και η μείωση του αποθέματος κοινωνικών κατοικιών είναι μία από τις σημαντικότερες αιτίες, όπως και η χρήση κοινωνικών κατοικιών που καθοδηγείται από την αγορά.

Η έκθεση υπογραμμίζει ότι ορισμένες ομάδες, όπως οι μετανάστες και οι γυναίκες, αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες μορφές ευαλωτότητας που απαιτούν απαντήσεις προσαρμοσμένες στις ανάγκες τους. Ομοίως, η σύνδεση μεταξύ αστεγίας, φτώχειας και απώλειας κοινωνικοοικονομικής κατάστασης καταδεικνύει ότι ο κίνδυνος αποκλεισμού μπορεί να επηρεάσει ολοένα και ευρύτερα τμήματα του πληθυσμού.

Επιπλέον, η κοινωνική αφάνεια και η ποινικοποίηση των αστέγων συμβάλλουν στην ενίσχυση του αποκλεισμού τους και εμποδίζουν την αναγνώριση των δικαιωμάτων τους. Κατά συνέπεια, είναι απαραίτητο να προωθηθούν ολοκληρωμένες δημόσιες πολιτικές που να συνδυάζουν την πρόσβαση σε οικονομικά προσιτή στέγαση, την κοινωνική προστασία, την εξατομικευμένη υποστήριξη και την καταπολέμηση του στιγματισμού.

Μόνο μέσω μιας προσέγγισης που βασίζεται στα ανθρώπινα δικαιώματα και την κοινωνική ένταξη θα είναι δυνατό να προχωρήσουμε προς μια αποτελεσματική μείωση της αστεγίας και να εγγυηθούμε αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης για όλους τους ανθρώπους.

Λογοτεχνία

Ayuso Leno, M. L (συντ.) (2022). Γυναίκες και άστεγοι. FACIAM. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://informecovidpsh.faciam.org/mujeres-y-sinhogarismo/

Behboudi, M. (2025). Το ελληνικό νησί της Λέσβου, σύμβολο της μεταναστευτικής κρίσης στην Ευρώπη. France 24 hours. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.france24.com/es/programas/en-foco/20251228-la-isla-griega-de-lesbos-un-s%C3%ADmbolo-de-la-crisis-migratoria-en-europa

Boone, L., Cournède, B., & Plouin, M. (2021). Η στρατηγική της Φινλανδίας για μηδενικούς άστεγους: Μαθήματα από μια ιστορία επιτυχίας. ΟΟΣΑ ECOSCOPE. https://oecdecoscope.blog/2021/12/13/finlands-zero-homeless-strategy-lessons-from-a-success-story/

Busch-Geertsema, V., Edgar, B., O'Sullivan, E., & Pleace, N. (2010). Αστεγία και πολιτικές για τους άστεγους στην Ευρώπη: Μαθήματα από την έρευνα. FEANTSA.

Castellano, Nicolás (2026). Η έκτακτη νομιμοποίηση μεταναστών φτάνει περίπου τα 1,2 εκατομμύρια αιτήσεις, διπλάσιες από το 2005. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://cadenaser.com/nacional/2026/06/29/la-regularizacion-extraordinaria-de-migrantes-ronda-12-millones-de-solicitudes-el-doble-que-en-2005-cadena-ser/

C. Rosa, I. (2025). Προς μια δίκαιη προοπτική για την παγκόσμια στεγαστική κρίση και τους μετανάστες. Πανεπιστήμιο του Βαγιαδολίδ. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://sjc.uva.es/2025/02/27/hacia-una-perspectiva-justa-de-la-crisis-mundial-de-la-vivienda-y-los-migrantes/

Chaparra, G. (2026). Η κρυφή έλλειψη στέγης των γυναικών: Τι δεν λένε οι στατιστικές. Άρθρο 14. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.articulo14.es/016-ni-una-mas/el-sinhogarismo-oculto-de-las-mujeres-lo-que-no-cuentan-las-estadisticas-20260101.html

Chouza P. (2026). Το Podemos ανακοινώνει συμφωνία με την κυβέρνηση για μια έκτακτη νομιμοποίηση μεταναστών. El País. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://elpais.com/espana/2026-01-26/podemos-anuncia-un-acuerdo-con-el-gobierno-para-una-regularizacion-extraordinaria-de-migrantes.html

Comer, J., Kattning, T. (2025), Για ένα Ευρωπαϊκό Σχέδιο Προσιτής Στέγασης – η συμβολή της κοινωνίας των πολιτών. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/european-affordable-housing-plan-contribution-civil-society

Επιτροπές Εργαζομένων - CCOO (2024), Τέσσερις αποτυχημένες δεκαετίες στεγαστικής πολιτικής. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.ccoo.es/3cdb9560b75a9655d655bcd94ca825c9000001.pdf

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2025). Μετανάστευση και άσυλο: Τα κράτη μέλη συμφωνούν για ένα ίδρυμα αλληλεγγύης. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.consilium.europa.eu/es/press/press-releases/2025/12/08/migration-and-asylum-member-states-agree-on-solidarity-pool/

Deutsche Welle. (χ.η.). Πόσοι άνθρωποι είναι άστεγοι στη Γερμανία και πώς είναι; Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.dw.com/es/cu%C3%A1ntas-y-c%C3%B3mo-son-las-personas-sin-vivienda-fija-en-alemania/a-74780010

DevelopmentAid. (μ.π.). Στατιστικά στοιχεία για την έλλειψη στέγης στον κόσμο. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.developmentaid.org/news-stream/post/157797/homelessness-statistics-in-the-world

Αντιπροσωπεία για τη Στέγαση και την Πρόσβαση στη Στέγαση - Dihal, (2017). Πρώτα το Σπίτι: Μια Αναδρομή σε 6 Χρόνια Πειραματισμού. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.info.gouv.fr/upload/media/content/0001/11/e25df29bcfd575db5afc52c959513f173195070d.pdf

Ευρωπαϊκή Επιτροπή Δράσης (2026), Το Σχέδιο Προσιτής Στέγασης της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ένα εργαλείο για το άνοιγμα της κοινωνικής στέγασης και της προσιτής στέγασης στις χρηματοπιστωτικές αγορές. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://housingnotprofit.org/second-statement-the-european-unions-affordable-housing-plan/

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2026), Το ευρωπαϊκό σχέδιο για οικονομικά προσιτή στέγαση. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://commission.europa.eu/topics/employment-and-social-affairs/affordability/affordable-housing_en

Eurostat (2025) Οι τιμές και τα ενοίκια των κατοικιών αυξήθηκαν το τέταρτο τρίμηνο του 2025. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260407-1

FEANTSA. Ευρωπαϊκή Τυπολογία της Αστεγίας και του Αποκλεισμού από Στέγαση (ETHOS). Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.feantsa.org/ethos

FEANTSA. (2021). Βία κατά των αστέγων στην Ευρώπη. Ευρωπαϊκό Παρατηρητήριο για την Αστεγία.

Fernández, A., & Del Valle, T. (2018). Άτλας των γυναικών στον κόσμο. Διανοητικό κλειδί.

Φινλανδική κυβέρνηση. Υπουργείο Περιβάλλοντος. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://ym.fi/en/homelessness

Fitzpatrick, S., Busch-Geertsema, V., Watts, B., Wood, J., Haj Ahmad, M.-T., & McIntyre, J. (2022). Έλλειψη στέγης σε πόλεις αιχμής. Ινστιτούτο Παγκόσμιας Έλλειψης Στέγης. Διαθέσιμο στη διεύθυνση https://ighomelessness.org/el-sinhogarismo-en-las-ciudades-vanguardia/

FRA (Οργανισμός Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης). (2018). Θεμελιώδη Δικαιώματα των Αστέγων. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Gabor D., Kohl S. (2022) Η Χρηματοοικονομικοποίηση της Στέγασης στην Ευρώπη - Το Σπίτι μου είναι μια Κατηγορία Περιουσιακών Στοιχείων. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.housingcoop.eu/resources/knowledge/the-financialization-of-housing-in-europe-my-home-is-an-asset-class

Galán Sanantonio, A. (2025). Γυναίκες που βιώνουν έλλειψη στέγης. Ανάλυση των κοινωνικών παρεμβάσεων και των δημόσιων πολιτικών με βάση το φύλο. Ανακτήθηκε από: https://hdl.handle.net/10550/117419.

Γατόπουλος, Ρ.· Πιταράκης, Λ. & Μπρίτο, Ρ. (2025). Δέκα χρόνια μετά την μεταναστευτική κρίση στην Ευρώπη, οι συνέπειες αντηχούν στην Ελλάδα και όχι μόνο. Associated Press (AP News). Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://apnews.com/article/grecia-lesbos-union-europea-migracion-dc053ffa302a150ad5c63629ba34efb5

Housing Europe. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.housingeurope.eu/

Κέντρο Housing First Europe. Φινλανδία. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://housingfirsteurope.eu/country/finland/

Housing First Europe Hub. Γαλλία. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://housingfirsteurope.eu/country/france/

Housing First Europe Hub. Πορτογαλία. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://housingfirsteurope.eu/country/portugal/

Housing First Europe Hub. Ισπανία. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://housingfirsteurope.eu/country/spain/

Ινστιτούτο Παγκόσμιας Αστεγίας. (χ.η.). Παγκόσμια στατιστικά στοιχεία για την αστεγία. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://ighomelessness.org/estadisticas-globales-del-sinhogarismo/

Ινστιτούτο Παγκόσμιας Αστεγίας. (2026). Παγκόσμια αστεγία. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://ighomelessness.org/category/global-homelessness/

Εθνικό Ινστιτούτο Στατιστικής και Οικονομικών Μελετών – INSEE (2025). Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.info.gouv.fr/upload/media/content/0001/11/409aca9e5e36533fd06b63728acc0e536da23d32.pdf

Kohl, S., Steinhardt, M. F., Stella, L., & Voss, S. (2026). Συνωστισμός (στα) περιθώρια: Διερεύνηση της άνισης κατανομής του χώρου στέγασης στη Γερμανία. Συζήτηση για την πολιτική στέγασης, 1–30. https://doi.org/10.1080/10511482.2026.2670542

Lidón-Moyano, C. (2024). Η έλλειψη στέγης από την οπτική γωνία του φύλου. The Conversation. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://theconversation.com/sinhogarismo-con-perspectiva-de-genero-242518

Martínez Collado, M. (2026). Η σεξουαλική επίθεση εναντίον άστεγης γυναίκας απεικονίζει την ευαλωτότητα των γυναικών που βιώνουν έλλειψη στέγης. Público. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.publico.es/mujer/violencia-machista/agresion-sexual-valencia-victima-vive-calle-retrata-desamparo-mujeres-situacion-sinhogarismo.html

Matulič Domandzič, M. V., Fustier-García, N., Díaz González, J. M., & González Gómez, E. (2024). Αμφισβητώντας τη σιωπή: Άστεγες γυναίκες, έμφυλη βία και θεσμικά εμπόδια υπό συζήτηση. Prisma Social Journal, αρ. 44, σσ. 4-30. Διαθέσιμο στο: https://solidaridadintergeneracional.es/files/biblioteca/documentos/592836.pdf

McAuliffe, M., Ceriani Cernadas, P. (2025). Έκθεση του ΔΟΜ: Η μετανάστευση οδηγεί τις οικονομίες και την ανάπτυξη, αλλά η πρόοδος διατρέχει κίνδυνο. Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.iom.int/es/news/informe-de-la-oim-la-migracion-impulsa-las-economias-y-el-desarrollo-pero-los-avances-estan-en-riesgo

Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (IOM). (2026). Έκθεση για την Παγκόσμια Μετανάστευση 2026: Βασικά ευρήματα. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://worldmigrationreport.iom.int/en/world-migration-report-2026-key-findings

Ornelas, J., Martins, T., Zilhão, M., & Duarte, T. (2019).

Η Στέγαση Πρώτα στην Πορτογαλία: Από ένα τοπικό πείραμα σε μια εθνική στρατηγική. En N. Pleace, I. Baptista, L. Benjaminsen & V. Busch-Geertsema (Επιμ.), Η Κατάσταση της Στέγασης Πρώτα στην Ευρώπη (σελ. 105–118). FEANTSA & Housing First Europe Hub.

Παρατηρητήριο Δικαιωμάτων Στέγασης. (2017). Δικαιώματα Στέγασης και Αστεγία στην Ευρώπη. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.housingrightswatch.org/

O'Sullivan E., (2023), Έλλειψη στέγης στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Διαθέσιμο σε: https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/IPOL_STU(2023)755915

O'Sullivan, E., Benjaminsen, L., Busch-Geertsema, V., Filipovič Hrast, M., Pleace, N., & Teller, N. (2023). Η έλλειψη στέγης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2023/755915/IPOL_STU(2023)755915_EN.pdf

Panadero Herrero, S., Martín Fernández, J., & Henar Lomeña, L. (2021). Αξιολόγηση της μεθοδολογίας Housing First στην Ισπανία. HOGAR SÍ και Provivienda. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://solucionesalsinhogarismo.org/wp-content/uploads/2022/12/Housing_first_informeejecutivo_ESP.pdf?utm_source=chatgpt.com

Pérez Ruiz, P., Palomera Zaidel, J., & Ill Raga, M. (2024). Από τους Ιδιοκτήτες στους Ενοικιαστές: Μια Έκθεση για την Αυξανόμενη Ανισότητα στην Πρόσβαση σε Ακίνητα. IDRA. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://idrabcn.com/es/wp-content/uploads/sites/2/2024/10/propietarios-a-inquilinos_IDRA_2024.pdf

Pleace, N. (2016). Οδηγός για την Ευρώπη με την Πρώτη Στέγαση. Βρυξέλλες: FEANTSA.

Pleace, N., Baptista, I., Benjaminsen, L. y Busch-Geertsema, V. (2019). Η κατάσταση της Στέγασης Πρώτα στην Ευρώπη. FEANTSA & Housing First Europe Hub

Rankin, J. (2025), Η ΕΕ θα ρυθμίσει τις βραχυπρόθεσμες μισθώσεις στο πλαίσιο του σχεδίου αντιμετώπισης της έλλειψης οικονομικά προσιτών κατοικιών, The Guardian. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.theguardian.com/world/2025/dec/16/eu-to-regulate-short-term-rentals-in-plan-to-tackle-affordable-homes-shortage

Ribotta, S. (2024). Μελέτη σχετικά με τις διαδικασίες αποϊδρυματοποίησης και τη μετάβαση σε εξατομικευμένα και κοινοτικά μοντέλα υποστήριξης. Έργο EDI. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://estudiodesinstitutionalizacion.gob.es/wp-content/uploads/2024/05/Presentacion-sinhogarismo-Silvina-Ribotta.pdf

Yahoo News. (χ.η.). Ο αριθμός των αστέγων αυξάνεται: ποια είναι η τρέχουσα κατάσταση; Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://es-us.noticias.yahoo.com/aumenta-n%C3%BAmero-personas-hogar-cu%C3%A1l-

Riesco Pérez, S. (2025) Ο αριθμός των αστέγων που λαμβάνουν βοήθεια έχει αυξηθεί κατά 55% και μία στις τέσσερις είναι γυναίκες. RTVE News. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.rtve.es/noticias/20250926/numero-personas-sin-hogar-atendidas-crece-55-cuarta-parte-mujeres/16745517.shtml

Riesco Pérez, S. (2025). Ο αριθμός των αστέγων που λαμβάνουν βοήθεια έχει αυξηθεί κατά 55%· το ένα τέταρτο εξ αυτών είναι γυναίκες. RTVE News. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.rtve.es/noticias/20250926/numero-personas-sin-hogar-atendidas-crece-55-cuarta-parte-mujeres/16745517.shtml

Salvador, S., Budian R., (2024). Η αόρατη πραγματικότητα των άστεγων γυναικών. Esade. https://www.esade.edu/es/articulos/la-realidad-invisible-de-las-mujeres-sin-hogar

Sarrión, S. (2026). Ο αριθμός των άστεγων γυναικών αυξάνεται: είναι αόρατες και εκτεθειμένες στη βία. El Salto. https://www.elsaltodiario.com/granada/numero-mujeres-hogar-crece-son-invisibles-expuestas-violencia

Rojas Morales, R. M. (2024). Η πολιτική «Πρώτα η Στέγαση» της Φινλανδίας αντιμετωπίζει με επιτυχία τη μακροχρόνια αστεγία (2008–σε εξέλιξη). Πύλη λύσεων ανισότητας. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.sdg16.plus/policies/housing-first-policy-finland/

The Lancet Public Health. (2023). Έλλειψη στέγης στην Ευρώπη: ώρα για δράση. The Lancet Public Health, 8(12). Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667(23)00224-4/fulltext

Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών. (2015). Ειδικός Εισηγητής για την επαρκή στέγαση ως συστατικό του δικαιώματος σε ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης και για το δικαίωμα στη μη διάκριση σε αυτό το πλαίσιο. Ανθρώπινα Δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών.

Whittle H. (2024). Γερμανία: Άστεγα κορίτσια και νεαρές γυναίκες. Deutsche Welle, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.dw.com/es/alemania-ni%C3%B1as-y-mujeres-j%C3%B3venes-corren-m%C3%A1s-riesgo-de-quedar-sin-vivienda/a-70214769

Riesco Pérez, S. (2025) Ο αριθμός των αστέγων που λαμβάνουν βοήθεια έχει αυξηθεί κατά 55% και μία στις τέσσερις είναι γυναίκες. RTVE News. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.rtve.es/noticias/20250926/numero-personas-sin-hogar-atendidas-crece-55-cuarta-parte-mujeres/16745517.shtml

Riesco Pérez, S. (2025). Ο αριθμός των αστέγων που λαμβάνουν βοήθεια έχει αυξηθεί κατά 55%· το ένα τέταρτο εξ αυτών είναι γυναίκες. RTVE News. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.rtve.es/noticias/20250926/numero-personas-sin-hogar-atendidas-crece-55-cuarta-parte-mujeres/16745517.shtml

Salvador, S., Budian R., (2024). Η αόρατη πραγματικότητα των άστεγων γυναικών. Esade. https://www.esade.edu/es/articulos/la-realidad-invisible-de-las-mujeres-sin-hogar

Sarrión, S. (2026). Ο αριθμός των άστεγων γυναικών αυξάνεται: είναι αόρατες και εκτεθειμένες στη βία. El Salto. https://www.elsaltodiario.com/granada/numero-mujeres-hogar-crece-son-invisibles-expuestas-violencia

Rojas Morales, R. M. (2024). Η πολιτική «Πρώτα η Στέγαση» της Φινλανδίας αντιμετωπίζει με επιτυχία τη μακροχρόνια αστεγία (2008–σε εξέλιξη). Πύλη λύσεων ανισότητας. Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.sdg16.plus/policies/housing-first-policy-finland/

The Lancet Public Health. (2023). Έλλειψη στέγης στην Ευρώπη: ώρα για δράση. The Lancet Public Health, 8(12). Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.thelancet.com/journals/lanpub/article/PIIS2468-2667(23)00224-4/fulltext

Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών. (2015). Ειδικός Εισηγητής για την επαρκή στέγαση ως συστατικό του δικαιώματος σε ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης και για το δικαίωμα στη μη διάκριση σε αυτό το πλαίσιο. Ανθρώπινα Δικαιώματα των Ηνωμένων Εθνών.

Whittle H. (2024). Γερμανία: Άστεγα κορίτσια και νεαρές γυναίκες. Deutsche Welle, Διαθέσιμο στη διεύθυνση: https://www.dw.com/es/alemania-ni%C3%B1as-y-mujeres-j%C3%B3venes-corren-m%C3%A1s-riesgo-de-quedar-sin-vivienda/a-70214769